

Ході́мте в сад

Поради садівникам науковців Мліївського інституту садівництва імені Л.П. Смиренка

- Будова плодових і ягідних рослин
- Як саджати плодові дерева
- Формування й обрізка дерев
- Сорти плодових і ягідних культур
- Боротьба з шкідниками і хворобами
- Зберігання й переробка плодів і ягід

Київ – 2017
«Дім, сад, город»

Вступ

Дерево... Символ краси, добра й багатства. Здавна сади прикрашали наші міста й села, а турботи біля плодового дерева виховували працьовитість, помірність, відновлювали фізичні, розумові й духовні сили людини. Недаремно Лев Платонович Смиренко писав: «Хто дихає садом, той дихає здоров'ям, молодістю, радістю життя, поезією, довголіттям».

Ця книга є узагальненням великого практичного досвіду ведення садів в Україні, досягнень науки. Вони будуть корисні не тільки новачкам, що починають із абетки садівництва, але й тим, хто давно зв'язав своє життя із садом – цим цікавим і захоплюючим світом природи, що прикрашає побут людей, оздоровлює місцевий клімат, сприяє збереженню екологічної рівноваги повітряного середовища навколо міст, промислових центрів.

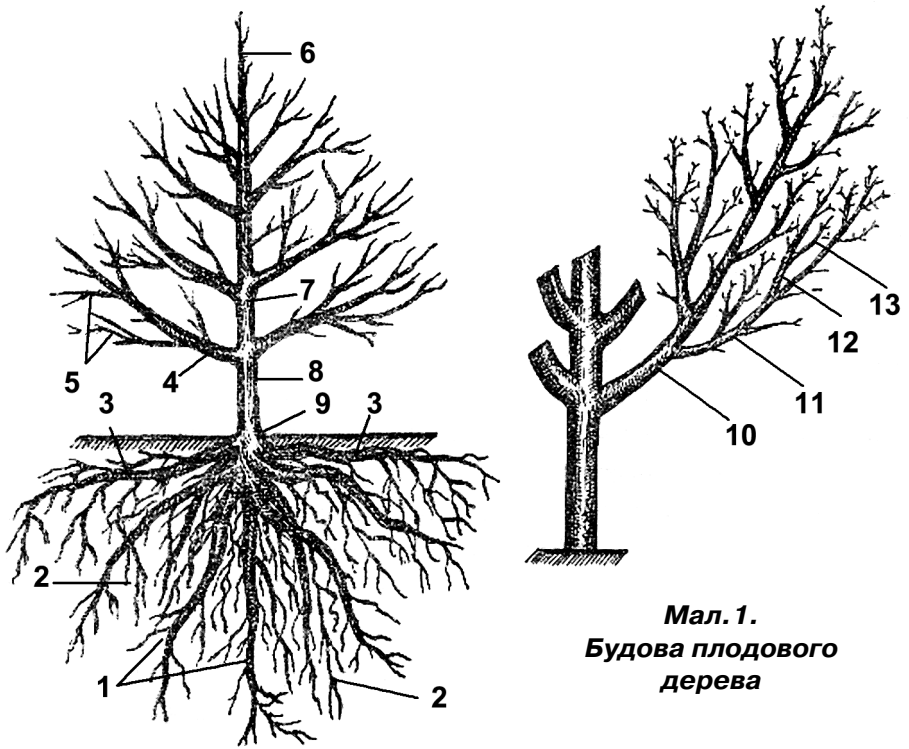
Будова плодових і ягідних рослин

Чи можна визначити восени, узимку, жим прогнозується врожай плодів? Це зробити неважко, коли цвіте дерево. Ще легше, коли наливаються плоди. Але й узимку, коли на дереві немає й листя можна читати «живу книгу» рослин. Так, рівень майбутнього врожаю і його розташування по дереву обумовлює сила й спосіб обрізки дерева, завдяки цьому значною мірою формується й сам урожай. Якщо дерево буде цвісти рясно, обрізати його можна сильніше. Коли передбачається менший урожай, молоді дерева непотрібно обрізати, а старі мають потребу в омолодженні. Якщо майбутній урожай розташувався на периферії, необхідно подбати про переміщення його надалі на середину (усередину) крони, тому що пізніше доведеться ставити чатала, щоб гілки не звисали й не відчахувались. Багато «секретів» має дерево. Тому кожному садівникові необхідно знати насамперед будову плодових і ягідних рослин.

За морфологічною будовою плодів і ягідні культури підрозділяються на дерева, кущі, напівкущі, багаторічні трав'янисті рослини. У кожної плодової рослини прийнято розрізняти кореневу систему й надземну частину (мал. 1).

Коренева система зміцнює рослину в ґрунті, всмоктує з нього воду й розчинені в ній мінеральні речовини (азотні, фосфорні, калійні й ін.), необхідні для життя рослин. Вона здатна поглинати й вуглекислоту. Встановлено, що живі тканини кореня беруть участь у складних процесах синтезу органічних речовин.

Коренева система плодових рослин складається з скелетних, обростаючих, активних коренів і корневих волосків.

Мал. 1.
Будова плодового
дерева

1 – вертикальний корінь;
2 – обростаючий корінь;
3 – горизонтальний корінь;
4 – скелетні гілки;
5 – обростаючі гілки;
6 – пагін продовження;

7 – центральний провідник;
8 – штаб; 9 – коренева шийка;
10 – гілки першого порядку;
11 – гілки другого порядку;
12 – гілки третього порядку;
13 – гілки четвертого порядку.

Скелетні корені – їхня довжина від 0,5 м до декількох метрів, а товщина – від 3–5 мм до декількох сантиметрів.

Обростаючі корені утворюються на скелетних. Вони досягають 0,5 м у довжину й 3–5 мм у товщину.

Активними коренями називають білі корені, які мають довжину 1–5 мм, а за сприятливих умов вологості й температури – до 20 см.

Кореневі волоски утворюються на активних коренях у великій кількості (до 300 і більше шт. на 1 мм²). Вони не довговічні, у міру старіння поступово відмирають, а замість них утворюються нові. У процесі поглинання рослиною води й поживних речовин кореневі волоски відіграють значну роль. З них виділяються кислоти, в яких розчиняються різні нерозчинні у воді речовини, після чого останні засвоюються рослиною.

Корені плодових дерев можуть мати вертикальний і горизонтальний напрямок росту. Скелетні корені яблуні заглиблюються в ґрунт у середньому на 1,5–2 м, а іноді на 8–10 м; бічні корені у горизонтальному напрямку досягають 10–20 м. Корені смородини й агрусу залягають на глибині 50–70 і суниці на 15–30 см.

В залежності від ґрунтове – кліматичних умов місцевості й рівня агротехніки в саду характер і сила кореневої системи неоднакові. Корені яблуні, наприклад, проникають у ґрунт глибше, ніж вишні. Найкраще розвиваються корені в розпушеному ґрунті, досить забезпеченому вологою й поживними речовинами.

Надземна частина плодових дерев починається вище кореневої шийки й складається зі стовбура, гілкових частин і листя. Стовбур плодового дерева розділяють на штамп, центральний провідник і пагін продовження.

Штамп – це нижня частина стовбура від кореневої шийки до першої скелетної гілки, що не має бічних розгалужень.

Центральний провідник – частина стовбура, на якій розташовані основні бічні гілки крони першого порядку. Верхня нерозгалужена частина стовбура називається пагоном продовження. Головна бічна гілка крони також має провідник, пагін продовження й бічні розгалуження.

На гілках і пагонах розвивається листя, бруньки й плоди. Гілки в плодових і ягідних рослин бувають дерев'янистими й трав'янистими. У суниці поряд зі звичайними пагонами утворюються видозмінені тонкі довгі трав'янисті пагони (вуси) з рідко розміщеними бруньками.

До видозмінених стеблових частин у плодових рослин належать також порослеві пагони й колючки.

Порослеві пагони більше схожі на корінь, ніж на пагони. Відрізняються вони від звичайних пагонів буруватим або темним кольором і відсутністю листків. Вони є у малини, смородини й інших культур:

Колючки – це видозмінені пагони, їх можна відокремити тільки з деревиною (лісова груша і яблуня, терн, цитрусові). Деякі культури (агрус, шипшина) мають шипи, які є видозміною зовнішнього покриття стебла, їх можна відокремити тільки з корою.

На поперечному зрізі стебла видна серцевина – деревина із самими життєдіяльними клітками (заболонь), по яких із ґрунту в рослину надходить вода й мінеральні речовини.

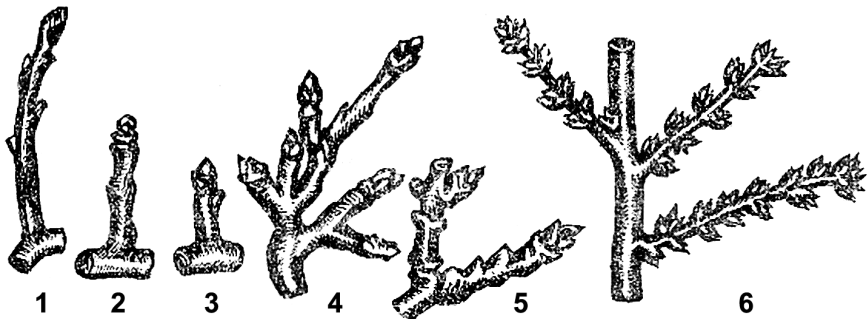
Зовні стовбур покритий корою, в якій розрізняють первинну (зовнішню) і вторинну (внутрішню) кору або луб. Між корою й деревиною розташована найбільш діяльна тканина – камбій, що утворює нові клітини деревини й кори.

Сукупність гілок плодового дерева називають кроною. Форма крони залежно від особливостей породи й сорту буває різною (сферична, плоска, пірамідальна тощо).

У кроні плодкових дерев, крім основних бічних (скелетних) гілок різних порядків, є ще обростаючі гілки. Гілки крони, які за силою росту займають проміжне положення між цими двома групами гілок, називають напівскелетними.

Обростаючі гілки – це дрібні гілки. Вони розміщені на напівскелетних гілках і на них розвивається основна маса листків і плодів утворень.

Обростаючі гілочки, на яких утворилися плодіві бруньки, називають плодівими, а на яких вони ще не утворилися – ростовими. Плодіві утворення бувають наступних типів (мал. 2): у зерняткових порід – кільчатка, списики, плодіві прутики; у кісточкових – букетні гілочки, однолітні плодіві гілочки; у ягідних рослин – кільчатка.

Мал. 2. Плодіві утворення:

1 – плодіві прутик;
2 – списик;
3 – кільчатка;

4 – плодуха яблуні;
5 – плодуха груші;
6 – букетні гілочки абрикоса.

Кільчатка – це найкоротші плодіві гілочки (до 3 – 5 см) з незначними кільцеподібними напливами, які утворилися після обпадання листків і луски бруньок.

Списики – однолітні плодіві гілочки, довжиною від 5 до 15 см; вони розміщені звичайно майже під прямим кутом до основної гілки й кінчаються плодівою брунькою або кільчаткою.

Плодіві прутики – однолітні плодіві гілочки довжиною понад 15 см, звичайно з генеративною верхівковою брунькою.

З кільчаток і списиків утворюються багаторічні плодіві гілочки, які називаються плодухами. Утворення плодух властиво тільки зернятковим породам. Довговічність їх від 5 до 15 років. Найпродуктивнішими вони бувають до шести років.

Букетні гілочки – це короткі плодові гілочки, які живуть від 2 до 8 років. Кінцеві бруньки на них листкові, а бічні, близько розташовані одна від одної, – переважно плодові. У слив короткі плодові гілочки іноді називають шпорками. Також у кісточкових порід є зміщені, плодові гілочки з бічними плодовими й ростовими бруньками. Такі плодові утворення властиві також смородині й агрусу.

При доброму догляді за ґрунтом у саду плодові дерева краще розвиваються, на них утворюються більше листя і плодових гілочок, що підвищує продуктивність дерева.

Листя – один з найважливіших органів рослини. Листи складаються з листової пластинки й черешка, часто має прилистки. У різних плодових культур зовнішні (морфологічні) ознаки листів неоднакові. Більшість плодових і ягідних рослин має прості листи, що складаються з однієї пластинки й одного черешка (яблуня, груша, вишня, агрус). Деякі культури мають листи, які складаються з окремих листочків, розташованих на окремих черешках, і являють собою розгалуження основного черешка (волоський горіх, суниця).

Вода, мінеральні солі, гази при проникненні в рослину під впливом сонячної енергії переробляються хлорофіловими зернами листів в органічні речовини (крохмаль, цукор, білки й ін.), необхідні для життєдіяльності рослини. Наступною важливою функцією листів є транспірація, тобто випар води рослиною, завдяки чому регулюється надходження води й мінеральних речовин із ґрунту й охолодження рослин у літню спеку.

Бруньки. Із бруньок плодових рослин утворюються листи, пагони й квіти. Листові ростові бруньки часто називають вегетативними, а квіткові – репродуктивними (генеративними).

З одних квіткових бруньок розвиваються тільки квіти, а з інших разом із квітами – листи й пагони. Перші називаються квітковими бруньками, а інші – змішаними.

У кісточкових порід (слива, вишня, черешня, абрикос, персик) бруньки – чисто квіткові, а в зерняткових (яблуня, груша) – змішані. Іноді у вишні, а також в інших кісточкових закладаються квіткові й змішані бруньки, а в зерняткових поруч зі змішаними – квіткові.

У різних порід неоднаково розташовуються квіткові бруньки: в одних – на кінцях гілочок, а в інших – з боків.

Ростові бруньки на плодових деревах закладаються у верхній частині добре розвинених пагонів, у ягідних чагарників – у нижній частині, а в напівчагарникових – біля основи пагонів. На слабких пагонах плодових дерев і ягідних чагарників найбільш розвинені ростові верхівкові бруньки. У більшості плодових дерев ростові бруньки розвиваються навесні, на другий рік після їхнього утворення спочатку верхні, а пізніше – нижні.

Ростові бруньки, які не розвиваються на другий і на наступні роки, називаються сплячими. У зерняткових порід вони не втрачають життєдіяльності протягом 20 і більше років, а в кісточкових – протягом значно меншого часу.

Сплячі бруньки починають розвиватися від сильної обрізки, ушкодження гілочок морозами, надмірним удобренням тощо. Зі сплячих бруньок розвиваються в основному жирові пагони або «вовчки».

Є ще додаткові бруньки, які утворюються на коріннях, особливо у вишні й сливи; ці бруньки дають початок кореневої порослі.

Плодові бруньки формуються наприкінці літа. Тому за їхньою кількістю вже восени можна передбачати, який буде врожай на наступний рік.

Листя – це фабрика врожаю не тільки цього року, але й наступних. Тому головне в роботі садівника – забезпечення максимальної й при цьому «працездатної» листовій поверхні саду, «Працездатність» листя – його свіжо зелений колір, чистота, відсутність різних плям – досягається системою агротехнічних заходів, боротьбою зі шкідниками й хворобами, достатністю вологи тощо.

Забезпечення максимальної кількості листя досягається шляхом загушення посадок. Але не кожний загушений сад високопродуктивний, тому що не кожний лист здатний працювати на врожай, а лише той, що «бачить» сонце. Листя, що перебуває у середині крони, як правило, затінене, світло на нього не потрапляє, тому й фотосинтез у ньому відбувається не так інтенсивно, як в освітленому. Затінене листя не тільки не працює на врожай, а вимагає ще й «дотації» живильних речовин, утворених периферійним листям.

Інтенсивність фотосинтезу знижується поступово вглиб крони, а в товщі більше півтора метра і зовсім припиняється. Тому за своєю будовою дерево, його крона, весь сад повинні бути такими, щоб сонячне світло надходило продуктивно в найглибші частини кожного дерева. Крона (її вертикальний і горизонтальний діаметри) має бути не більшою 2,5–3 м. Тільки за таких умов можна сподіватися на високу й щорічну врожайність саду.

Беручи до уваги фотосинтезну здатність тієї або іншої крони, а також необхідну ширину для її обслуговування й збору врожаю, установлюють відповідні схеми розташування дерев і кущів на площі. Тому в садах краще висаджувати малогабаритні дерева, які швидко вступають у плодоносіння, мають невеликі крони, що дозволяє значне загушення посадок.

У молодого дерева до початку плодоносіння небажана вирізка пагонів. Краще пригнути їх, якщо потрібно сповільнити ріст, щоб використовувати їхнє листя для посилення приросту дерева, прискорення формування плодівих утворень.

Як саджати плодові дерева

Час і строки посадки. Правильно і вчасно посадити дерева – одна із самих головних і найперших передумов їхнього доброго росту, швидкого плодоносіння, щорічної врожайності.

Час посадки – весна або осінь – особливого значення не має. Якщо саджаєте восени, важливо зробити це вчасно, за місяць – півтора до замерзання ґрунту: саджанець встигне вкоренитися до зими й рано навесні піде в ріст.

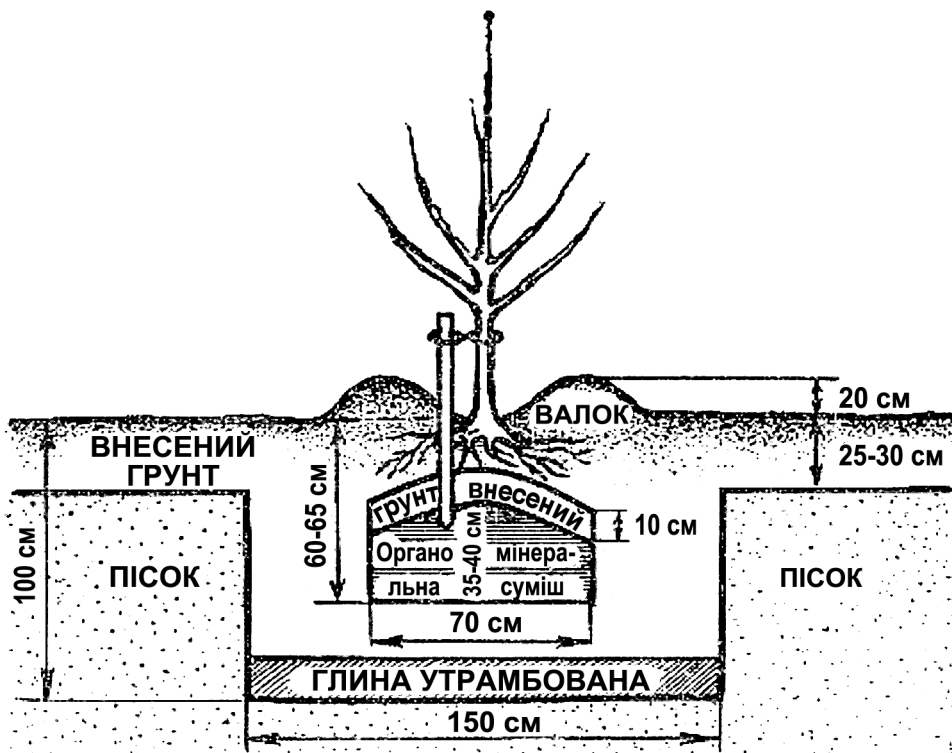
Навесні найкраще саджати рослини якнайраніше – відразу ж, як тільки можна обробляти ґрунт, тому що найменше запізнення з висаджуванням негативно впливає на їхню приживлюваність і величину приросту саджанців, від чого значною мірою залежить час вступу дерева в плодоносіння, його габаритність. Особливо не можна спізнюватися з ягідними культурами (малиною, агрусом, смородиною), оскільки в снігу ще тільки видні таловини, а юні куці вже зеленіють. Тому ці культури доцільно висаджувати восени.

Яблуня, груша, слива, вишня й горіх добре приживаються як при весняній, так і при осінній посадках. Персик і абрикос краще саджати навесні, тому що при осінній посадці непідготовлене до зими деревце може вимерзнути.

Ґрунт і посадкові ями. У звичайних умовах на давно окультуреному ґрунті ями копають таких розмірів, щоб вони забезпечили вільне розміщення кореневої системи саджанця. В умовах сипучого піску технологія підготовки й заправлення посадкових ям у своїй основі така ж: викопується яма, але значно більшого розміру – шириною 1,5–2 м і глибиною 1 м. Пісок, що вийняли з ям, розкидають по всій ділянці. Це роблять для того, щоб «піднятися» над рівнем підґрунтових вод, які тут не глибше 2 м. Дно ями на 8–10 см засипають глиною й добре втрамбовують, роблячи своєрідний «замок» для ґрунтових вод і щоб опади й поливна вода не проходили в більш глибокі шари. Іншу частину ями засипають привезеним родючим ґрунтом. Якщо вона важка, глиниста, то на 35–40% її можна змішати з вийнятим з ями піском, додаючи 10–15% торфу (мал. 3).

Через 4–5 років, коли дерева підростуть, а корені проникнуть за межі ями, навколо колишніх ям варто прокопати канави глибиною й шириною до 60 – 70 см і заправити додатково привезеним ґрунтом. Коренева система знову буде перебувати в родючому шарі.

Для посадки суниці, овочевих культур площа, вільна від посадкових ям, заправляється родючим ґрунтом шаром 20–30 см. Щоб «не втратити» параметрів підготовлених для дерев ям, у їхніх центрах перед окультуренням всієї площі встановлюють високі коли – маяки. По них і орієнтуються при остаточній підготовці посадкових ям.

Мал. 3. Схема посадки плодового дерева на пісках.

Як показано на мал. 3, у заправленій родючим ґрунтом ямі викопують спеціальні посадкові ями глибиною 60–65 см і шириною 70 см.

На дно ями вносять заздалегідь підготовлену ґрунтово-перегнійно-мінеральну суміш, якою засипають третину ями (35–40 см), завершуючи конусоподібне, як показано на малюнку.

Готують цю суміш із 3–4 відер привезеного ґрунту, 2 відер перегною або торфу, а якщо їх немає, то до 4–5 відер (залежно від розміру ями) привезеного ґрунту, додають 120–150 г суперфосфату, 60–70 г калійної солі й 100 г аміачної селітри. Добре все перемішують, засипають у яму на 35–40 см і добре втрамбовують.

Зверху горбка удобреної суміші насипають шар «чистого» привезеного ґрунту, щоб уникнути «опіків» кореневої системи від зіткнення з мінеральними речовинами. Заправляти ями ґрунтово-органомінеральними сумішами краще за кілька днів до посадки.

Дерева на карликових підщепах і сорти – опори саджають більш загущено – іноді на відстані в ряді до 1–1,5 м, а кущі – до 0,5–0,75 м. У зв'язку із цим для них технологія «окультурення» ґрунту трохи інша. Тут не треба викопувати в піску більших ям, а краще зробити суцільну траншею шириною й глибиною до 1 м. Дно її вистелити й утрамбовувати на 8–10 см глиною, інше – заповнити завезеним ґрунтом,

добре ущільнити його й лише потім копати на певній відстані посадкові ями для дерев і канавки для кущів. Заправлення ям і канавок ґрунтове – живильною сумішшю така ж, як описано вище.

Підготовка саджанців до посадки. Посадку саду можна проводити різним за віком посадковим матеріалом. Але при будь-яких формах крони для плодових дерев кращими є однолітки. Деревця старшого віку гірше приживаються – у них значно більша сила після посадкового травмування, тому що для зрівноважування надземної частини з кореневою системою доводиться на дві третини й більше укорочувати навіть скелетні гілки. У зв'язку із цим не досягається бажана скороплідність при посадці 3–5-літніх дерев. Однолітки, випереджають у скороплідності саджанці навіть дворічного віку. Тому перша порада: закладати сад по можливості якомога більше молодим посадковим матеріалом і придбати його найкраще в розплідниках. Це дасть змогу зберегти сад від зараження карантинними хворобами й шкідниками, забезпечить гарантію сортового складу.

Незалежно від часу придбання й віку саджанців до посадки їх зберігають прикопаними в землі. Якщо прикопати ніде, тривалий час (практично всю зиму) саджанці можна зберігати на балконі, у сараї, підвалі тощо, обернувши в поліетиленову плівку й зволоживши корінь мокрою тканиною, ватою, папером.

За день перед посадкою саджанці витримують у воді, а під час посадки їхні корені змочують у густій ґрунтово-глиняній бовтанці або розчині із глини й коров'яку (глини 1 частина, коров'яку 2 частини, води 5–7 частин), щоб не пересушити корінь.

Перед обмочуванням у бовтанку уважно оглядають кореневу систему, обрізають кінчики кореня на 1–2 см до здорової тканини (ясно-білого кольору деревини й зеленуватої кори) і видаляють поламні, гнилі або заплілі корінці. Підготовлені в такий спосіб саджанці прикопують у невеликій канавці й виймають у міру їхньої посадки.

Техніка посадки. Процес посадки дерев нескладний, але вимагає акуратності й точності, бо якість посадки визначає приживлюваність, швидкість росту, час вступу дерева в плодоносіння.

Серед основних факторів, що визначають якість посадки, головним є глибина висаджування дерева, щільність утоптування ґрунту і правильність розміщення дерев у зазначеному розбивкою місці. Глибина посадки дерева й точність його розташування регулюється за допомогою посадкової дошки або шнура з мітками.

Яблуні й груші висаджують так, щоб їхня коренева шийка в сильнорослих дерев (на сіянцях) або місце щеплення на вегетативних підщепах були вище поверхні ґрунту на 3–4 см. Після осідання землі зазначені частини дерева будуть на рівні поверхні ґрунту. Сливу, абрикос поглиблюють на 10–15 см нижче кореневої шийки.

Під час посадки кореневу систему розправляють у ямі рівномірно, щоб корінь у процесі посадки не загинувся, а землю притоптують настільки ретельно, щоб саджанець при порівняно значних зусиллях не можна було витягнути із землі. Якщо сад засаджується дворічними й більш старшого віку, то дерева через 3–4 дні після посадки, коли земля в ямках осяде, підв'язують до колів, які забивають на дно ями з південної сторони дерева до засипання її землею. Посаджені й обрізані однолітні деревця мають незначну парусність, а тому можна обійтися й без підв'язування їх до колів. Але при осінній посадці й однолітні саджанці варто підсипати землю на висоту до 30 см, що захистить штаб від морозів і одночасно буде служити тимчасовою опорою. Деревця, посаджені навесні, обрізають відразу ж після висаджування, а посаджені восени обрізають тільки рано навесні, перед розпусканням бруньок.

Саджати дерево краще вдвох: один тримає саджанець, розправляє корінь і регулює глибину посадки, а другий – засипає яму землею (обов'язково не змішаною з добривами).

Після посадки біля дерев роблять лунки, у які наливають по 3–4 відра води, а потім мульчують перегноєм, торфо-крихтою або перепрілою соломкою товщиною 5–8 см. Якщо немає цих матеріалів, можна мульчувати і сухим ґрунтом. Через кожні 15–20 днів поливи повторюють, останній полив проводять не пізніше 1–5 серпня. При пізніх поливах можливий повторний ріст дерева, воно не підготується до зими й може загинути за перших незначних морозах.

Техніка посадки ягідних культур (смородини чорної, червоної й білої, малини, агрусу) значно простіша. Але й тут якість посадки визначає успіх справи. Ягідні чагарники, як і було сказано раніше, краще саджати восени, оскільки вони починають свій ріст рано навесні. Ґрунт перед посадкою добре розпушують граблями. Саджають рослини під шнур, намічаючи лунки спеціальним шаблоном або «на око». Ямки копають безпосередньо під час посадки по розміру кореневої системи. Якщо добрив внесено мало, а привезений ґрунт недостатньо родючий, то посадкові ями (або канавки) копають шириною 50–60 см, глибиною до 40 см і заправляють їх добривами, як і для плодкових дерев. Рослини смородини червоної білої й агрусу саджають на 3–5 см глибше, ніж вони росли в розпліднику, а малину й чорноплідну горобину – на таку ж глибину, на якій вони росли в розпліднику.

Перед посадкою уважно оглядають корінь і видаляють приморожені, ушкоджені, засохлі його частинки, обрізають до живої тканини, занурюють у розчин глини й коров'яку. Саджанці агрусу перед посадкою бажано витримувати у воді протягом 5–6 годин.

Відразу після висаджування восени зрізують надземну частину на пеньок: у чорної, червоної й білої смородини висотою 18–20 см, а в агрусу й малини – на 10–15 см. При підмерзанні верхівок навесні зрізи повторюють, залишаючи 3–5 живих бруньок від поверхні ґрунту. Якщо ґрунт недостатньо вологий, рослини відразу ж після посадки поливають (відро води на 3–5 рослин). Після кожного поливу бажано мульчувати ґрунт, догляд за яким після цього полягає в розпушуванні й прополці від бур'янів.

Крона: плоска або сферична

Серед агрозаходів, що впливають на початок плодоносіння, важливе місце займає форма крони, тому що саме від неї залежить ступінь травмування й покриття листям дерев, фотосинтезна продуктивність листя, повнота використання сонячної енергії й трудомісткість збору врожаю.

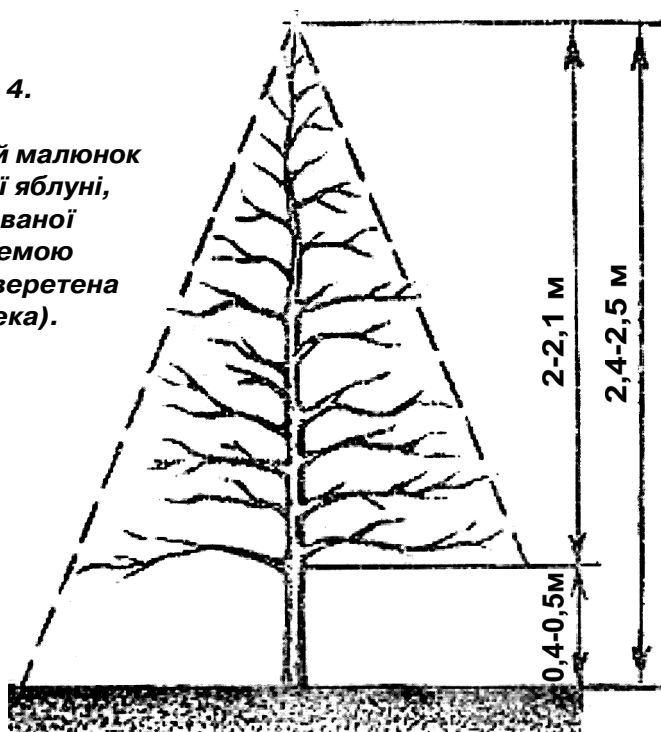
До останнього часу багато фахівців віддавали перевагу італійській косій пальметі. Вона дійсно забезпечує добру фотосинтезну діяльність листового апарата, тому що товщина плодової стіни не більше 2,5–3 м і радіація ефективна навіть у найглибших шарах крони. Зручна коса пальмета для боротьби зі шкідниками й хворобами, догляду за ґрунтом. Але складність і труднощі формування крони, більша габаритність дерева й розташування основної маси плодів на висоті 2,0–3,5 м роблять цю форму крони економічно не вигідною. Не спостерігається також перевагу продуктивності й впливу на прискорення плодоносіння, тому що при створенні пальмети з першого року вирізається багато гілок, і покриттям листям пельменного дерева завжди нижче навіть дерев з без'ярусною формою крони. Найбільш урожайним виявилось об'ємне, а самим економічно ефективним – плоске веретено. Але й ці форми крони не відповідають повністю вимогам інтенсивного садівництва. Тому для специфічних умов садів радимо дві форми крони, які при чіткому дотриманні їхніх технологій забезпечують швидкий вступ дерев у плодоносіння, щорічну й високу врожайність, не вимагаючи занадто високої майстерності для свого створення.

Струнке веретено (Грузбег, грузбек)

Доросле дерево, сформоване у вигляді стрункого веретена, має контур витягнутого трикутника із шириною основи до 1–1,5 м і гострого на вершині. Висота дерева в 4–5-літньому віці на парадизці не більше 2,5 м, на дусені – до 3 м. Сформоване за цією системою дерево має чітко обкреслений стовбур, на якому розміщені обростаючі гілочки (мал. 4).

Мал. 4.

**Схематичний малюнок
п'ятирічної яблуні,
сформованої
за системою
стрункого веретена
(грузбека).**

Головний принцип формування стрункого веретена в перші 3–4 роки полягає в тому, щоб залишити всі горизонтальні й видалити всі вертикальні гілки, не даючи їм конкурувати в рості зі стовбуром. Треба постійно притримуватися підпорядкування всіх гілок центральному провіднику, який укорочують тільки при необхідності викликати розгалуження. Обростаючу деревину у віці більше 3-х років вирізують для омолодження: у верхній частині дерева вирізують сильніше, унизу – слабше. Нижні гілочки на кільце не вирізують, а лише укорочують, тому що внизу нові гілки наростають повільно й центр плодоносіння переміщується у верхню частину крони, що небажано.

Коренева система парадизки М9 і деяких інших карликових підщеп тендітна й не завжди здатна витримувати значне навантаження плодів. Тому обов'язково дратові шпалери з одного дроту на висоті 1–1,2 м. їх встановлюють через 2–3 роки після посадки саду.

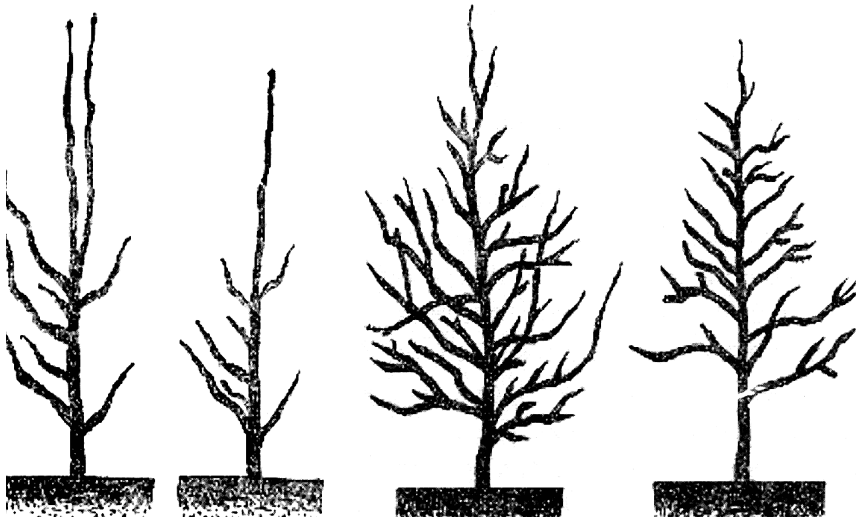
Протягом вегетаційного періоду за деревами старанно доглядають, захищають їх від шкідників і хвороб, поливають через кожні 12–15 днів. Востаннє поливають не пізніше 1–5 серпня. Вологозарядкові поливи проводять за 3–5 днів перед повним промерзанням ґрунту з нормою поливу близько 8 кубометрів води на одну сотку саду.

Для захисту кореневої системи карликових підщеп (особливо груші на айві) від вимерзання сад мульчують перегноем або торфо-крихтою товщиною 10 см.

Закладають сад переважно однолітками. Посаджені дерева вкорочують тільки навесні залежно від сили росту, сорту й підщепи. Однолітки обрізають на висоті 85–95 см, а якщо з'являються передчасні пагони, то й на 95–110 см. Останні у всіх випадках обрізають залежно від їхнього стану, розташування й загального розвитку саджанця: короткі горизонтальні залишають, а сильні вертикальні вирізують на кільце (мал. 5). Наприкінці травня доцільно видалити 2–3 верхніх пагони – конкуренти, якщо вони ростуть під гострим кутом. На кільце варто вирізати й пагони, які розміщені на майбутньому штабмі, висота якого 40–50 см.

Завдання обрізки другого року – залишення горизонтальних гілочок, видалення конкуруючих із провідником, забезпечення останньому умов нормального росту й закладка на ньому плодкових або повільно зростаючих з більшим кутом відхилення гілок. Ступінь обрізки визначається кількістю конкурентів і сильних гілок, що відходять під гострим кутом, які можуть випередити провідник у рості. Тому рівень агротехніки в першому році вегетації повинен забезпечити нормальний, а не надмірний ріст пагонів.

Після другої вегетації дерево вже напівсформоване, тому під час обрізки йому усе більше надають форму витягнутого трикутника, вирізуючи дуже сильні й конкуруючі із провідником гілки (мал. 6). Нижні гілки повинні бути довші, ніж верхні, а якщо навпаки, то верхні вирізують на кільце або переводять на більш слабку гілку.

Мал. 5 (ліворуч). Яблуня (ліворуч) після першої вегетації.
Яблуня (праворуч), у якій вилучений (на кільце) конкурент провідника, укорочені провідник і сильні пагони.

Мал. 6 (праворуч на стор. 14). На дереві (ліворуч) після четвертої вегетації утворилися вертикальні гілочки, які загущують крону й конкурують із провідником. Те ж дерево (праворуч) після обрізки.

Формування дерев практично закінчується після третьої вегетації, тому обрізку направляють на підтримку необхідного розміру крони й на забезпечення високого щорічного плодоносіння. Якщо з попередніх років залишилися зайве розвинені гілки, їх вирізують на кільце або переводять на більш слабкі, розташовуючи в похилому положенні. При відхиленні гілок підвищується пробуджуваність бруньок по довжині гілки й помітно прискорюється початок плодоносіння.

Після четвертої вегетації дерево вважається плодоносним. Тепер головна увага звертається на проріджування й омолодження плодкових гілок і плодкових утворень. Проріджена крона дозволяє рівномірно висвітлювати й обприскувати всі її частини, а заміна обростаючої деревини забезпечує одержання щорічно великих плодів.

Найкраще формуються в струнке веретено яблуні сортів Слава переможцям, Папіровка, Джонатан, Бойкен і деякі перспективні гібриди. Непогані результати дають і такі сорти, як Мекинтош, Мелба, Кальвіль сніжний, Антор, Старкримсон, Новорічне та інші.

Створення швидко плідного саду із плоскокронними малогабаритними деревами на насінних підщепах

Запропонована Мліївською дослідною станцією садівництва й випробувана у виробничих умовах технологія створення скороплідних малогабаритних дерев на насінних підщепах забезпечує одержання високих товарних урожаїв уже на 5–6-му році.

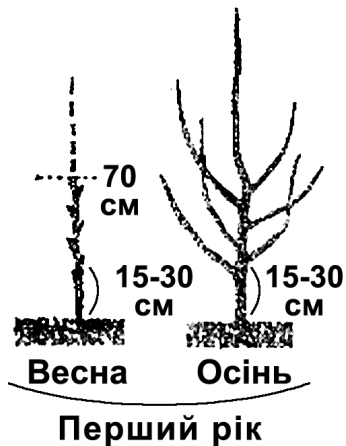
Створюється таке дерево комплексом агрозаходів і біологічних факторів, починаючи з розплідника. Для прищепи використовуються пагони спеціально відібраних і розмножених у матковому саду станції скороплідних і високоврожайних клонів районованих сортів. Підщепа – сіянци Боровинки або Антонівки звичайної. Саджанці вирощують безпересадковою культурою й зимовими щепленнями, а закладку саду роблять однолітками висотою 1,0–1,5 м. При використанні одноліток, вирощених безпересадковою культурою й зимовими щепленнями, до мінімуму (в 15–30 разів) скорочується травмування дерева під час викопування – пересаджування, що прискорює початок його плодоносіння.

Зовні й по основних параметрах ця крона схожа на плоске веретено, але має деякі принципові відмінності. Так, напівскелетні гілки в новій кроні створюють із всіх залишених для цієї мети бруньок, а не через одну – дві, ж у плоского веретена, допускаючи при цьому їх загущення. Висота штамба 25–30 см – у 2–3 рази менше існуючих.

Можлива й відсутність штамба. Практика показала, що низький штамп при плоскій кроні не заважає обробці пристовбурних смуг, зате значно знижує висоту дерева. При новій технології всі зміни в конструкції дерева спрямовані на прискорене його плодоносіння й розміщення врожаю в центральній частині дерева.

Крона формується в такий спосіб. Посаджений ранньої весни саджанець зрізують відразу ж на висоті 70–80 см від землі – коли набрякнуть бруньки, їх ошмаровують на майбутньому штампі висотою 15–30 см. Пагони, що виросли із всіх залишених над штампом бруньок, навесні наступного року відгинають у напрямку ряду (майбутньої плодової стіни) під кутом 75–80°, укорочують на $\frac{1}{3}$ – $\frac{1}{4}$ частину. Нижні пагони укорочують менше, верхні - більше. Укорочування пагонів сприяє кращому розгалуженню майбутньої напівскелетної гілки. Нижні відігнуті пагони підв'язують шпагатом до колів, які убиті в землю в площині ряду, а верхні до нижнього (мал. 7). Забирати краще восени або наступної весни. Надалі всі верхні гілки підв'язують до вже здерев'янілих нижніх. Пагін продовження укорочують (залежно від сили росту й розгалуження сорту) на 25–40 см.

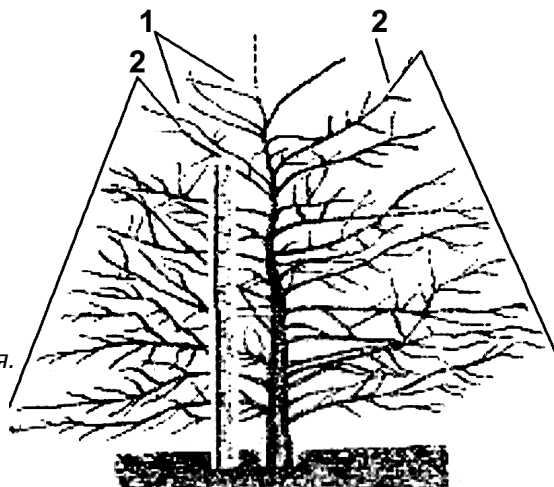
Якщо провідник зрізати вище, можуть утворитися розриви (вікна) в кроні, у зв'язку із чим висота дерева збільшується, а його продуктивна потенція падає. Через 10–15 днів, як тільки набрякнуть бруньки, їх видаляють на верхній частині по всій довжині майбутніх напівскелетних гілок, проводячи рукою (у рукавиці) від кінця гілки

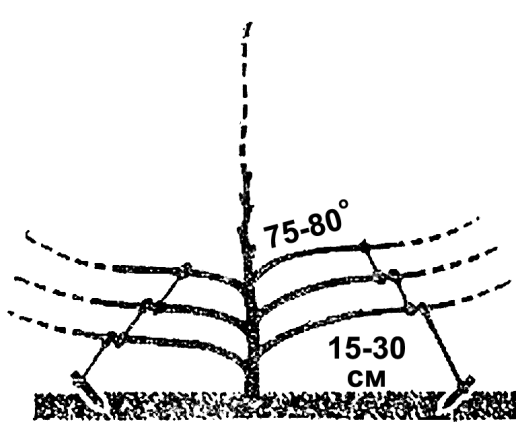

Мал. 7.

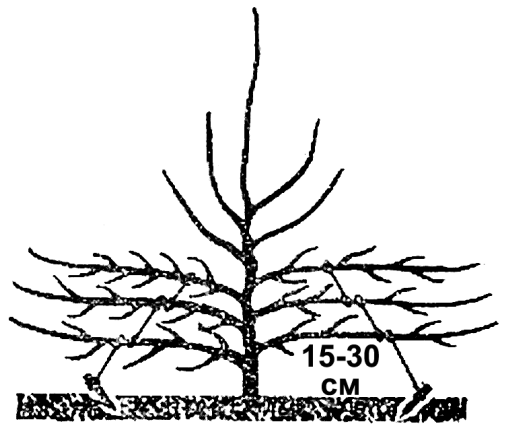
Мал. 8.

6-річне низькоштамбове плоскокронне дерево яблуні. Стрілками (1, 2) показане обрізування центрального провідника й провідників скелетних гілок переведенням на бічний пагін. Дерево має форму трапеції, вершина якої звернена до сонця.

Весна

Осінь

Другий рік

Схема формування низькоштамбової плоскої крони скоро плідної яблуни на насінній підщепі. Пунктиром показане укорочування саджанця навесні при посадці, центрального провідника й бічних гілок – наступної весни.

до її основи в стовбурі дерева. Це усуває можливість появи жировиків, а гілки, що утворилися з бічних бруньок, розміщуються горизонтально (паралельно щодо землі) і швидко обростають плодовими утвореннями.

Такі ж операції й у наступні роки. Дерево вважається повністю сформованим на 5–6-й рік. Тому, роблячи обрізку в цьому віці, центральний провідник видаляють шляхом переведення на слабку горизонтальну гілку (Мал. 8).

Система агрозаходів спрямовується на прискорення плодоносіння й нарощування максимальної листової поверхні. Якщо в 1–2 рік з'являються плоди, їх навесні не зривають, а дають їм дозріти.

Справжню обрізку починають тільки з 5–6 року за умови рясного цвітіння і високого врожаю. Вона полягає головним чином в проріджуванні (для кращого освітлення) і укорочуванні напівскелетних гілок, які труться об гілки дерева, яке стоїть поруч. Укорочують напівскелетні гілки тільки переведенням на слабкий пагін, а сильні верхівкові видаляють. Якщо на центральному провіднику і в основі напівскелетних гілок утворюються вовчки, їх не вирізують, а відгинають із метою перетворення в плодіві, укорочуючи на 1/3–1/4 частину.

При закладці саду 2-літками й кронуваними 1-літками з дуже високим штамбом (80–100 см) краще знизити його до розмірів (25–30 см). Для цього сформовану в розпліднику високу крону зрізують на висоті 70–80 см, як і не сформовану однолітку. Наступні операції по формуванню ті ж: видалення бруньок на майбутньому штабмі висотою 15–30 см, розведення в ряд і підв'язка скелетних гілок і т.д.

При обрізуванні високо піднятої крони до початку сокоруху забезпечується повне відновлення крони й навіть перевага в рості гілок і скороплідності в порівнянні з необрізаними деревами. Значно нижче сила росту гілок при більш пізній обрізці високої крони, особливо після сильного сокоруху. Перші два роки дерева поливають із розрахунку 5–10 відер на кожне. У рік посадки поливають деревце не менш 2–3 разів, на другий рік – не менш 1–2. Міжряддя можна засіяти й на другий рік після посадки, але дерева потрібно регулярно поливати з розрахунку 4–6 відер на дерево через кожні два тижні. Бажано поливати й траву в міжряддях (при залуженні ґрунту багаторічними травами).

Під плантаж перед посадкою дерев вносять не менше 8–10 кг гною на квадратний метр, а при посадці – у кожному яму по 15–20 кг перегною, змішаного з верхнім шаром ґрунту. Таке основне добриво відсуває необхідність підживлення дерев у перші 3–4 роки.

У зв'язку з прискореним плодоносінням і високими темпами підвищення врожайності дози мінеральних добрив на 5–6-му році збільшують в 1,5–2 рази в порівнянні із нормами. Азотні добрива вносять у 2–3 прийоми, починаючи з весняного закриття вологи й кінчаючи в середині червня. Калійні й фосфорні добрива вносять рівними дозами в червні–серпні й відразу ж після збору врожаю. Усі мінеральні добрива вносять поверхово й під час розпушування міжрядь.

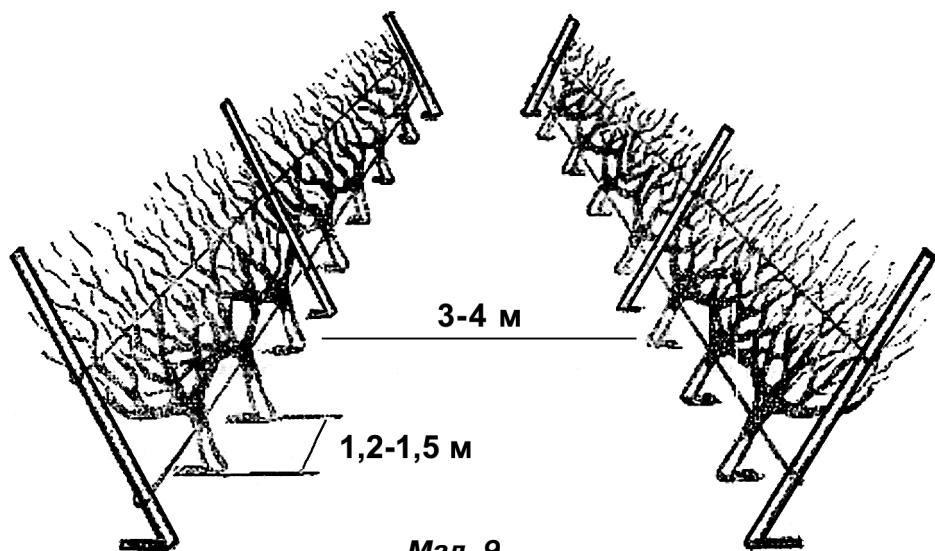
Враховуючи високу ефективність садів із скороплідних низькоштамбових плоскокронних дерев на насінних підщепах.

Таганрозький човник

Садівник – дослідник з Таганрога Микола Максимович Скоробутов запропонував (і йому видане авторське свідоцтво на винахід) комбіновану конструкцію дерева й саду, що одержала назву «таганрозького човника». Істина її полягає в тому, що дерева при посадці розміщують похило у двох суміжних рядах (блоках) у шаховому або гніздовому порядку (Мал. 9). При цьому створюється не одна вертикальна площа плодоносіння, а дві нахилені в різні боки з відкритою серединою (як у зниженого сферичного дерева), завжди чому поліпшується освітлення, збільшується у два рази кількість дерев на площі, їхня врожайність. З кожної сотки такого саду збирають 400–800 кг високоякісних яблук і до 20 кг ягід суниці.

У формі «човника» краще вдаються дерева яблуні й груші на карликових підщепах, особливо спурові сорти, плоди яких утворюються на кільчатках. Непогано зарекомендував себе в аматорських садах «човник» з вишень, аличі, персика.

Яблуня й груша на сіянцях, черешні, абрикос і горіхи для «човника» непридатні.

Мал. 9.

Схематичне розміщення дерев при конструкції саду «таганрозький човник»

«Таганрозький човник» вимагає великої уваги й часу з догляду, особливо в період формування дерев.

Для саду «таганрозький човник» вибирають ділянку з відмінним освітленням. Ряди розміщують у напрямку «північ–південь», що забезпечує краще освітлення всіх частин дерева. Блоки дерев повинні бути на відстані 3–4 м від основної лінії, а в ряді для спурів – 1,2–1,5 м, для звичайних сортів яблуні на карликових підщепах – через 2–3 м. На таких же відстанях розміщують у рядах і дерева груш, вишень, персика, щеплених на насінних підщепах.

«Таганрозький човник» вимагає, щоб всі операції з формування дерева й агрозаходи були спрямовані на найшвидше плодоношення. А невелика висота дерев – 2,5–3 м – забезпечує всі зручності й високу продуктивність праці з догляду за деревами й на збиранні врожаю.

Формування й обрізка дерев з округлою кроною

На присадибних ділянках найпоширеніші сади зерняткових порід з округлою кроною. Формування дерев, як правило, проводять за розріджено – ярусною системою.

Розріджено – ярусним способом формують округлу крону із двох ярусів. У першому залишають 3–4 гілки, у другому – не більше двох, і 1–2 над другим ярусом. Розташовують їх через 40–50 см. Відстань між ярусами в дерев на насінних підщепах 60–80 см, на напівкарликових – 50–60 см.

Якщо сад посаджений однолітками, то деревце вкорочується залежно від підщепи (карликової, середньо рослої, насінневої) на висоті відповідно підщепи – 60–70–80 см від поверхні ґрунту. Надалі після розпускання бруньок на верхній 20-сантиметровій частині саджанця бруньки залишають рости, а на іншій нижній частині саджанця всі бруньки знищують. До кінця вегетації на деревці виростають 3–4 основні гілки.

При посадці дворічних саджанців верхню бічну гілку укорочують на 30–35 см від основи. Інші бічні гілки укорочують на одному рівні зі зрізанням верхньої. Гілки, які не приймають участі у формуванні першого ярусу вирізують на кільце. Центральний провідник укорочують на 20–25 см вище верхньої бічної гілки.

На другий рік після посадки вирізують на кільце або сильно укорочують конкуренти пагонів продовження основних гілок, центрального провідника й пагонів, які ростуть на верхній частині основних скелетних гілок у середину крони. Пагони продовження на основних гілках залишають без укорочування. Пагони продовження центрального провідника зрізують залежно від підщепи й сорту на висоті 60–90 см від верхньої гілки першого ярусу для закладання другого ярусу.

На третій і в наступні роки дерева обрізають проріджуванням без укорочування однолітніх пагонів продовження основних скелетних гілок. Якщо довжина пагонів продовження скелетних гілок більше 70 см, їх укорочують, залишаючи 60–65 см від основи. Гілки між ярусами на центральному провіднику для переведення їх у плодові укорочують на 20–25 см від основи, а сильнорослі вирізують на кільце. Пагони, що ростуть на верхній частині основних гілок, вирізують на кільце, а якщо вони менші 30 см, то їх не укорочують.

На основних гілках закладають гілки другого порядку, розміщуючи їх на відстані 40–50 см одна від одної по обох боках гілки першого порядку. У місцях сильного загущення проріджують й укорочують гілки і приріст, залишаючи їх на відстані 10–15 см одну від одної. Центральний провідник видаляють над самою верхньою бічною гілкою 2–3-річного віку. Висота після формування не повинна перевищувати в дерев на насінневих підщепах 3,5–4 м, на напівкарликових – 3–3,5 м.

Обрізають плодоносні дерева з округлою кроною тоді, коли крона вже повністю сформована – головним чином для проріджування й кращого освітлення, обмеження висоти й діаметра крони. При цьому в найбільш сильнорослих основних скелетних гілках видаляють верхівки над бічними нижче розташованими гілками. Послабляють у рості й напівскелетні гілки.

У середині крони й на її периферії вирізують на кільце або укорочують до неушкодженої деревини всі сухі гілки й пагони, а також поламані й уражені шкідниками й хворобами. У місця х загушення також вирізують на кільце або укорочують однолітній приріст, напівскелетні й обростаючі гілочки. Провідники скелетних і напівскелетних гілок і обростаючі гілочки не укорочують.

Якщо на дереві закладається невелика кількість плодкових бруньок, проводять більш сильну обрізку для одержання однолітнього приросту довжиною 40–50 см. Гілки, на яких є плодіві

бруньки, обрізають менше. У врожайні роки сильніше обрізають плодіві гілки й кільчатки. Таку обрізку можна застосувати, у першу чергу, до сортів, схильних до зав'язування великої кількості плодів і зменшення їхньої маси.

У дерев, що досягли 5–6-метрової висоти, проводять зниження крони до висоти 3–3,5 м. Ці заходи сприяють кращій освітленості дерев, поліпшенню якості плодів, регулярності плодоносіння.

Для чого і як знижувати крону плодового дерева

В аматорських садах старих посадок багато великогабаритних низько інтенсивних дерев, Практика показує, що великогабаритне дерево можна знизити на 2,5–3,5 м без найменших втрат для врожайності, а в роки рясного цвітіння, навіть підвищуючи її й одночасно збільшуючи розмір і якість плодів. Так, у наших дослідах Мліївського інституту садівництва імені Л.Симиренка на знижених деревах яблуні майже вдвічі були крупніші плоди й настільки ж вища врожайність, крім того, якщо до зниження 14-літніх дерев їхня висота була в Кальвілю снігового 7,6 м, у Бойкена – 6,9 м, а основна маса плодів – близько 80 відсотків – перебувала вище 3 м, то після зниження висоти дерев становила відповідно по сортах – 4,5 і 3,7 м, а 82 відсотки плодів розташовувалося не вище 3 м.

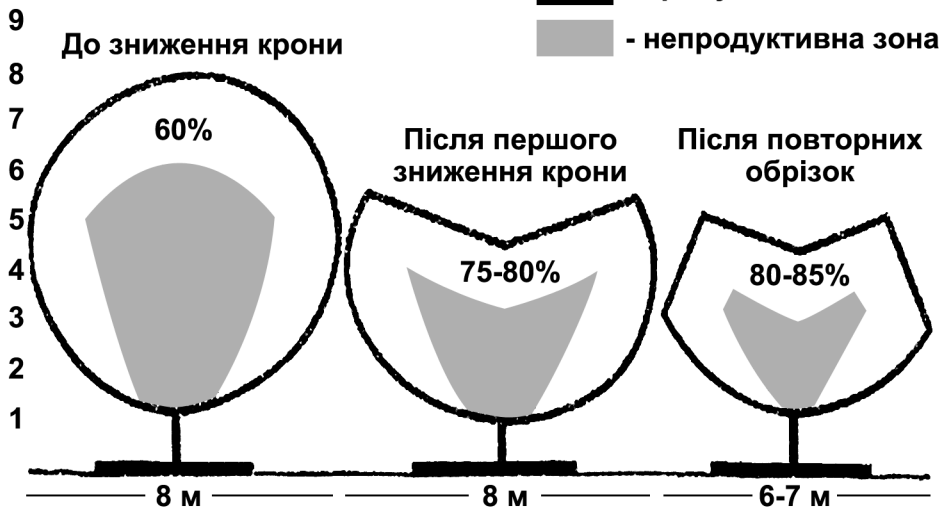
При зниженні дерева світло проникає в середину крони, завдяки чому підсилюється освітлення нижніх гілок і вони густіше заповнюються плодами, пересуваючи врожай донизу, скорочуючи до мінімуму непродуктивну зону дерева.

Зниження крони варто робити до початку сокоруху, коли поживні речовини ще не перемістилися у верхню частину дерева.

На мал. 10 показана принципова схема видалення провідника й прилягаючих до нього гілок. Залежно від розміру й форми крону знижують на $\frac{1}{4}$ – $\frac{1}{3}$ частини (у дорослого дерева на 2,5–3,5 м), щоб решта крони була схожа на хащу й не перевищувала по товщині 2,5–3 м по всій будові.

Видаляти провідник потрібно тільки шляхом переведення на бічну гілку (мал. 11). Це попереджає утворення вовчків. У дерев, в яких

Висота (м)

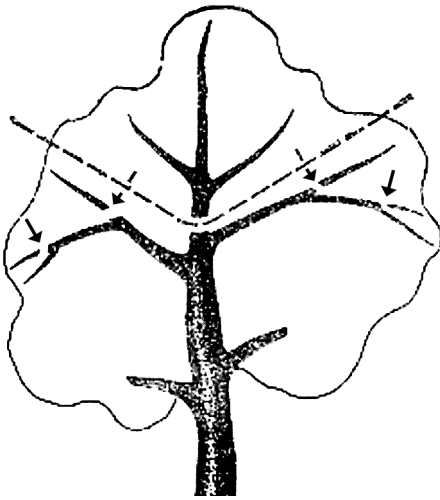
Мал. 10.

Схема зниження плодового дерева й зміна обсягу продуктивної й непродуктивної частини крони залежно від обрізки дерева.

немає приросту й плоди дрібні, треба одночасно проводити й омоложення – укорочувати бічні гілки на 2–3-літню й старше деревину. Укорочують гілки над добре розвинутою плодушкою або молодою гілочкою, укорочуючи останні над плодовою брунькою.

У знижених дерев повинен бути абсолютно інший підхід до вовчків і різних дрібних пагонів. Якщо у звичайних дерев їх масово видаляють, а решту сильно вкорочують, то в знижених дерев цього робити не можна. Тут все спрямовується на створення нової обростаючої деревини, насамперед на внутрішній частині дерева.

Тому навіть із масовою появою вовчків на зрізах їх не видаляють, а укорочування проводять слабо, на $\frac{1}{4}$ частину. Це сприяє швидкому заростанню ран і створенню нової плодової зони. Невеликі пагони й вовчки на скелетних гілках не слід вирізати зовсім. Це також прискорює одержання нової продуктивної зони замість вирізаної частини. Знижувати крони найкраще в 8–10-літніх садах. Але варто пам'ятати: поки дерево не дасть першого високого врожаю, видаляти провідник не можна, тому що це призведе до загущення крони, масової появи вовчків або до постійного не плодоносіння. Якщо на дереві, що давно почало плодоносити, верхні гілки сильно випереджають у рості нижніх, їх краще вкоротити переведенням на слабку гілку. Кожна верхня гілка повинна бути коротше нижньої на 15–20 см, а іноді й на 40–50 см. Тоді нижні гілки добре будуть освітлюватися й стануть більш сильними, чим розташовані вище.

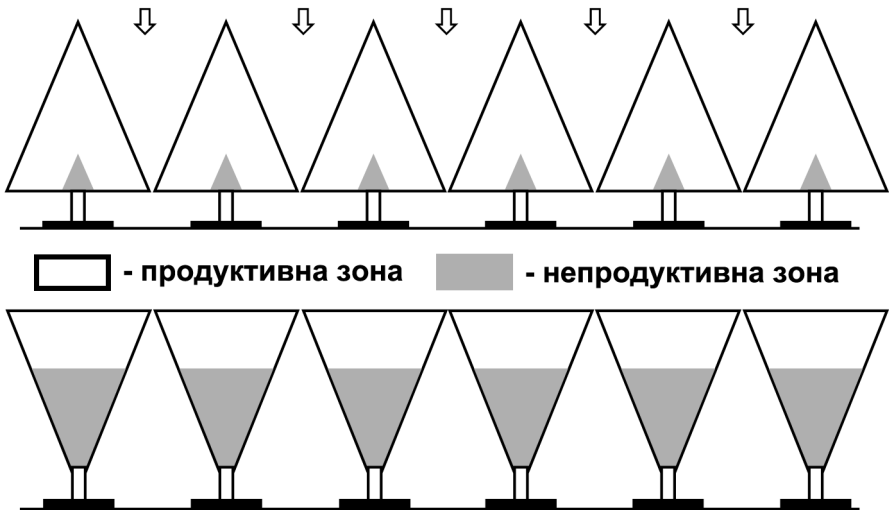
Мал. 11. Схема заниження крони.

Правильно сформоване дерево повинно мати форму трикутника, вершина якого спрямована до сонця (мал. 12).

При такій формі крони всі частини високопродуктивні.

На жаль, більшість великогабаритних дерев у колективних і присадибних садах сформовані в зворотно – конічній формі, внаслідок чого продуктивна зона знаходиться високо над землею і знімати плоди доводиться тільки з драбини, збиваючи тичкою чи іншими підручними засобами. Цей недолік згодом збільшується ще й неправильною обрізкою.

Видаляючи поступово нижні гілки, які заважають обробітку міжрядь, садівник сам поступово «переміщує» урожай на верхню частину й периферію крони. Останнє викликає необхідність установки підпірок, інакше в урожайні роки неминучі відчаювання гілок. Зниження крони, постійне омолодження старих гілок і плодушок, переведення сильно ростучих гілок на слабші усувають зазначені вище вади.

Мал. 12.

Угорі – схема правильно сформованих дерев і конструкції саду.

Унизу – такий схематичний вид має надмірно загущений сад, формування крони дерев неправильне. **Сіре** – непродуктивна зона крони, стрілки – напрямом сонячних променів.

«Не купи садового ножа...»

Між кожною частиною (органом) плодового дерева існує тісний взаємозв'язок, найменше порушення якого може звести нанівець всю раніше витрачену працю. Так, укорочена при викопуванні саджанця в розпліднику коренева система вимагає такого ж зменшення надземної частини. Не зробивши цього, дерево після посадки хоча й прижилося, але ще довго хиріє, іноді роками не має гарного приросту.

В основі регулювання взаємозв'язку надземної частини й кореневої системи дерева найважливіше місце займає обрізка. І той, хто навчиться володіти садовим ножом, ніколи не буде мати періодичності плодоносіння свого саду.

Наша перша порада по обрізці: посадивши дерево, необхідно вкоротити надземну частину (крону) так, щоб вона була в 2–3 рази менша кореневої системи. Кожну гілку крони укорочують на зовнішню бруньку й з таким розрахунком, щоб нижня гілка завжди була довшою верхньої на $\frac{1}{3}$ – $\frac{1}{4}$ частину.

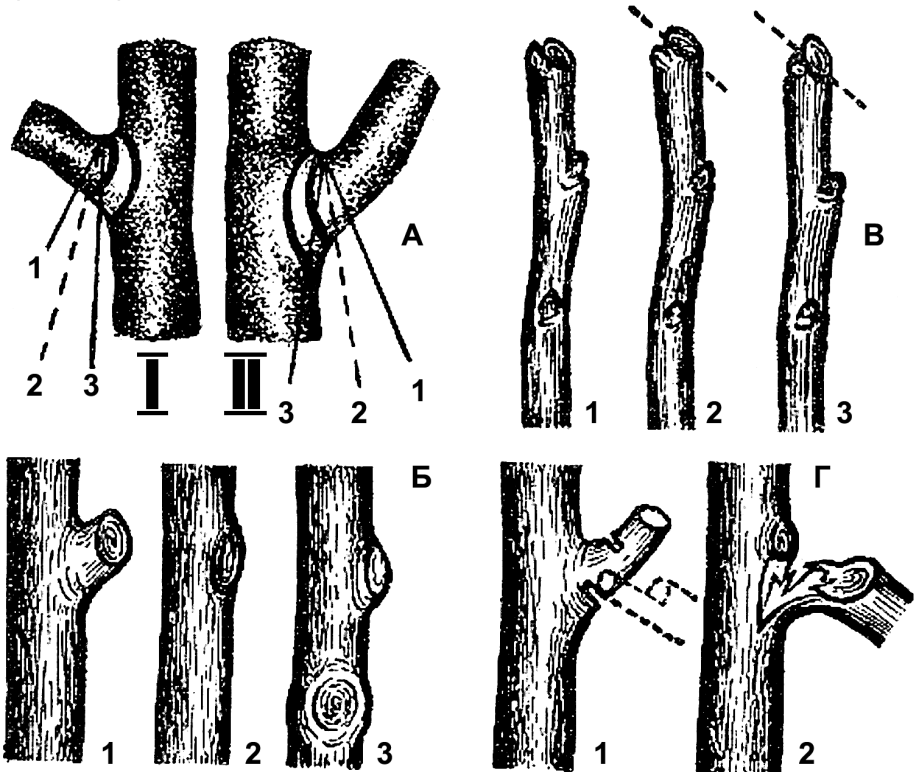
Не менш важливе правило мистецтва обрізки дерев впливає із заповіді Л. П. Симиренка про те, що різати дерево безграмотно – справа занадто шкідлива, а найголовніший секрет плодоносіння – уміння не різати молоде дерево, тому що більшість її не любить ніякої обрізки. Учений – садівник писав: «Ніж – двосічна зброя і оскільки знаючі й умілі руки трапляються рідше, ніж неосвічені і недотепні, то цей інструмент, на жаль, частіше приносить шкоду, ніж користь, ось чому його потрібно пускати в хід у випадках крайньої необхідності».

Виходячи із цих зауважень ученого, наша друга порада: посадивши більш – менш сформоване дерево й зрівноваживши його надземну частину з кореневою системою, як сказано в першій пораді, а при посадці саду однолітками, створивши відповідно до методики необхідний кістяк і не вирізавши при цьому ні єдиного вирослого на дереві пагона, садівникові всі свої зусилля необхідно направити на підтримку високої агротехніки (підживлення, поливи, розпушування, прополка, боротьба з шкідниками й хворобами) і практично не користуватися садовим ножом до початку товарного плодоносіння дерева. Періодично й ретельно оглядаючи крони молодих дерев і прищипуючи вчасно всі непотрібні для формування, поки пагони не досягли довжини 25–30 см і не здерев'яніли (м'які і зелені), усувається необхідність надалі вирізати більші гілки.

При догляді за молодими деревами ні в якому разі не братися відразу за ніж або секатор, а більше користуватися нігтями, прищипуючи верхівку «непотрібного» пагона, згинаючи й підв'язуючи його шпагатом, плівкою або іншими матеріалами з метою вповільнення росту, перетворюючи у плодову гілочку й одночасно – самого повного

використання його листової поверхні для найбільшого нагромадження поживних речовин – основи скороплідності дерева.

Варто мати на увазі природну відбудовну силу дерева, завдяки якій воно прагне повернути (відновити) кожну вирізану гілку. І чим більше видаляється з дерева вегетативної маси, тим більша його відбудовна сила, тим більше спрямовує воно поживних речовин на відновлення загублених гілок, не залишаючи майже нічого на утворення врожаю.

Мал. 13. Техніка обрізки:

А. Обрізка гілки на кільце при тупому (I) і дуже гострому (II) кутах:

1 – високий зріз; 2 – правильний зріз; 3 – низький зріз.

Б. Вирізка бічних гілок:

1 – неправильна (залишений пеньок); 2 – глибокий зріз (вирізаний кільцевий наплив); 3 – правильний (по верхині кільцевого напливу).

В. Зріз на бруньку:

1 – правильний; 2 – припустимий (із залишення м шипика); 3 – Занадто низький (брунька всохне).

Г. Вирізка товстої гілки із залишкам сучка:

1 – правильна підпилка знизу – до третини діаметра); 2 – неправильна (відрив гілки, що не була підпиляна знизу).

Дуже болісно переносить дерево недотепну й несвоєчасну вирізку скелетних гілок і стовбура на кільце (мал. 13). У молодому віці на місці вирізаної гілки з'являється нова, котра, як правило, росте сильніше вирізаної, особливо у верхній частині дерева.

Вирізаний скелетоутворювач унизу крони здебільшого не відростає, зате верхні гілки настільки підсилюють ріст, що через 1–2 роки набагато випереджають у рості гілки, розміщені нижче. У результаті крона досягає більших розмірів, відсуваючи при цьому й початок плодоносіння.

Видалення товстих гілок (насамперед вищих порядків) у старого дерева також не залишається «без відповіді»: навколо зрізу з'являється 5–8 і більше вовчків, а відсутню їх «компенсаційну кількість» доповнюють десятки жирових пагонів, які з'являються на стовбурі, на внутрішній стороні скелетних гілок, відбираючи значну частину поживних речовин, які могли б іти на формування врожаю.

Наша третя порада: щоб не допустити подібного, раніше, ніж вирізати яку-небудь гілку, потрібно добре представити, що намічається досягти цим і як буде реагувати на це видалення дерево. І чим товща й старша гілка, тим уважніше потрібно ставитися до цього. І слід пам'ятати, що видалення багаторічної гілки завжди (підкреслюємо – завжди) потрібно робити тільки послідовним переведенням її на більш слабку, і бажано – тільки в рік високого врожаю. За таких умов баланс поживних речовин регулюється зусиллям росту плодів цього року й плавним переміщенням їх з місця зрізу до плодкових утворень наступного року.

Дуже часто видалення товстих гілок веде до надмірного загущення крони дерев.

Нагадаємо ще одну пораду Л. П. Симиренка: «Хто поспішає й бажає одержати скоріше перші врожаї, – нехай не купує садового ножа, а займеться розведенням дерев не на звичайних, а на карликових підщепах, які в наших краях дають не тільки добрі, але навіть відмінні результати». Про них розповідь – у відповідних главах.

Ви придбали ділянку

Садівникам – аматорам доводиться освоювати різні за розмірами ділянки. В одних вони менші, в інших городи в 15–25 соток. І кожний господар намагається посадити сад, в якому було б все: і дерева, і кущі, і картопля, і овочі, і квіти...

Спочатку здається – посадив негусто. Але проходить рік, другий, десятий – і сад перетворюється в чагарник. Не плодоносить, тягнеться вгору. Виросло на верхівці яблучко, але і його не дістанеш.

А хотілося ж як краще...

– Що посадити? Як розмістити дерева, кущі, будови?

З такими запитаннями звертаються новачки до старих садівників, придбавши ділянку землі. Вони щедро діляться своєю практикою, досвідом. Щось у когось і виходить, але в більшості випадків ці поради не дають бажаних результатів – замість саду виростає ліс, а дерева роками залишаються «яловими».

У питаннях густоти насаджень на виділеній площі під сад, город, присадибну ділянку допоможуть знання біологічних особливостей рослин, уміння регулювати їхній ріст і розвиток, створювати вдалу крону тощо.

Саме на цьому ґрунтуються пропоновані планування індивідуальних садових ділянок, рекомендації, розроблені на основі садівничої практики й наукових досліджень. Їхнє використання пригодиться не тільки новачкам, але й садівникам – аматорам зі стажем.

Робітникам та службовцям – членам садівничих товариств у свій час виділяли ділянки площею 400–600 м². Значно більше присадибні ділянки селян. У зв'язку із цим організація території колективного саду і присадибних насаджень у селах істотно відрізняється, хоча, безумовно, є багато спільного.

Основним завданням садівничого товариства є організація колективного саду й використання його членами товариства для виробництва фруктів, ягід, овочів та іншої сільськогосподарської продукції, а також створення умов для культурного проведення вільного часу працюючими і їхніми родинами, зміцнення здоров'я, прилучення до праці підлітків. Присадибна ж ділянка й сад селянина чи міського жителя, який придбав у селі садибу, в першу чергу виконують роль підсобного господарства, постійного джерела забезпечення родини картоплею, овочами, фруктами, продуктами тваринництва. Багаторічна практика ведення приміських колективних садів показала, що при правильній організації й умілому веденні невеликих індивідуальних ділянок можна повністю забезпечити потреби родини у свіжих ягодах, плодах і овочах, у продуктах їхньої переробки.

У багатьох садівничих колективах організація виділених під сади площ починалася із загального планування кварталів, вулиць, доріг, водопостачання, будівлі будинків та інше. Це забезпечило задоволення спільних інтересів усіх членів колективу. Визначаючи квартали, вулиці й дороги, враховувалося, що окрема ділянка є прямокутною зі співвідношенням сторін 2:1 або 1,5:1 і що кожна ділянка повинна мати вихід на міжквартальну дорогу. Таким чином, ширина кварталу повинна рівнятися довжині двох ділянок, а його довжина – ширині 10–15 ділянок. Прокладання водопроводу уздовж кварталу по границі спарених ділянок сприяє не тільки значній економії труб і площ, але й створює зручності кожному садівникові при обробці ґрунту й догляді за насадженнями.

Загальне планування колективних садів вироблялося, як правило, висококваліфікованими фахівцями. А от засадження окремої ділянки – особиста справа кожного садівника. Нею він розпоряджається, повністю покладаючись на власні знання, бажання, досвід.

Закладаючи свій сад, важливо правильно підібрати породи й сорти плодкових і ягідних культур, уміло розмістити їх на ділянці. На відміну від промислових садів, де в одному кварталі доцільно висаджувати обмежену кількість сортів однієї породи, у колективному саду на кожній окремій ділянці бажано мати такий сортимент плодкових і ягідних культур, що забезпечував би родину фруктами тривалий час. Для цього підбирають різноманітні породи й сорти з районованого сортименту з врахування м їхніх особливостей, урожайності, строків дозрівання, смакових якостей і тривалості зберігання.

Можна одержати достатню кількість різноманітних плодів, вирощуючи дерева на слаборослих карликових підщепах, скоро плідні сорти – спури або прищепити на одному дереві кілька сортів даної породи з більш – менш однаковими строками дозрівання. Наприклад, на одній яблуні можна прищепити такі сорти літнього строку дозрівання, як Весна, Папіровка, Мелба, Боровинка, Мліївське літнє, Серпневе й ін. Таке багато сортове дерево забезпечуватиме плодами з липня до кінця серпня. А сполучення на одному дереві Антонівки звичайної, Слави переможцям, Уелсі й Мекінтоша забезпечить плодами з кінця серпня до жовтня.

Таким чином, кількість дерев літньо–осіннього строку дозрівання буде мінімальним, звільниться значна площа для розміщення зимових сортів. Такі багато сортові дерева яблуні, груші, сливи вирощують розплідники України.

Як свідчить багаторічний досвід велике значення для колективного саду має не тільки правильний підбір порід і сортів, але й уміло розміщення їх на ділянці, формування дерев із площинними кронами. Для кращої орієнтації тих, хто сьогодні намагається придбати собі ділянку землі чи хоче поліпшити існуючі насадження, наводимо приклади найбільш раціональної організації ділянок в колективних садах, (мал. 14, 15, 16).

На мал. 14 подано схему організації садових ділянок, запропоновану уже покійним директором Мліївського інституту садівництва імені Л.П. Симиренка М.М. Артеменком. Площа першої ділянки 600 квадратних метрів. На ньому розміщено 6 яблунь на сильнорослій й 11 – на карликовій підщепі, 4 груші, 4 вишні, 3 черешні, 1 горіх, 4 сливи, 3 абрикоси, багато кущів смородини, малини, агрусу, суниці, бузку, троянд, винограду, бульденежу, є досить місця для городу, будиночка площею 30 квадратних метрів і автомашини. Така щільність стала можливою тому, що яблуні, груші й черешні

формується в площинній безштамбовій конструкції, інші плодові дерева і ягідні кущі винесені на край ділянки, залишаючи вільною центральну частину для суниці й овочевих культур.

Площа другої ділянки 500 квадратних метрів. На ньому розмістилося майже стільки ж дерев і кущів. Однак розташовані вони приблизно порівно по обидва боки будиночка. Цим садом користуються дві родини: літні батьки; їхній син з невісткою й внучкою.

Запропоноване також зблоковане планування ділянок (мал. 15). Тут менше дерев, зате будь-яка помилка своя й садівника-сусіда не тягне небезпечних наслідків загушення, неправильного розміщення дерев на сполучених ділянках.

Кандидат сільськогосподарських наук В.Ф. Ласкавий на багатьох ділянках садівників впроваджував свій план (мал. 16). Тут більш щільне розміщення дерев. Однак безпеки загушення немає: всі «на своєму» місці.

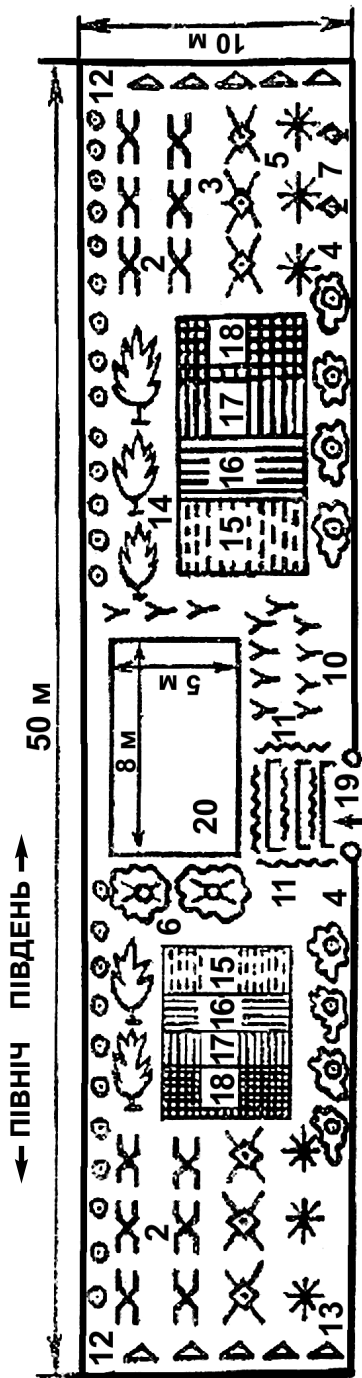
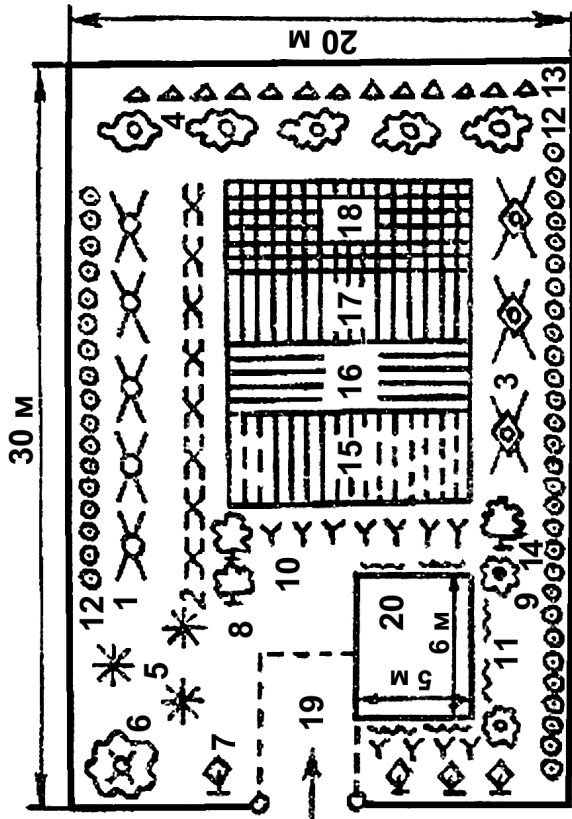
Раціональне розміщення плодових насаджень потрібне й на присадибній ділянці. Тут теж не можна зневажати хоча б метром землі, не те що сотнями, хоча їх у тебе 25 або навіть 60 соток. От так розпорядився присадибною ділянкою агроном з міста Городище. Будинок, гараж, сарай, альтанку, льох, сад і квітник розташовані компактно на площі 0,06–0,07 га. Іншу площу займає город. Сад високо інтенсивний. Він посаджений в 1979 р. на місці викорчуваного старого. Площа всього 0,03 га, а насаджень – майже двісті: яблуні, груші, вишні, черешні, абрикоси, горіх, чагарники. Всі яблуні, груші й черешні на сильнорослій підщепі формуються в площинній безштамбовій конструкції, а на парадизку М9 і сорту спури – у струнке веретено (грузбек). Більше 30 яблунь і груш на карликових підщепах створюють тінь і будуть плодоносити на ажурному коридорчику, ведучому до літньої альтанки.

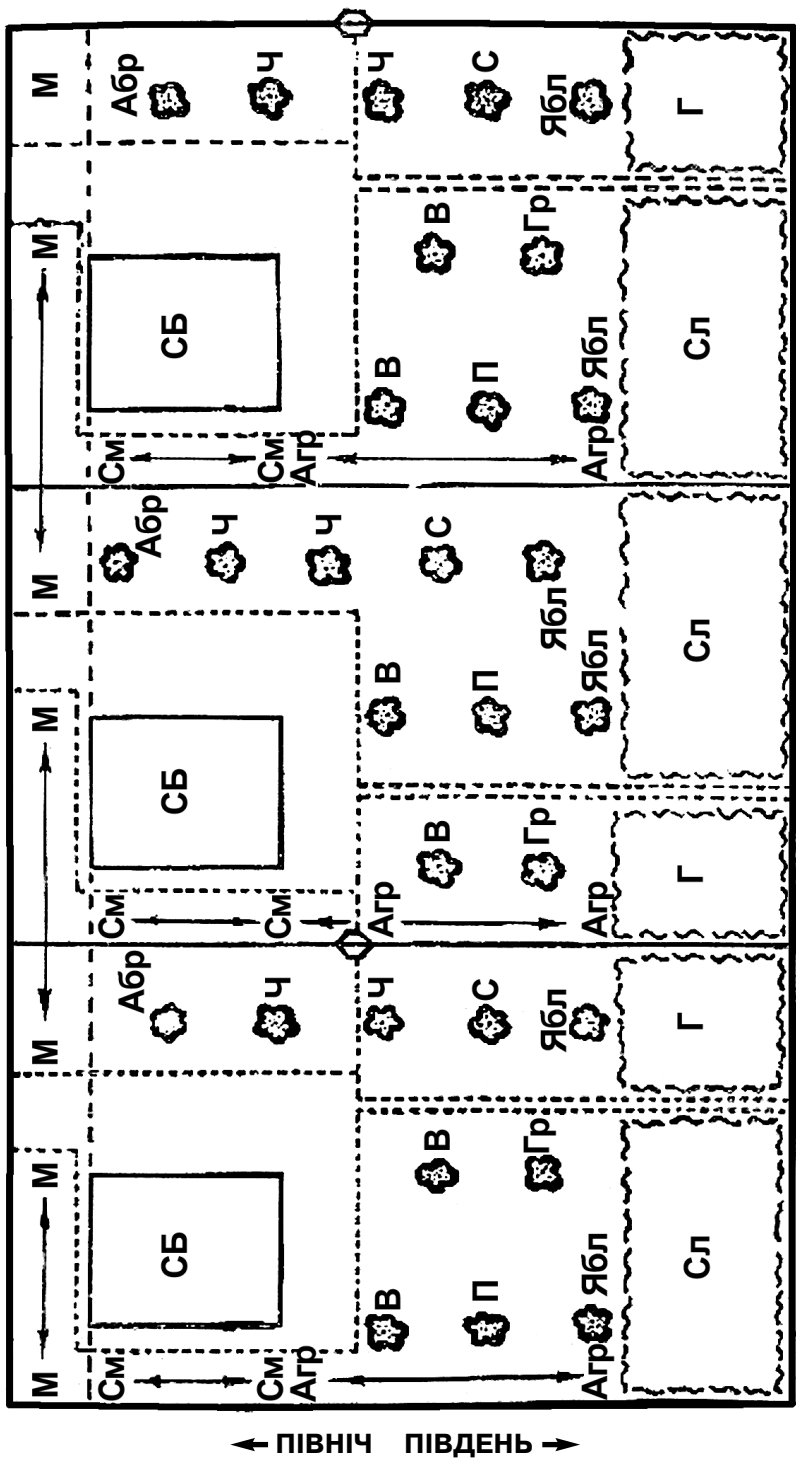
Прикладів раціонального планування садів безліч. Всі вони – плід глибокого знання садівничої справи. Хоча вони різні за формою, але однакові в принципі, тому що щільність посадок визначається габаритами дерев і кущів, їхньою конструкцією й параметрами (мал. 17), Ширина міжрядь при цьому характеризується двома показниками: товщиною плодової стіни й світловим коридором, необхідним для повноцінного освітлення всього дерева, куща як зверху, так і внизу крони. Відстань між рослинами в ряді визначається розмірами крони уздовж ряду, щоб плодова стіна, будучи суцільною, мала зверху світлові коридори (мал. 18).

Розміщуючи плодовий сад, необхідно враховувати форму ділянки, розміщення житлових і господарських приміщень, розташування сусідніх садів, городів і різних будов.

Мал. 14. Планування садових ділянок площею 600 і 500 м²

- 1 – яблуня на сильнорослій підщелі (плоска корона);
- 2 – яблуня на карликовій підщелі;
- 3 – груша на сильнорослій або карликовій підщелі (плоска корона);
- 4 – вишня; 5 – черешня; 6 – горіх; 7 – слива;
- 8 – бузок та інші чагарники; 9 – бульденеж;
- 10 – троянди; 11 – виноград; 12 – смородина;
- 13 – малина; 14 – абрикос; 15 – суниця;
- 16 – огірки, цибуля, часник;
- 17 – томати; капуста;
- 18 – картопля буряки столові;
- 19 – в'їзні ворота й стоянка для автомашини;
- 20 – садовий будиночок.

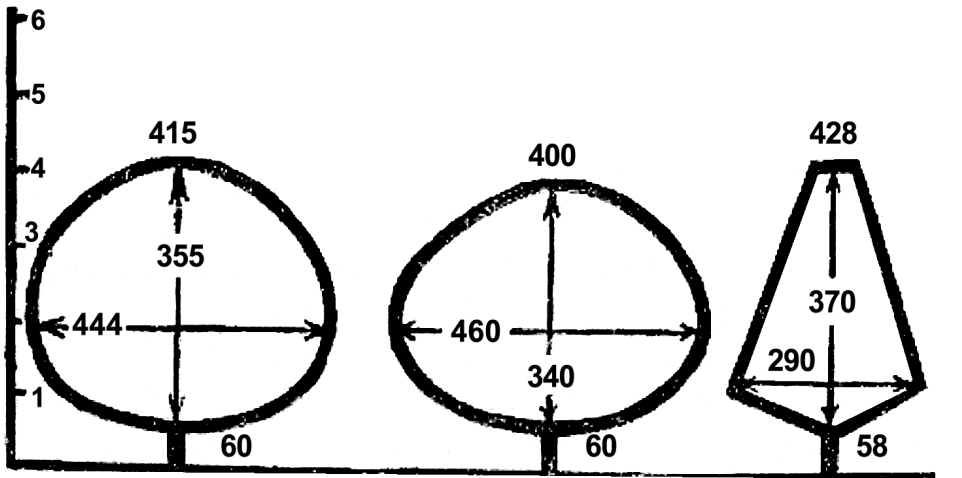

Мал. 15. Розміщення плодкових і ягідних рослин на «зблокованих» садових ділянках:

Ябл – яблуня; Гр – груша; Абр – абрикос; В – вишня;
 П – персик; Сл – слива; Ч – черешня; С – суниця;
 Агр – агрус; М – малина; СМ – смородина; Г – горід;

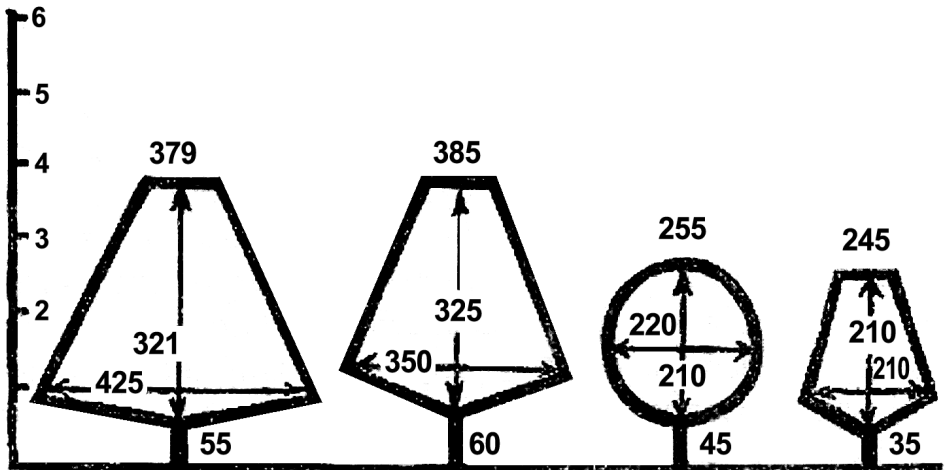
СБ – садовий будиночок (6x7,2 м²);
 ———— межа ділянок;
 - - - - - межа двориків, доріжок.

Розряджено-ярусна
7-8 x 7-8 м (~200)

Лопатева
7-8 x 7-8 м (~200)

Коса пальметта
5 x 5 м (200)

Об'ємне веретено
6-7 x 6-7 м (250-300)

Пласке веретено
5-6 x 5-6 м
(400-500)

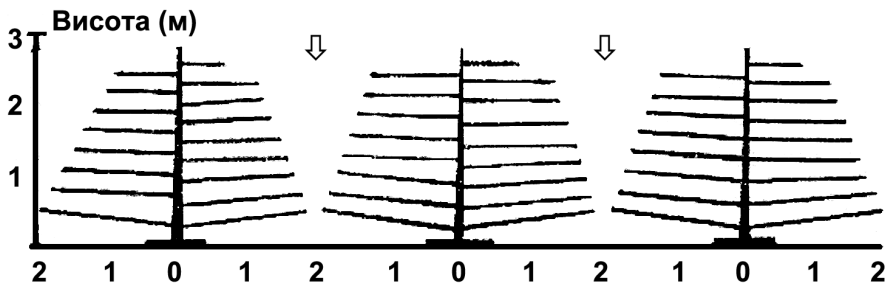
М9
4 x 2-3 м
(1000-1200)

Низькоштамбовий скороплід
5-4 x 4 м
(500-600)

Мал. 17.

Схематична будова й параметри (у см)
10-літніх дерев яблуні з різними кронами

(вид поперек ряду, у метрах, у дужках – кількість дерев на 1 га).

Мал. 18. Схематична будова ряду низькоштабових плоскокронних швидко плідних дерев на насіннєвій підщепі (висота й ширина в метрах, стрілами показані світлові коридори).

Перед будинком і уздовж доріжок краще розмістити квітники. Овочі й суницю варто саджати на окремих ділянках, не затінених деревами. Якщо ж конструкція ділянки дозволяє посадку дерев на всій площі, тоді ряди дерев роблять більше широкими й розташовують їх в обов'язковому порядку з півдня на північ, щоб, створюючи крону в більш – менш площинній формі, зменшити затінення ділянок суниці, овочевих рослин, а при обприскуванні дерев отрути не потрапляли на дозрілі ягоди й овочі.

Біля будов, з південної їхньої сторони, висаджують теплолюбні породи й сорти. При цьому піклуються й про те, щоб дерева росли в добре захищених і освітлених місцях, і про те, щоб вони самі не затінювали вікна будинків. З південної сторони будинків розташовують грушу й черешню, які мають вузьку пірамідальну крону й можуть виносити і її вище будов. Саджають біля будинків також і низькорослі породи – персик, карликові яблуні, груші. Виноград і сливу найкраще висаджувати на межі ділянки.

Яблуня – світлолюбна порода, що при затіненні закладає мало квіткових бруньок. Тому її варто саджати подалі від будинків і тільки з незатіненої сторони. Чорну смородину, агрус, червоні й білі порічки висаджують окремими масивами вздовж меж і доріжок.

Щільність посадки дерев у колективних садах також залежить від сили росту підщепи, сорту й ґрунтових умов, хоча в більшості цих садів і сильнорослі дерева розташовують значно густіше, ніж у промислових. Так, формуючи яблуню й грушу за системою грузбек (струнке веретено), можна висаджувати їх за схемою 3х1,5–2 м, а для сильнорослих при формуванні в низькі й безштабові площинні крони – 6–7х2,5–3 м.

У багатьох випадках практикують комбіновану посадку, чергуючи сильнорослі дерева з карликовими. Через 2–3 роки після посадки дерева на карликових підщепках уже дають плоди.

Сорти плодових і ягідних культур для аматорського садівництва.

Всі сорти плодових порід **за строками дозрівання** розділяють на ранньостиглі, середньостиглі й пізньостиглі.

Залежно від **походження** сорти бувають місцеві, інтродуковані й селекційні.

Місцеві сорти виникли в процесі природного й найпростішого народного штучного добору протягом тривалого часу. Інтродуковані сорти завезені з інших районів і акліматизовані у місцях вирощування.

Селекційні сорти створені штучно, методами, застосовуваними в селекції.

Кожний сорт характеризується своїми морфологічними ознаками й виробниче – біологічними особливостями.

Природні умови України досить різноманітні. Тому кожній зоні рекомендується свій набір порід і сортів плодово-ягідних культур. До сорту пред'являються високі вимоги: помірний ріст дерева, ранній початок товарного плодоношення, регулярний і щедрий урожай, відмінний смак і висока товарність плодів, стійкість до хвороб і несприятливих умов зовнішнього середовища, рівномірне розміщення плодів у кроні, гарний зовнішній вигляд плода.

Інтенсифікація садівництва передбачає використання в садах невеликого набору сортів, по кілька дерев і кущів кращих сортів кожної плодової і ягідної породи.

Для прикладу розглянемо лісостепову зону, для якої найбільш повно відповідають сорти плодових і ягідних порід, характеристика яких приводиться нижче.

Кращі сорти яблуні

В садах серед плодових порід провідне місце приділяється яблуні.

Яблуня більш зимостійка, урожайна й менш трудомістка, ніж інші плодови культури. Урожай повновікових дерев при оптимальних умовах вирощування досягає 250–300 кг, іноді до 500 кг плодів з дерева.

Плоди є цінним дієтичним і лікувальним продуктом харчування. У яблуках відмінне співвідношення цукрів, органічних кислот, вітамінів, мінеральних, пектинових і дубильних речовин. Яблука використовують свіжими й для переробки (сік, джем, повидло, варення, компоти тощо). Особливо цінні плоди зимових сортів. При відповідному режимі зберігання вони зберігаються свіжими до нового врожаю, що дозволяє постачати населенню яблука протягом усього року.

На присадибній ділянці бажано мати різноманітний сортовий склад, з огляду на строки дозрівання й зберігання плодів. За строками дозрівання плодів сорти розділяються на літні, осінні й зимові.

Наводимо господарське – біологічну характеристику найпоширеніших і перспективних сортів. Сорти описані за строками дозрівання плодів.

Літні сорти яблуні

Старк ерлієст (Супер прекоc). Ранньолітній сорт північноамериканського походження.

Дерева досить рослі із широко пірамідальною кроною, що згодом переходить в округлу. У пору плодоносіння вступають рано – на 4-й рік після посадки в сад. Урожайність – до 100 кг із дерева.

Плоди середньої величини, масою 75–90 г, на молодих деревах досягають іноді 150 г, плоско округлі, зеленувато-жовті з інтенсивним яскраво-червоним розмитим рум'янцем. В умовах Лісостепу дозрівають наприкінці другої декади липня, на 6–7 днів раніше, ніж Папіровка. Дозрівають плоди неодноразово. М'якоть біла, соковита, приємного кисло-солодкого смаку. Транспортабельні. У складському приміщенні зберігаються 10 днів. Сорт слабо уражується паршею і борошнистою росю.

Папіровка (Алебастрове, Білий налив прибалтійський).

Ранньолітній широко розповсюджений сорт народної селекції. Дерева середньо рослі із широкопірамідальною кроною, зимостійкі, до ґрунтових умов не вимогливі. У пору плодоносіння вступають на 4–5-й рік після посадки. Плоди зав'язуються переважно на кільчатках, тому дерева схильні до різкої періодичності плодоносіння. Продуктивність їх сильно варіює залежно від умов вирощування.

У Мліївському інституті садівництва імені Л.П. Симиценка з 40-літніх дерев одержали в середньому по 120 кг плодів. Стійкість до парші плодів і листя середня, борошнистою росю сорт вражається слабо.

Плоди середньої величини (80–100 г), на молодих деревах – 120–130 г, опукло-конічні з характерним вузьким швом. Шкірочка зеленувато-жовта при зніманні і ясно-жовта при споживчій зрілості. М'якоть біла, соковита, приємного кисло-солодкого смаку. Вміст цукрів 8,99 і кислоти 0,79%. Знімна зрілість у лісостеповій зоні настає наприкінці липня – початку серпня, плоди дозрівають неодноразово. Відразу ж після знімання вони придатні до вживання, зібрані напівзеленими можуть зберігатися у звичайному плодосховищі 2–3 тижні, у холодильнику – місяць. Транспортабельність слабка. Плоди використовуються свіжими й для виробництва компотів.

Мелба (Лазурове). Літній канадський сорт, розповсюджений по всіх зонах України.

Дерева середньої сили росту, швидкоростучі, з округлою, без загущення, з добре вкритою листя м кронаю. Зимостійкість висока. У північних областях України зрідка ушкоджуються морозами. У пору плодоносіння вступають на 4–5-й рік після посадки. Урожайність повсюдно висока в середньому 150–160 кг з дерева. Урожайність молодих дерев регулярна. Тип плодоносіння переважно кільчатий, а тому повновікові дерева схильні до періодичного плодоносіння.

Плоди середнього розміру, масою 100–110 г, на молодих деревах – 130–140 г, опукло – конічні, слабо ребристі, з ошатним смугастим червоним кольором. М'якоть біла, соковита, ніжна, із приємним ароматом, відмінного кисло-солодкого смаку. Знімна зрілість настає в першій декаді серпня; плоди в холодильнику можуть зберігатися до листопада. Сорт недостатньо стійкий до парші.

Серпневе (Серпневе). Виведений у Мліївському інституті садівництва імені Л.П.Симиренка.

Дерева сильнорослі із широкопірамідальною, з віком перехідною в округлу, кронаю. Зимостійкість середня. В пору плодоносіння вступають на 5-й рік після посадки в сад. Урожайність висока. В Мліївському інституті садівництва ім. Симиренка з 27–28-літніх насаджень зібрали в середньому по 460 кг плодів з одного дерева.

Плоди великі, масою 140–150 г, на молодих деревах – 180–200 г, недостатньо одномірні, опукло – конічні, зеленувато-жовті при зніманні і ясно-жовті при споживчій зрілості. М'якоть соковита, середньозерниста, кисло-солодкого смаку. Дозрівають плоди в середині серпня, неодноразово, зберігаються у звичайному плодосховищі 3–4 тижні, у холодильнику – до жовтня, іноді – до листопада. У період знімної зрілості сорт схильний до опадання плодів.

Осінні сорти яблуні

Слава переможцям. Сорт отриманий на Мліївській дослідній станції садівництва. Широко розповсюджений по всій Україні.

Дерева сильнорослі, зимостійкі, стійкі до парші й борошнистої роси, із широкопірамідальною формою крони, що у період повного плодоносіння стає округлою. У пору плодоносіння вступають на 5–6-й рік. Урожайність на родючих ґрунтах висока й регулярна, до 250–300 кг плодів з дорослого дерева.

Плоди вище середньої величини, на молодих деревах – великі, масою 170 г, довгасто-овальні, злегка асиметричні, з ошатним темно-червоним суцільним або смугастим рум'янцем і сизуватим нальотом. М'якоть біла, іноді з рожевим відтінком, соковита,

середньозерниста, кисло-солодкого смаку (4,9 бала). Знімна зрілість плодів у Лісостепу настає наприкінці серпня, у Поліссі – у першій половині вересня. Зберігаються у звичайних умовах 3–4 тижні, у регульованих умовах – до трьох місяців.

У посушливі роки, особливо в період знімної зрілості, сорт схильний до опадання плодів.

Антонівка звичайна (Антонівка, Антонівка проста). Стародавній сорт народної селекції. Широко розповсюджений в північних районах республіки.

Дерева сильнорослі й довговічні, крона – широкопірамідальна в молодих дерев, що з віком переходить в округлу, зимостійкі. Вступають у плодоносіння на 6–7-й рік. У перші роки плодоносіння щорічне, але слабке; повновікові дерева приносять урожай через рік – до 320 кг плодів. Листи й плоди слабо вражаються паршею.

Плоди великі, масою 140–150 г, мінливої форми – довгасто-овальні, ребристі й асиметричні, при дозріванні світло-жовті. М'якоть жовтувате – біла, щільна, зерниста, соковита, дуже ароматна, задовільного кислуватого смаку. У Лісостепу плоди дозрівають наприкінці серпня, у прохолодні, дощові роки – на початку вересня. У звичайних плодосховищах можуть зберігатися 1,5–2 місяці, у холодильнику – до грудня. Плоди мають високі дієтичні й лікувальні властивості.

Пепінка золотава. Сорт виведений на Мліївській дослідній станції садівництва. Сорт середньо стійкий до парші й борошнистої роси.

Дерева середньої сили росту, у молодому віці з округлою, потім плоско – округлою негустою кроною, зимостійкі. Вступають у плодоносіння на 4–5-й рік після посадки в сад і плодоносять рясно й досить регулярно. Повновікові дерева приносять урожай до 150 кг.

Плоди великі (160–190 г), у старих насадженнях, особливо в посушливі роки, маса їх 120–130 г, одномірні, округлі, трохи звужені до плодоніжки, зеленувато – золотаві з світло-червоним рум'янцем на освітленій стороні. М'якоть білого, соковита, кисло – солодкого смаку. Плоди дозрівають у другій декаді вересня придатні для вживання 2–3 місяці.

Уелсі (Родюче). Пізноосінній сорт американського походження.

Дерева середньої сили росту з округлою або напіврозкидистою кроною, зимостійкі, не вимогливі до ґрунтів, але на родючих ґрунтах вдаються краще. Плодоносити починають на 5–6-й рік.

Урожайність добра, але високі врожаї бувають через рік. Максимальний урожай – 480 кг із 37-літнього дерева.

Плоди вище середньої величини, масою 120–130 г, опукло-конічної форми, при зніманні зеленувато-жовті з інтенсивним світло-червоним смугастим рум'янцем на більшій частині поверхні плода. М'якоть біла, соковита, кисло-солодка, дуже добрих смакових якостей. Дозрівають плоди в першій декаді вересня. У звичайних плодосховищах зберігаються до кінця листопада, у холодильнику – до грудня–січня, а в прохолодні вологі роки – іноді до весни.

Сорт відносно стійкий до грибних хвороб. У посушливі роки схильний до опадання плодів, а тому потрібно їх своєчасно збирати.

Лобо. Пізньоосінній канадський сорт.

Дерева досить рослі, зимостійкі. У період плодоношення вступають на 5–6-й рік. Урожайність середня.

Плоди великі, масою 175–180 г, вирівняні за величиною, широко конічної форми, зеленувате-жовті з інтенсивним темно-червоним покривним кольором майже по всій поверхні плоду. По зовнішньому вигляду плоди схожі на Мекінтош, але інтенсивніше пофарбовані. М'якоть соковита, ніжна, винно-солодка, відмінних смакових якостей. Знімна зрілість настає з середини вересня, зберігаються в холодильнику залежно від року, від 4 до 5,5 місяців. Транспортабельні. Сорт середньостійкий до парші й борошнистої роси.

Зимові сорти яблуні

Мекінтош (Мек-Інтош). Ранньозимовий сорт, виведений у Канаді.

Дерева сильнорослі, з округлою або опукло-розкидистою кроною. Плодоносити починають на 7-й рік після посадки. Урожайність у молодому віці помірна, старих насаджень – висока. Зафіксований максимальний урожай – 506 кг із 32–33-літніх дерев.

Плоди великі, масою 150–170 г, на старих деревах, особливо за посухи, вони дрібніють і досягають середньої величини, округлі або опукло-усічено-конічні, вирівняні, ошатні, картинно-червоні із сизим нальотом. М'якоть біла, дрібнозерниста, ніжна, соковита, із приємним ароматом, винно-солодка, відмінного смаку. Знімна зрілість плодів настає в другій декаді вересня, зберігаються до січня, в холодильнику, залежно від року, – до березня–квітня.

Недоліки сорту: плоди й листи вражаються паршею, при дозріванні плоди обсіпаються, через це рекомендується знімати врожай в 2–3 прийоми.

Кідоранжред. Новозеландський зимовий сорт.

Дерева досить рослі, з опукло – овальною середньої густоти кроною, зимостійкі, стійкі до грибних хвороб, скоро плідні й урожайні. У пору плодоношення вступають на 4–5-й рік. Періодичність плодоношення виражена не різко.

Плоди великі, масою 178–180 г, опукло-конічні, жовтогарячі, із червоним смугастим рум'янцем. М'якоть щільна, жовта, соковита, середньозерниста, кислувата – солодка, пряна, відмінна за смаковими якостями. Плоди дозрівають у середині вересня, зберігаються в холодильнику до березня, іноді – до травня. Транспортабельність плодів добра.

Сорт характеризується відмінною урожайністю, високими смаковими й товарними якостями плодів, стійкістю до борошнистої роси.

Канівське. Зимовий сорт селекції Українського науково-дослідного інституту садівництва.

Дерева сильнорослі, зимостійкі, швидкостиглі, урожайні. Вступають у плодоносіння на 4–5-й рік після посадки.

Плоди великі, масою 140–150 г, плоско-округлі, ошатні, яскраво-червоні, високих товарних і смакових якостей. Дозрівають у другій декаді вересня й зберігаються до березня. Транспортабельність плодів добра.

Ровесник Гагаріна. Зимовий сорт селекції Мліївського інституту садівництва імені Л.П. Симиренка.

Дерева середньої сили росту, з округлою кроною, що у період повного плодоносіння переходить у плоско-округлу, зимостійкі, слабко вражаються паршею і борошнистою росою. У пору плодоносіння вступають на 5-й рік, урожайність висока, без різко вираженої періодичності.

Плоди дуже великі, масою 210–230 г, максимальна – 320 г, плоско – округлі, зеленувате-жовті з поржавленою лійкою. М'якоть біла, соковита, відмінного кисло-солодкого смаку. Дозрівають у другій половині вересня, зберігаються до березня–квітня.

Спартан. Зимовий сорт, виведений у Канаді.

Дерева середньої сили росту, середньозимостійкі, урожайні. У пору плодоносіння вступають на 6-й рік після посадки.

Плоди вище середньої величини, масою 120–130 г, округлі, темно-червоні. М'якоть біла, дрібнозерниста, ніжна, соковита, кисло-солодкого відмінного смаку. Знімають плоди в другій половині вересня, у холодильнику зберігаються до квітня. Транспортабельність добра.

Айдаред. Пізньозимовий сорт, походить зі США.

Дерева середньої сили росту, з округлою, густою кроною, недостатньо стійкі до борошнистої роси, скороплідні й щорічно урожайні. Вступають у пору плодоносіння на 4–5-й рік після посадки.

Плоди середньої або вище середньої величини, однакові, ошатні, зеленувато-жовті з яскраво-червоним смугастим рум'янцем. М'якоть щільна, жовто-біла, соковита, кисло-солодка, відмінного смаку. Знімають урожай у вересні, плоди зберігаються до травня.

Росавка. Сорт виведений у Мліївському інституті садівництва імені Л.П. Симиренка.

Дерева швидко і сильно ростуть, у молодому віці з округлою кроною, що при плодоношенні переходить у плоско-округлу, розкидисту. Зимостійкість висока.

У пору плодоношення вступають на 5-й рік. Урожайність регулярна, висока – 153 кг із дерева на 11-й рік після посадки.

Плоди на молодих деревах великі, масою 180–200 г, однакові, плоско округлі, злегка ребристі, ошатні. Шкірочка зеленувато-жовта з темно-червоним розмитим смугастим рум'янцем, що покриває більшу частину поверхні плода. М'якоть щільна, кремова, соковита, доброго смаку, кисло-солодка. У Лісостепу знімна зрілість плодів настає в першій половині жовтня. Транспортабельність добра. У регульованих умовах плоди добре зберігаються до нового врожаю. В окремі роки, особливо в північних районах України, при недоліку тепла якість плодів погіршується.

Для присадибного садівництва можна рекомендувати й інші зимові сорти: наприклад Ренет Симиренко, Джонатан, Голден делішес, Старк, Кальвіль сніговий і Зоря Поділля.

Кращі сорти груші

Мліївська рання – літній сорт. Зимостійкість висока. На сильно-рослій підщепі дерева вступають у пору плодоношення на 6–7-й рік і регулярно рясно плодоносять. Дерево середніх розмірів. Крона широкопірамідальна, рідка. Сорт дуже добре вдається на айві.

Зрілість плодів настає в середині серпня. Зберігаються протягом 12–15 днів, не втрачаючи своїх високих смакових якостей.

Плоди середнього розміру (110–120 г), широкогрушеподібні. Шкірка жовтувато-зелена, часто із засмагою на сонячній стороні; дрібні іржаві крапки розсіяні по всій поверхні плода. Стийкий до парші.

Улюблениця Клаппа – літній сорт. Досить зимостійкий, у пору плодоношення на дикій лісовій груші вступає на 6–8-й рік, на айві – на 4–5-й. Урожайність висока й щорічна. Дерева швидко ростуть, утворює широкопірамідальну крону. Нижні гілки злегка звисають.

Урожай знімають наприкінці серпня за 7–10 днів до настання повної зрілості. Плоди можуть зберігатися 10–15 днів і використовуватися також для сушіння й готування компотів.

Плоди вище середніх розмірів або великі (150–200 г), короткогрушоподібної форми, горбисті. Шкірочка плодів жовтувато-зелена, при повному дозріванні – жовта з яскраво-червоним рум'янцем на сонячній стороні. М'якоть біла, дуже соковита, винно-солодка, відмінного смаку. Сорт стійкий до парші.

Лимонка – літній сорт. Зимостійкість сорту висока. У пору плодоношення вступає на сильнорослій підщепі на 8–9-й рік. Урожайність висока, але періодична. Дерево дуже велике, сильноросле, з розкидистою широкою кроною.

Знімна зрілість плодів настає наприкінці липня. Плоди дозрівають нерівномірно й період їхнього споживання розтягується на 12–15 днів. Вони використовуються як свіжими, так і для готування сухофруктів, цукатів, мармеладу.

Плоди нижче середньої величини (60–90 г), грушоподібні, нерівнобоки, горбисті, шкірочка гладка, лимонно-жовта. М'якоть жовтувата, середньої соковитості, майже солодка, з невеликими грануляціями біля насінної камери, Сорт сприйнятливий до парші.

Лісова красуня – осінній сорт. Один із зимостійких десертних сортів. У пору плодоношення на сильнорослій підщепі вступає на 6–8-й рік, на айві – на 4–5-й. Урожайність висока й щорічна при захисті сорту від парші. Дерево велике, із широкопірамідальною густою кроною.

Урожай знімають наприкінці серпня–початку вересня. Плоди можуть зберігатися від двох тижнів до місяця й більше. Вживають їх головним чином свіжими завдяки дуже доброму смаку, придатні також для технічної переробки.

Плоди вище середньої величини або великі (150–220 г), на карликовій підщепі – до 300–350 г. Шкірочка тонка, щільна, при зніманні зеленувато-жовта, при дозріванні золотаво-жовта, з яскравим дуже гарним рум'янцем на сонячній стороні. М'якоть жовтувато-біла, дуже соковита, масляниста, солодка із приємною кислотою, відмінного смаку. Сорт дуже вражається паршею.

Добра Луїза – осінній сорт. Дерева сорту практично зимостійкі в умовах України, крім північних районів. На сіянцевих підщепах починають плодоносити на 6-й рік. Урожайність висока й щорічна. Дерева великі, крона широко – або зворотно пірамідальна, густа. Сорт добре вдається на айві. Урожай знімають наприкінці серпня – початку вересня. Зберігаються плоди 20–30 днів, Плоди середньої величини (100–150 г), овально-продовгуваті. Шкірочка тонка, ніжна, гладка, лимонно-жовта, з яскравим червоним рум'янцем.

М'якоть біла, ніжна, соковита, солодка із приємною кислотою, або дуже доброго смаку. Сорт стійкий до парші.

Бере Арданпон – зимовий сорт. Цей сорт добре вдається тільки на глибоких родючих ґрунтах при достатній кількості тепла й вологи, Дерева недостатньо стійкі проти сильних знижень температури. У пору плодоносіння на сильнорослих підщепах вступають на 8-й рік, урожайність дуже коливається залежно від умов вирощування. У цього сорту нерідко спостерігається сильне опадання зав'язі після рясного цвітіння.

Знімна зрілість настає на початку жовтня, а плоди придатні до вживання в листопаді й лежать до кінця січня.

Дерева досягають великих розмірів, крона високопірамідальна, густа. Дуже добре вдається на айві. Плоди великі (170–220 г) дзвонно-грушоподібної або айвоподібної форми. Поверхня плода горбиста, з виступаючими на вершині плода ребрами, як в айви. М'якоть біла, ніжна, соковита, кислувато-солодкого, ароматного, відмінного десертного смаку. Сорт сприйнятливий до парші.

Жозефіна мехельнська – зимовий сорт.

Серед високоякісних зимових сортів груші це самий зимостійкий. Дерева на сильнорослих підщепах вступають у пору плодоносіння досить пізно – на 7–9-й рік, але згодом родять добре.

Плоди знімають у першій декаді жовтня. Споживча зрілість настає в грудні, плоди зберігаються до кінця січня й довше.

Дерева невеликого росту, крона широко-пірамідальна.

Плоди середньої або вище середньої величини (120–140 г), коротко-грушоподібної форми. Шкірочка тонка, гладка, при зніманні ясно-зелена, при дозріванні ясно-жовта із численними сіруватими крапками й цятками. М'якоть рожева, соковита, що тане, солодка, з легкою приємною кислотою й мускатною пряністю, дуже доброго смаку. Сорт стійкий до парші.

Кюре – зимовий сорт. Досить зимостійкий. На дикій груші починає плодоносити на 7–8-й, а на айві – на 4–5-й рік. Відмінно вдається на айві, приносячи багаті урожаї.

Знімають урожай у першій половині жовтня, Лежкість плодів у звичайному плодосховищі, залежно від району вирощування, коливається від 2 до 3 місяців, у холодильнику і до 6–7 місяців.

Дерева великі із зворотно-пірамідальною кроною, середньої густоти.

Плоди великі (середня маса 180–200 г), подовжено-грушоподібні, часто нерівнобокі. Шкірочка товста, при зніманні ясно-зелена, у момент повної зрілості блідо-жовта, із численними крапками й плямами; іноді з рум'янцем на сонячній стороні.

М'якоть біла або жовтувата, соковита, кисло – солодка, терпково-тануча, смак від посереднього до доброго. Сорт стійкий до парші.

Перспективні сорти груші

Корсунська – літній сорт. Зимостійкість висока. На сильнорослій підщепі вступає в пору плодоносіння на 6–8-й рік. Урожайність висока й щорічна. Сорт дуже добре вдається на айві. Дерево середніх розмірів, крона широко пірамідальна. Знімальна зрілість плодів настає в середині серпня. Зняті плоди відразу придатні до вживання й можуть зберігатися 2–3 тижні.

Плоди середньої величини (110–140г), широко-конічні, злегка горбисті, «жирні» на дотик. Шкірочка світло-зелена, при дозріванні здобуває солом'яний відтінок. У плодів на сонячній стороні гарний червоний рум'янець. М'якоть біла, соковита, ніжна, доброго смаку. Перестигаючи, плоди «пухнуть». Сорт стійкий до парші.

Велика літня – літній сорт. Зимостійкість висока. В пору плодоносіння вступає на 6–7-й рік.

Урожайність сорту висока й щорічна. Дерева сильнорослі, крона широко-округла, зі звисаючими гілками. Знімна зрілість плодів настає в першій декаді серпня. Зняті плоди відразу придатні до вживання й можуть зберігатися 10–15 днів.

Плоди середньої величини (120–150 г), широко-грушоподібні. Шкірочка світло-зелена, при дозріванні жовто-зелена з безліччю сірих крапок по всій поверхні плода.

На окремих плодах на сонячній стороні буває гарний червонуватий рум'янець.

М'якоть біла, з невеликою жовтизною, дуже соковита, що тане, солодка із приємною кислотою. Біля насінної камери невелика грапуляція. Сорт стійкий до парші.

Платонівська – осінній сорт. Зимостійкість сорту добра. На дикій лісовій груші в пору плодоносіння вступає на 6–7-й рік. Урожайність добра, з невеликими коливаннями. Відмінно вдається на айві. Дерево сильноросле з пірамідальною кроною. Знімна зрілість плодів настає наприкінці вересня – початку жовтня, – споживча зрілість – наприкінці жовтня – початку листопада. Плоди можуть зберігатися в холодильнику до кінця грудня, не втрачаючи своїх смакових якостей.

Плоди вище середніх розмірів (150–180г), широко-грушоподібні, поржавлені. Шкірочка зеленувата, при дозріванні золотаво-жовта. М'якоть біла, дуже соковита, що тане, солодка, відмінних смакових якостей. Сорт стійкий до парші.

Професор Любочко – осінній сорт. Зимостійкість висока – на сильнорослій підщепі в пору плодоносіння вступає на 6–7-й рік. Урожайність висока й регулярна. Дерево середніх розмірів, із широко пірамідальною кроною. Знімна зрілість плодів настає на початку жовтня, споживча – на початку листопада. Вони можуть зберегатися до грудня.

Плоди вище середніх розмірів (150–200 г), широко-грушоподібної форми, Шкірочка зелена, при дозріванні зеленувато-жовта.

М'якоть біла, соковита, що напівтане, гарних смакових якостей. Сорт стійкий до парші.

Зимова мліївська – зимовий сорт. Зимостійкість висока. У пору плодоносіння на сіянцевих підщепах вступає на 6–7-й, а на айві – на 4-й рік. Урожайність висока й щорічна. Дерево сильноросле, з високою пірамідальною кроною.

Плоди знімають на початку жовтня, придатні до вживання не раніше кінця грудня. Зберігаються до квітня–травня. Плоди досить великі (180–200 г), подовжено-грушоподібні, злегка горбисті. Шкірочка гладка, на дотик злегка «жирна», жовтувате – зелена, з легкою засмагою.

М'якоть жовтувата – біла, дрібнозерниста, соковита, солодка, із приємною кислотою, доброго смаку. Сорт стійкий до парші.

Кращі сорти кісточкових порід

Кісточкові породи мають багато позитивних якостей, чим визначається їхня цінність, забезпечуючи їм широке поширення й популярність. До числа цінних властивостей кісточкових порід у першу чергу ставиться їхня значна скороплідність. Уже на 3–4-й рік після посадки сад дає відчутний урожай. Деякі кісточкові породи ранньостиглі, що дає можливість забезпечувати населення продукцією з кінця травня, коли особливо гостро відчувається потреба у свіжих плодах. Спочатку дозріває черешня, потім – вишня, абрикос і слива. Плоди цих порід характеризуються високими смаковими й технологічними якостями, великою харчовою цінністю. Ці особливості пояснюються багатством хімічного складу: високим вмістом цукрів, ароматичних речовин, гармонійним сполученням їх з органічними кислотами, вітамінами й іншими речовинами. У цьому їх дієтична й харчова цінність.

Слива

Слива досить цінна плодова порода, завдяки винятково високим смаковим якостям плодів. Плоди сливи, крім широкого вжитку свіжими, використовуються для переробки, особливо на сухофрукти

(чорнослив), варення, компоти, повидло, джеми, мармелади і т.д. Плоди добре зберігаються замороженими, зберігаючи при цьому смакові якості й колір. Сливи за врожайністю досить різноманітні.

Урожай з дерева в 10-літньому віці коливається від 25 до 85 кг і більше, Культура сливи в нашій країні серед плодкових порід посідає четверте місце після яблуні, вишні й груші.

Районовані сорти сливи

Ганна Шпет. Дерева добре вдаються скрізь, але краще на багатих зволжених ґрунтах. Зимостійкість добра. До більшості шкідників і хвороб середньо стійкі. Найбільш сильно вражається червоною плямистістю. Сорт частково самостерильний. Добрі запилювачі Ренклад Альтана, Угорка італійська. У товарне плодоносіння вступає на 5-й рік після посадки в сад. Плодоносіння регулярне, урожайність висока.

Дерева середньої або вище середньої величини (до 5 м) з опукло-пірамідальною кроною. Кора на основних гілках гладка, блискучо – сіра, пагони довгі, середньої товщини, зеленуваті на затіненій стороні, червонуваті з фіолетовим відтінком на сонячній.

Плоди середньої величини (28–35 г), на деревах, помірковано навантажених урожаєм, – великі (40–45 г), відмінної якості. На деревах, перевантажених урожаєм, при недостатньому зволоженні й низькою агротехнікою плоди дрібні, погано офарбовані й несмачні. Форма плода подовжено-округла, червоний шов добре виражений. Колір плода червонясто-фіолетовий. Покриваючий наліт світло-блакитного кольору. Плодоніжка середньої довжини, тонка, зелена.

М'якоть зеленувата – жовта, соковита, досить щільна в починаючих дозрівати плодів і м'яка в добре дозрілих плодів, солодка, з нестачею кислоти й аромату. Кісточка середньої величини, овальної форми. Дозрівають плоди в середині вересня.

Сорт десертний, але придатний також і для переробки на компот, варення, повидло.

Ренклад Альтана. Дерева досить сильно розвиваються, добре сумісні з аличею. Зимостійкість добра. Відносно інших сортів Ренклад Альтана стійкий до хвороб і шкідників. У товарне плодоносіння вступає на 5-й рік після посадки в сад. Плодоносить регулярно. Урожайність висока. Плоди високих смакових якостей, великі, транспортабельні. Із сортів середнього строку дозрівання цей сорт уважається кращим.

Дерево досягає висоти до 5 м, з густою еліпсоподібною кроною в молодому віці й округлою – у пору повного плодоносіння. Кора на скелястих гілках сіра. Однолітні прирости середньої потужності,

кора на них сіра, із червонуватим відтінком. Плодові й букетні гілочки досить товсті. Вегетативні бруньки середньої величини, конічної форми, із загостреною верхівкою, а квіткові бруньки – яйцеподібних, опуклих, середніх розмірів.

Плоди дозрівають у 2-й половині серпня, середніх розмірів (35–40 г), округлої форми, дещо стислі з вершини й основи. Черевний шов виражений слабо. Плоди червонуватого кольору, з фіолетовим або зеленуватим відтінком, на сонячній стороні червонясто-коричневі, з іржавими переривчастими променями, що йдуть від плодоніжки. Плоди покриті сизим восковим нальотом. Плодоніжка середньої величини й товщини. Шкірочка тонка, м'якоть жовтувата, щільна, ніжна, соковита, дуже смачна, ароматна. Кісточка середньої величини, вільно відділяється від м'якоті. Плоди гарні для десерту й консервування.

Угорка італійська. Дерева відрізняються повільним ростом, невеликим розміром, вимогливістю до умов зволоження й поживності. Зимостійкість дерева задовільна. Сорт має задовільну стійкість до хвороб і шкідників, більше продуктивний із запильником – Ганна Шпет, Персикова, Ренклюд Альтана. У товарне плодоношення вступає на 6-й рік після посадки в сад. Плодоносить регулярно, урожайність добра. Якість плодів у свіжому й переробленому вигляді дуже висока.

Дерева невеликі – 4м висоти. Крона плоско-округла. Кора скелетних гілок сіра. Плодові утворення мають укорочені букетні або змішані гілочки. Вегетативні бруньки середньої величини, конічні, квіткові – більші, опуклі й загострені, коричнево-червоного кольору.

Плоди середньої й вище середньої величини (27–30 г), овальні, темно-сині з фіолетовим нальотом. Шкірочка плоду товста, еластична, міцна, що робить сливу транспортабельною. М'якоть жовто-зелена, хрящувата, ніжна, досить соковита, високих смакових якостей. Кісточка середньої величини, вільна. Плоди придатні для вживання свіжими, консервованими й, особливо, сушеними, дозрівають у першій половині вересня.

Угорка звичайна. Сорт чутливий до умов зростання, головним чином до зволоження. При нестачі вологи, особливо в травні, зав'язь обсіпається. Зимостійкість добра, але в дуже холодні зими в дерев можуть підмерзати штамби.

Дерева середньої величини, крона овальна. Скелетні гілки довгі, тонкі, міцні. Плодові гілочки типу букетних. Пагони тонкі, кора сіра, з коричневим відтінком. Вегетативні бруньки дрібні, широко конічні, що прилягають до пагона, квіткові – досить великі, овально конічні із загостреною вершиною, опуклі. Листя дрібне, овальне.

Дерева в товарне плодоносіння вступають на 6-й рік після посадки в сад. Плоди дозрівають у середині вересня й можуть довго висіти на дереві, не обсипаючись. Форма плода овальна, розмір нижче середнього (18–22 г), колір темно-фіолетовий з густим восковим нальотом. М'якоть жовто-зелена на початку дозрівання й темно-жовта із червонуватим відтінком у період повної зрілості, солодка, високих смакових достоїнств. Кісточка вільна. Транспортабельність плодів висока. Їх використовують свіжими й для приготування варення, повидла й чорносливу.

Опошнянка. Зимостійкість дерев задовільна. На підщепі аличі дерева середньої сили росту. У товарне плодоносіння вступають на 5–6-й рік після посадки в сад. Плоди формуються в основному на букетних гілочках, середнього розміру (25–35 г). Смак добрий. Кісточка середнього розміру, що зрослась з м'якоттю.

Достоїнства сорту: висока врожайність, високі живильні, товарні й сухофруктові якості плодів. Недоліки сорту: недостатня зимостійкість, невідстаюча кісточка від м'якоти.

Перспективні сорти сливи

Вереснева. У дерев цього сорту зимостійкість висока, добра стійкість до хвороб, крім клястероспоріозу. У пору товарного плодоносіння вступає на 7-й рік, Урожайність наростає швидко. Сорт менш вимогливий до вологи, ніж Угорка італійська й Ганна Шпет. На важких ґрунтах при недостатньому зволоженні сорт мало урожайний, але плоди й у цьому випадку високих смакових якостей, Дерева середньої величини – 4,5 м у висоту. Ростуть молоді дерева сильно за рахунок скелетних гілок. Гілки інших порядків, як правило, не утворюються, а основні скелетні гілки густо обростають напівскелетними й розгалуженими плодовими утвореннями. Від такого типу розгалуження крона стає міцною, плоди розміщуються гірляндами уздовж скелетних гілок. У дорослих дерев крона широкооувальна, а в молодих – зворотно пірамідальна.

Плоди середньої величини або великі (28–40 г), овальної несиметричної форми. Плодоніжка довга, тонка. Плоди темно-фіолетові із сизим нальотом. М'якоть зелена, щільна, соковита, відмінного кисло-солодкого смаку. Кісточка середньої величини, вільна. Плоди універсального використання, дозрівають у 2-й половині вересня.

Ода. Дерево низькоросле, крона округла, середньої густоти. Плодоносіння переважно на шпорцях (букетних гілочках), регулярне, рясне. Добре розвивається й плодоносить на родючих, досить зволжених ґрунтах. Кора на стовбурі й скелетних гілках сіра, гладка.

Пагони товсті, прямі, коричневато-бурі. Листи середнього розміру, зворотно яйцеподібної форми, коротко загострені, темно-зелені, блискучі, зморшкуваті. У товарне плодоносіння вступає на 4-й рік після посадки. Плоди великі (40–45 г), овальні, фіолетово-бурі, із сильним фіолетовим восковим нальотом. М'якоть зеленувато-жовта, ніжна, соковита, кисло-солодка, кісточка вільна. Плоди дозрівають у першій половині серпня.

Пам'ять матері. Дерево середньої сили росту із зворотно-пірамідальною негустою кроною. Дерево плодоносить на складних плодових гілочках і на шпорцях (букетних гілочках). Високі врожаї дерева приносять на родючих, досить зволжених ґрунтах і захищених місцях. Кора на штамбах і скелетних гілках коричнева. Однолітні пагони середньої товщини, прямі, коричневато-бурі, опушені. У товарне плодоносіння дерева вступають на 4–5-й рік після посадки в сад.

Плоди вище середнього розміру (30–35 г), округлі, зеленувато-жовті з оранжево-червоним рум'янцем на більшій частині по верхні плода. М'якоть жовта, ніжна, соковита, кисло-солодка, з вільною невеликою кісточкою. Дозрівають плоди наприкінці липня – початку серпня.

До перспективних сортів можна також віднести Рязну Борисюка (224), Давидівську, Стенлей.

Вишня

У нашій країні вишня досить популярна порода завдяки прекрасній я кості плодів. Серед плодових культур вона посідає друге місце, а серед кісточкових порід – перше.

По зимостійкості вишня майже тотожна яблуні, тому може культивуватися в більш північних районах, ніж, наприклад, слива й груша.

Сорти вишні поділяють на куцоподібні й деревоподібні. У першій групі сортів плоди звичайно темно-червоного, майже чорного кольору. Такі сорти називаються морелями або гріотами. У деревоподібних вишень плоди рожевого кольору, вони менш кислі, за морелі. Ці сорти називають аморелями. Обидві групи сортів розрізняються ще будовою плодових і ростових утворень. Існує група сортів вишні – дюки, плоди в межах якої змінюються від майже таких же кислих, яку вишні, до майже таких же солодких, яку черешні. Форма дерева в одних нагадує черешню, в інших – вишню. Ці сорти вважаються гібридами між черешнею й вишнею.

Районовані сорти вишні

Гріот остгеймський. Дерева слаборослі, розвиваються у вигляді куща висотою в 2,5–3 м, утворюючи округлу крону.

Сорт не вимогливий до умов вирощування, досить холодостійкий, але в холодну весну дерева залишаються без урожаю через мерзлякуватість квіток. З огляду на це, дерева варто садити на підвищених місцях. Товарне плодоносіння наступає на 3–4-й рік після посадки в сад. Деревя плодоносять щедно. Для підтримування високої врожайності рекомендується проводити омолоджуючу обрізку, коли річний приріст не більше 10 см. Таку обрізку варто проводити через кожні 8–10 років. Кращі запильники: Гріот український, Лутовка крислата, Шпанка рання.

Плоди середнього розміру (від 2,7 до 3,8 г), округлої форми. М'якоть темно-червона, соковита, кисло-солодка. Кісточка вільна. Сік темно-червоний. Плоди не розтріскуються в дощову погоду, стійкі до плодової гнилизни. Дозрівають наприкінці червня–початку липня. Переспілі плоди переносять далеко транспортування. Плоди універсального використання.

Підбільська. Деревя середньо урожайні, сильнорослі, з високо округлою, а з віком – округло пониклою кроною. Скелетні гілки довгі, товсті. Деревина тендітна. Однолітні пагони товсті, прямі. Листи великі, зворотно яйцеподібні, темно-зелені, матові. За характером плодоносіння відносяться до деревоподібних вишень. Сорт само безплідний. Кращі запильники: Шпанка рання й Англійська рання. У товарне плодоносіння дерева вступають на 4–5-й рік після посадки в сад.

Плоди великі (5 г), округло приплюснуті. Шкірочка щільна, темно-бордова. М'якоть темно-червона, середньої щільності, соковита, кисло-солодка зі специфічним присмаком. Сік і м'якоть темно-червоні. Дозрівають плоди одночасно із Гріотом остгеймським. При своєчасному збиранні врожаю плоди задовільно витримують транспортування.

Позитивні якості сорту: висока зимостійкість, сорт належить до числа кращих десертних і технічних,

Недоліки сорту: неодноразність досягання плодів на дереві. Слабка стійкість до плодової гнилі.

Самсонівка. Сорт належить до групи гріотів. Деревя морозостійкі, невимогливі до умов вирощування. Плодоносіння настає на 4–5-й рік після посадки в сад.

Деревя Самсонівки нагадують дерева Гріота українського, але відрізняються стриманим ростом (висота дерева 3–3,5 м). Крона округла, загущена, з великою кількістю листя. Скелетні гілки відходять від стовбура майже горизонтально, а верхівки к підняті догори. Штамб тонкий, високий. Кора на штабмі й скелетних гілках гладка,

з металевим блиском. Однолітні пагони короткі, тонкі, коричневі із червонуватим відтінком.

Плоди округлі, трошки приплюснені, середнього розміру, м'якоть і сік темно – червоні. Дозрівають у середині липня. Цінується сорт за високі врожаї й смакові якості плодів.

Перспективні сорти вишні

Альфа. Сорт виведений у Мліївському інституті садівництва імені Л.П. Симиренка. Дерева вище середньої сили росту. Крона при піднято округла, густа. Листи середнього розміру, зворотно-яйцеподібної форми або овальні. Сорт стійкий до кокомікозу. Цвітіння настає пізно (одночасно із сортом Любська).

Плоди розміщуються на гілочках змішаного типу, чисто плодкових і букетних гілочках двійками або трійками. Плодоніжка середньої довжини й товщини. Дозрівання плодів настає в першій половині липня. М'якоть плода темно-червона, соковита, середньої щільності, кисло-солодка, приємного смаку.

Жуковська. Дерево середнього росту з густою округлою кроною. Зимостійкість добра. У пору плодоносіння вступає на 3–4-й рік після посадки в сад. Урожайність добра. Плоди великі (3,5–4 г), овальної форми. Шкірочка темно-червона. М'якоть темно-червона, не дуже щільна, приємного кислувато-солодкого смаку.

Плоди придатні для вживання свіжими й для технічної переробки. Дозрівають у першій половині липня Сорт само безплідний. Кращі запильники: Володимирська, Любська, Родюча Мічуріна.

Новодворська. Дерево сильноросле. Крона округла, середньої густоти. Плодоносіння настає на 4-й рік після посадки в сад.

Плодоносіння регулярне й добре. Зимостійкість добра.

Плоди великі (4–4,5 г), овальні, темно-червоні. М'якоть соковита, приємного кисло-солодкого смаку. Плоди універсального використання, дозрівають у середині липня.

Українка (Мелітопольська десертна). Дерево середньої сили росту. Крона округла, середньої густоти. Зимостійкість дерев задовільна. Вступає в плодоносіння на 4–5-й рік після посадки в сад. Молоді дерева плодів дають мало, але з віком урожайність швидко наростає й в 10–12-літньому віці дерево дає до 30 кг плодів. Плоди великі (середня маса 5–5,5 г), високих смакових достоїнств. М'якоть червона, соковита, кислувато-солодка. Кісточка велика, вільна. Дозрівають плоди в другій половині червня.

Черешня

Черешня – порода, що дає високої десертної якості плоди, особливо придатні для споживання свіжими й у переробці. Плоди черешні мають дуже добрі смакові й поживні якості.

По консистенції м'якоти плоди черешні діляться на дві групи сортів: бигарро – сорти, плоди яких із твердою пружною м'якоттю, наприклад, Дрогана жовта; гини – сорти з м'якою м'якоттю, наприклад, Апрелька.

Черешня є однією із урожайних плодових порід. З одного дерева в 10-літньому віці можна одержати від 30 до 50 кг плодів.

Районовані сорти черешні

Нектарна. Дерева сильнорослі, із широкопірамідальною компактною кроною. У пору плодоносіння вступає на 4–5-й рік після посадки в сад. Кращими запилювачами сорту є Дрогана жовта, Рожева мліївська, Французька чорна.

Плоди вище середньої величини (5,5–6 г), тупо-серцеподібної форми. Шкірочка щільна, темно-червона, а в зовсім спілих плодів – майже чорна, блискуча.

М'якоть темно-червона, хрустка, соковита, винно-солодкого смаку, з дуже ніжною освіжаючою кислотою. Сік темно-червоний.

Кісточка невелика. Плоди добре транспортуються, мають відмінний смак і аромат. Дозрівають у середині липня. Дозрілі плоди можуть до 10 днів висіти на дереві й не псуватися.

Дрогана жовта. Дерево сильноросле, швидкоростуче. Крона широко пірамідальна, середньої густоти. Зимостійкість дерева добра. До умов вирощування сорт не вимогливий. Плодоносіння починається на 4-й рік після посадки в сад. Плодоносять регулярно й добре. Плоди вище середньої величини (5–5,5 г), округло серцеподібні, бурштиново-жовті. У дощову погоду сильно розтріскуються. Транспортування переносять добре. М'якоть плода світло-жовта, досить щільна і соковита, солодка, смачна, сік прозорий, безбарвний. Кісточка вільна. Дозрівають плоди в першій половині липня.

Кращими запилювачами сорту є Південнобережна, Гедельфінгенська, Рум'яні щічки, Франц Йосип, Наполеон рожевий, а з вишні – Гріот остгеймський.

Перспективні сорти черешні

Рожева мліївська. Дерево сильноросле, із широко пірамідальною середньої густоти кроною. Зимостійкість дерева висока. Плодоносити дерева починають на 4–5-й рік після посадки в сад.

Плодоносіння регулярне й щедre. Плоди вище середнього розміру (5 г), тупо серцеподібної форми, рожеві. М'якоть напівхрустка, соковита, кисло – солодка, відмінного смаку. Дозрівають плоди в 2-й половині липня. Кращими запильниками є Нектарна, Дрогана жовта, Дніпровка, Городищенська.

Червнева. Дерево сильноросле, добре розвинене, на 10-му році життя досягає 5 м висоти. Крона широко пірамідальна. Дерева характеризуються регулярною й щедрою врожайністю. По зимостійкості прирівнюється до сорту Дрогана жовта.

Плоди вище за середній розмір (5,5 г), тупо серцеподібної майже округлої форми. Шкірочка товста, але м'яка, темно-червона (майже чорна). М'якоть темно-червона, з ясно-червоними прожилками, що напівхрумтить, соковита, ніжна, з гармонічним сполученням цукру й кислоти, високих смакових достоїнств. Сік густий, темно-червоний. Кісточка добре відділяється від м'якоті. Плоди універсального використання, дозрівають у другій декаді червня, на дереві тримаються довго.

Валерій Чкалов. Дерево сильноросле, із широко пірамідальною добре розгалуженою й густою кроною, в 10-літньому віці досягає 5 м висоти. У пору плодоносіння вступає на 5-м році життя в саду.

Плоди великі (7–9 г), округло серцеподібної форми. Шкірочка щільна, винно-червона, а при повнім дозріванні плодів майже чорна, блискуча. М'якоть темно-червона, досить щільна, середньої соковитості, винно-солодкого смаку. Сік густий, темно-червоний, непрозорий. Кісточка велика, напіввільна. Дозрівають плоди в першій половині червня.

Кращі сорти ягідних культур

Завдяки високим поживним, смаковим і лікувальним достоїнствам ягід цінність ягідних культур дуже велика. Так, в кілограмі свіжих ягід: малини – 370 калорій, смородини – 450, агрусу – 510. Це – від 10 до 15% добової норми харчування людини.

Ягоди багатьох культур здавна застосовуються як лікарські засоби. Ягоди малини відомі як засіб від простудних захворювань. Свіжі ягоди суниці вживають при захворюванні шлунково – кишкового тракту (при гастритах, каменях нирок, цинзі й інших авітамінозах); ягоди чорної смородини – при захворюванні кровонесних судин, крововиливах, виразках і набряках; ягоди агрусу – при порушенні обміну речовин і особливо при ожирінні.

Всі ягідні культури скоро плідні. Суниця дає товарні врожаї першою весною, малина й смородина – через 2 роки, агрус – через 3 роки

після посадки. Ягоди дозрівають раніше, ніж плоди яблуні й груші. Раннє надходження на ринок ягід забезпечує їх практично необмежений збут за цінами, що гарантують не тільки відшкодування витрат на їхнє вирощування, але й одержання високих прибутків.

Останнім часом спостерігається тенденція до збільшення площ під ягідними культурами. Незважаючи на це, попит населення на ягоди через низьку їхню врожайність ще не задовольняється. При закладці нових площ ягідних культур необхідно використовувати тільки кращі районовані й перспективні сорти, які здатні щорічно давати високі й стабільні врожаї. Для орієнтації наводимо їхні характеристики.

Суниця

Зенга Зенгана. Добре зарекомендувала себе при посадці цілісно-флянцевим методом, а також при переведенні (міграції) вусів на нове місце без відриву їх від материнської рослини. Вусів утворює мало, хоча й у ранній термін. Розсада добре розвинена. Важливою особливістю сорту в умовах домашнього саду є те, що він добре закладає квіткові бруньки.

Сорт середньопізнього строку дозрівання. Рослини високі, компактні, густолисті. Листи великі, інтенсивного темно-зеленого кольору. У суцвітті 6–16 квіток.

Ягоди блискучі, темно-червоні, опукло-конічної форми, М'якоть темно-вишнева, соковита. Середня маса ягід 10 г, першого збору – 25 г.

Достоїнства сорту: висока врожайність – до 20 кг із 10 квадратних метрів, добрі смакові я кості, зимостійкість і посухостійкість, стійкість до суничного кліща.

Недоліки сорту: ягоди схильні до ушкодження сірою гниллю при надлишку вологи під час дозрівання.

Зоря. Сорт придатний для ранньо-літніх суцільно-флянцевих посадок. Вуси утворює дуже рано й у великій кількості. На присадібній ділянці при нестачі вологи ягоди дрібніють, квіткові бруньки не закладаються. Сорт раннього строку дозрівання. Рослини сильнорослі, ряснолисті. Листи великі, жовто-зелені. Квітконоси короткі, багатоквіткові (14–16). Квітки двостатеві, суцвіття компактне.

Середня вага ягід – 6г, першого збору – 23 г. Ягоди правильної форми, яскраво-червоні, блискучі. М'якоть ніжна, ясно-червона. Споживаються свіжими, придатні для технічної переробки.

Достоїнства сорту: висока врожайність – 16–22 кг із 10 м², добра зимостійкість.

Недоліки сорту: м'які ягоди, низька стійкість до хвороб, незадовільна посухостійкість.

Львівська рання. Сорт мало придатний для розмноження цілісно-флянцевим методом, а також для переведення вусів на нове місце без відриву від материнського куща. Вусів утворюється мало, пізно.

Рослини середнього розміру. Листи темно-зелені. Суцвіття розташовуються на рівні листів або трохи нижче. Квітки двостатеві, великі, білі. Ягоди червоні, великі, блискучі, тупо-конічної або правильної конічної форми. М'якоть ясно-червона, соковита, приємного кисло-солодкого смаку. Середня вага ягід – 9–15 г, першого збору – 27–30 г. Урожайність 12–18 кг із 10 м².

Достоїнства сорту: висока врожайність, добра зимостійкість і посухостійкість, дружнє дозрівання ягід.

Недоліки сорту: дуже вражається в окремі роки суничним кліщем.

Фестивальна. Сорт придатний для вирощування ціліснофлянцевим методом. Вусів утворює багато, на них формується сильна розсада. Сорт середнього строку дозрівання. Кущі високі, ряснолисті, слабо розкидисті. Листи середні, з характерним матовим відтінком. Суцвіття складається з 8–16 квіток. Квітки двостатеві. Ягоди першого збору великі (38 г), середня вага – 8–10 г, іржаво-червоні. М'якоть червона, соковита, десертного смаку.

Достоїнства сорту: добра врожайність – 15–22 кг із 10 м², крупноплідність, висока товарність ягід.

Недоліки сорту: сильно страждає від суничного кліща, ушкоджується борошнистою росою.

Ясна. Хоча й районований сорт, але використовувати багато для домашнього саду не слід: ягоди мають дуже слабку щільність, період дозрівання розтягнутий до 30 днів і більше.

Покахонтас. Цей сорт добре підходить для посадки цілісно-флянцевим методом, для переведення вусів на нове місце без відриву їх від материнської рослини. Вусів утворюється багато в ранній термін.

Сорт середнього строку дозрівання. Рослини сильнорослі, компактні, листи великі, темно-зелені, суцвіття компактні, складаються з 12–16 квіток. Ягоди темно-червоні, з незначним блиском. Форма ягід перших зборів неправильна, наступних – опукло-конічна. М'якоть рожева, соковита, кисло-солодкого смаку. Середня вага 10–11 г, першого збору – 35–40 г. У першому році плодоносіння може давати до 18–20 кг із 10 м².

Достоїнства сорту: висока лежкість, транспортабельність і врожайність, стійкість до борошнистої роси й плямистості.

Недоліки сорту: посередня стійкість до ушкодження суничним кліщем, знижена зимостійкість і засухостійкість.

Талісман. Сорт відмінно зарекомендував себе при розмноженні цілісно-флянцевим методом. Рано починає утворювати вуси й утворює їх у великій кількості. Добре переводиться на нове місце, у міжряддя, без відриву від материнського куща, швидко заповнюючи вільні ділянки.

Сорт середнього строку дозрівання. Рослини компактні, ряснолисті. Листи середнього розміру, ясно-зелені або зелені, розташовані майже вертикально. Квітконоси середньої довжини. Суцвіття складаються з 10–19 квіток. Ягоди червоні, блискучі, опукло-конічні. М'якоть ясно-червона, соковита, щільна. Середня вага ягід – 10 г, першого збору – 25 г.

Достоїнства сорту: висока врожайність (15–24 кг із 10 м²) і зимостійкість, неповторні смакові якості ягід.

Недоліки сорту: посередня стійкість до борошнистої роси, суничного кліща й нематоди.

Коралова 100. Сорт добре зарекомендував себе при посадці влітку цілісно-флянцевим методом. Рано починає утворювати вуси й утворює їх багато. Вуси товсті, розсада сильна. Рослини в міру густі. Листи темно-зелені, великі. Квітконоси невисокі, мають до 15 квіток. Ягоди великі, часто з недорозвиненою верхівкою, темно-червоні. М'якоть щільна, кисло-солодка, вишнево-червона. В умовах домашнього саду особливу увагу необхідно приділити цьому сорту у вересні, створивши сприятливий водно-повітряний режим, коли закладаються квіткові бруньки. При недостатній вологості вони закладаються слабо.

Достоїнства сорту: висока врожайність (18–22 кг із 10 м²), морозовитривалість, транспортабельність.

Недоліки сорту: недостатня посухостійкість, пошкоджуваність суничним кліщем, нематодами.

Промениста. Сорт добре зарекомендував себе при літній посадці цілісно-флянцевим методом, хоча вусів утворює мало. Середньораннього строку дозрівання. Рослини високі, ряснолисті. Ягоди яскраво-червоні, довгасті, краплеподібні. Перші ягоди часто великі, гребенеподібні. М'якоть рожева, пухка, солодка. Призначається в основному для вживання свіжими.

Достоїнства сорту: висока врожайність (15–20 кг із 10 м²) і добрі смакові якості ягід.

Недоліки сорту: посередня стійкість до грибкових захворювань.

Чорна смородина

Білоруська солодка. Сорт виведений Білоруським Науково-дослідним Інститутом картоплярства і плодоовочівництва. Сорт середнього строку дозрівання, зимостійкий. Кущ сильнорослий, середньо-розкидистий. Ягоди крупні, округлої форми, блискучі, солодкі, середня маса ягоди – 1,1 г. На сортоділянках Білорусі середня врожайність становить 152–186 ц/га, максимальна – 222 ц/га. За даними сортоділянок України становить 130 ц/га в середньому. З куща збирають 1,5–4 кг. Сорт стійкий до борошністої роси.

Миная Шмирьов. Сорт білоруської селекції, виведений шляхом конвергентного схрещування із включенням європейських сортів, відібраних форм сибірських підвидів і сорту Голубка.

Сорт раннього строку дозрівання, зимостійкий. Кущ сильнорослий, середньо-розкидистий, пагони товсті, вигнуті, зелені, не опушені, блискучі. Плодова грона середньої довжини. Ягоди великі – середня маса 1,2 г, чорні, матові; шкірочка тонка. Плодоніжка довга, тонка. М'якоть кисло-солодка, смачна, вміст вітаміну С – 171,1 мг%. Сорт має високі потенційні можливості віддачі врожаю. Середня врожайність 131–158 ц/га, максимальна – 209 ц/га. Урожайність із куща 1,5–4 кг.

Полтава – 800. Сорт відібраний в 1961 р. на Решетилівській сортоділянці Полтавської області із сіянців гібрида 44–37–2 від вільного запилення. Сорт середнього строку дозрівання. Кущ середньо-рослий, слабо розкидистий, з товстими еластичними пагонами. Молоді пагони з фіолетовим відтінком. Листи великі, зелені. Квітки середніх розмірів. Грона до 8 см, міцність прикріплення ягід до плодоніжки середня. Ягоди одномірні, привабливі, майже чорні, зі шкірочкою середньої товщини. Опушеність слабка. Середня маса ягід 1 г. Смак солодко – кислий, приємний. Ягоди містять до 203 мг% вітаміну С. Сорт відносно засухостійкий, зимостійкий, імунний до борошністої роси. Середня врожайність 75 ц/га, максимальна, за даними Борзнянської сортодільниці, – 187 ц/га. З куща збирають 1–2,5 кг.

Юннат. Виведений у Мліївському інституті садівництва ім. Л.П. Сириженки від повторного схрещування сорту Рясна із сортом Голіаф. Сорт раннього строку дозрівання. Кущі сильні, середньо-рослі, висотою до 1,5 м. Листи великі, темно-зелені, зморшкуваті, зігнуті по центральній жилці, із глибоким вирізом у основі. Ягоди дуже великі – середня вага 1,2–1,4 г, маса найбільшої ягоди 3,2 г. Смак добрий, кисло-солодкий, запах чорної смородини трохи зм'якшений і ягоди придатні для вживання свіжими. Довжина грона до 6 см,

кількість ягід – до 10 шт. Сорт середньо-стійкий до борошнистої роси. Урожайність сорту за доброї агротехніки – 8–10 кг і більше з куща.

Сіянець Голубки. Сорт дуже раннього строку дозрівання. Кущ середньо-рослий, густий. Ягоди дуже великі – у середньому 1,5 г, кисло-солодкі, шкірка нещільна. Вітаміну С у середньому 157 мг%. Сорт має високу польову стійкість до грибних хвороб. Урожайність із куща 3–4 кг.

Славута. Сорт отриманий шляхом складної гібридизації сортів і форм смородини дикуша, європейського й сибірського різновиду.

Сорт раннього строку дозрівання. Кущі сильні, середньо-рослі, висотою до 1,5 м. Ягоди дуже великі, середня маса 1,2–1,5 г, високих смакових ягід. У них – 9,8% цукрів, 1,8% кислот, 188 і більше мг% аскорбінової кислоти. Середня врожайність сорту у виробничих насадженнях у Мліївських сортодільницях становить 113 ц/га. Урожай з одного куща 4–5 кг.

Пам'ять Правика. Сорт отриманий у Мліївському інституті садівництва шляхом повторного схрещування доброго гібрида № 24475 з сортом Славута. Кущі сильні, середньо-рослі, слабо-розкидисті. Ягоди великі, середня маса 1,2 г, кисло-солодкі, приємного смаку. Вони містять 9,5% цукрів, 2,7% кислот і залежно від умов росту від 140 до 200 мг% вітаміну С.

Урожайність сорту висока. З насаджень трирічного віку в Мліївському інституті садівництва вона становила 112–210 ц/га. Урожай з куща до 6 кг.

Сорт має високу стійкість до борошнистої роси й антракнозу.

Сьогодні садівники ще вирощують старі низькопродуктивні сорти. Вважаємо, що краще замінити перспективними, здатними давати високі й стабільні врожаї.

Агрис

Корсунь – Шевченківський. Виведений схрещуванням сортів Хаутон і Шанон, має середній строк дозрівання. Кущі сильні, стиснуті. Однолітні пагони тонкі, з'являються у великій кількості (потрібне проріджування кущів). Шиповатість сорту середня; шипи невеликого розміру, одиночні, зрідка подвійні. Листи середньої величини або дрібнуваті, помітно увігнуті, зелені, блискучі. Ягоди середньої величини – вагою від 7,2 до 5,5 г, овально-округлі, ошатні. Шкірочка тонка, золотав-червонувата, М'якоть приємного кисло-солодкого смаку. Сорт зимостійкий, засухостійкий. Урожайність сорту в сприятливих умовах перевищує 100 ц/га, 10–11 кг із куща.

Фінік. Походження сорту невідоме. Кущі сильнорослі, розкидисті, особливо в молодому віці. Шипи одинарні, середньої величини або короткі, спрямовані косо вниз. Листи середнього розміру, іноді великі, зелені, з тьмяним блиском, слабо зморшкуваті. Ягоди великі, опукло-овальної форми, темно-червоні. М'якоть зелена, приємна, кисло-солодка, без особливого аромату. Дозрівання ягід пізніє. Сорт характеризується високою зимостійкістю.

Урожайність висока. При доброму рівні агротехніки вона може перевищувати 150 ц/га, середня – 80 ц/га. З куща збирають 7–8 кг я гід і навіть до 17–18 кг.

Красень (6478). Виведений шляхом запилення квіток гібрида 3959 сумішшю пилка сортів Росіянин і Фінік. Сорт середнього строку дозрівання. Кущі середнього росту, середньо-розкидисті, зі слабо шипуватими пагонами. Листи середніх розмірів, зелені блискучі. Стійкість до борошнистої роси висока. Ягоди яйцеподібної форми, при дозріванні темно-червоні, дуже приємного кисло-солодкого смаку. Середня маса ягід 3,1 г, маса найбільшої ягоди – 6,5 г. Сонячними опіками плоди не ушкоджуються. Сорт високоврожайний.

Мліївський жовтий. Сорт селекції Мліївського інституту садівництва. Отриманий від схрещування сортів Чорний негус і Білий тріумф. Кущі середньо-рослі, слабо-розкидисті, середньо шипуваті. Листи середньої величини, з добре вираженими п'ятьма широкими лопатами, що мають глибокі вирізи. Ягоди вище середніх розмірів – від 2,7 до 7 г, опукло-овальні, ясно-зелені, при повній зрілості ясно-жовті. М'якоть ясно-зелена, соковита, кисло-солодка, задовільних смакових я костей. Рослини зимостійкі й засуhostійкі. Сорт високоврожайний, середня врожайність у виробничих насадженнях Мліївських дослідних ділянок 105 ц/га, максимальна – 164 ц/га. З куща збирають 6–8 кг ягід.

Консервний. Виведений шляхом схрещування добірних гібридів № 3441 і № 2547. Сорт середнього строку дозрівання. Кущі середньо рослі, стиснуті. Пагони товсті, прямі, ясно-зелені. Шипи на пагонах тільки в нижній частині, середньої довжини, одиночні. Листи великі й середні, темно-зелені. Пластинка листа гола, блискуча. Ягоди овальної форми, темно-червоні, кисло-солодкі, приємні на смак. Середня маса їх – 2,5–2,7 г, а найбільшої – 7,5 г. Урожайність висока – понад 140 ц/га. Рослина в сурові зими не підмерзає, вони також засуhostійкі.

Малина

Костинбродська. Сорт закордонної селекції (Болгарія). Виведений від схрещування сортів Калінінградська й Ллойд Джордж. Пізнього строку дозрівання. Кущ сильнорослий, однолітні пагони досягають 1,5–2,0 м висоти, навесні й улітку вони зелені, восени й узимку пурпурове – червоні, з восковим нальотом, дворічні пагони сіро-коричневі. Ягоди великі, овально-конічні, малинового кольору, середня маса ягоди 3 г, максимальна – 3,5 г. Середня врожайність – 76,5 ц/га, максимальна – понад 108 ц/га.

Новокитаївська. Виведений від схрещування сортів Китайська й Новина Кузьміна. Сорт раннього строку дозрівання. Кущ середньої величини, пагони товсті, при навантаженні врожаю не вимагає підв'язки. Ягоди великі, щільні, середня маса – 2,8 г, а найбільшої – 5 г, тупо-конічні, яскраво-червоні, кислувато-солодкі, приємні на смак. Урожайність – понад 70 ц/га. Сорт середньо-стійкий до хвороб, зимостійкість висока.

Новина Миколайчука. Виведений від схрещування сортів Зміна й Новина Красноярська. Сорт середньопізнього строку дозрівання. Рослини середньо-рослі, прямостоячі, високоврожайні, відносно стійкі до суворої зими. Пурпуровою плямистістю ушкоджується менше, ніж сорт Новина Кузьміна. Ягоди великі, тупо-конічні, темно-червоні, кисло-солодкі, з деякою перевагою кислоти. Середня маса ягід 3,1 г. Сорт високоврожайний – у середньому 60 ц/га, а при високому рівні агротехніки перевершує 110 ц/га.

Смородина біла й червона (порічки)

Голландська біла. Сорт іноземного походження, давно культивується. Середнього строку дозрівання. Кущ середньо-рослий, стиснутий. Однорічні здерев'янілі пагони ясно – коричневі. Багаторічна деревина темно-коричнева. Рослини зимостійкі. Ягоди кремові, округлі або трохи сплюснені з полюсів, середньої величини, Шкірочка тонка, прозора, Насіння й жилки добре видні. М'якоть соковита, ніжна, приємного кисло – солодкого освіжаючого смаку. Середня маса ягід 0,9–1г. Урожайність висока – понад 100 ц/га.

Голландська червона. Походження сорту не встановлено, дуже популярна. Кущ потужний, сильний, розкидистий. Листи середньої величини, п'яти лопатеві, подовжені, дрібної зморшкуватості, зелені або темно-зелені, шкірясті, з деяким блиском. Ягоди червоні, середньої величини, округлі. Шкірочка досить прозора. М'якоть соковита. Смак ягід кисло-солодкий, з перевагою кислоти.

Плодові грона середньої довжини. Ягід у гроні 18–20. Сорт стійкий до антракнозу, морозостійкі. Середня врожайність 80 ц/га.

Файя родюча. Сорт зі США, середнього строку дозрівання Кущ середньої величини, розкидистий. Однолітні здерев'янілі пагони ясно-коричневі, з відстаючим місцями епідермісом. Багаторічна деревина більш темна. Листи середньої величини, широкі (довжина меншої ширини), п'ятилопатеві, велико-зморшкувані, по середній жилці сильно вигнуті, щільні, темно-зелені, із блакитним відтінком, матові або з тьмяним блиском. Плодові грона середньої довжини. Розташування ягід у гроні середнє. Ягоди червоні, великі – до 1 г, округлі, трохи сплюснені з полюсів, іноді нерівнобокі, кисло-солодкі з перевагою кислоти. Сорт морозостійкий, не вимогливий до догляду й удобрення. Урожайність понад 80 ц/га.

Горіхоплідні

Серед плодкових порід горіхоплідні займають особливе місце: їхні плоди містять багато цінних жирів і білка, а виділювані листами речовини мають фітонцидні властивості.

Волоський горіх

Найпоширеніша культура садів. У ядрі плода 60–77% жиру, більше 20% білків, 10–15% вуглеводів і багато вітамінів. Фізіологи підраховали, що 20 волоських горіхів середньої величини можуть задовольнити добову потребу людини в жирах і 1,6 його добової потреби в білках.

Волоський горіх тепло- і світлолюбна культура. Високі врожаї можна одержувати при відмінній освітленості крони. Для волоського горіха придатні практично всі різновиди ґрунту. Високі урожаї забезпечуються завдяки глибоко проникаючій кореневій системі, що забезпечує дерево достатньою кількістю води.

Вибираючи місце для посадки одно або дворічного горіха на садибі, потрібно пам'ятати, що горіх сильноросле дерево, із широкою кроною, тому його варто висаджувати по границі саду або городу, щоб не затінювати інших рослин на своїй або сусідній ділянці. Добре саджати горіху дворі біля будинку або на вулиці перед будинком. Дерево буде давати не тільки плоди, але й багато тіні, збагачувати повітря фітонцидами, що вбивають бактерії й відганяють багатьох комах. Висаджують деревця горіха навесні, до розпускання бруньок. Підготовлюють саджанці до посадки й роблять її так само, як і саджанці плодкових дерев. Тому що при викопуванні саджанців вертикальний корінь підрізується, ніяких каменів під корінь класти не треба.

Крона горіха природно формується по лідерній системі. Щорічної обрізки в період формування крони не роблять. Єдине, що доводиться робити – це наводити порядок у кроні, у випадку загушення або неправильного розвитку. У дорослих дерев видаляють сухі гілки, що відмирають, і жирові пагони.

Волоський горіх має високу пагоноутворюючу здатність. Після суворих зим звичайно відбувається сильне обмерзання дерев і тоді зі здорової їхньої частини проростає рясна поросль. У наступному році навесні видаляють весь сушняк, а з молоді порослі залишають тільки ту, котра потрібна для формування нової крони. При зламі штамба або ушкодженні стовбура дерево може загинути. У цьому випадку стовбур спилують на пень і з порослі, що утворилася, пускають 2–3 стовбури, таке дерево росте й плодоносить ще кілька десятків років.

Якщо навіть у ґрунт покласти добірний горіх, виросте із нього дерево, ніколи не повторить всі ознаки материнської рослини, тому що волоський горіх – порода, яка запилюється перехресне. Зберегти якість кращих форм або сортів можна тільки шляхом вегетативного розмноження – щеплення м. Кращі результати дає щеплення черешком навесні, у літній період – окуліруванням прямокутним щитком.

У Млієвському інституті садівництва в результаті багаторічного вивчення різних форм волоського горіха виділені 10 перспективних з них. Найбільш перспективними є номерні форми – 371, 52–1, 52–2, 40–6. Вони зимостійкі, урожайні, з доброю якістю горіхів.

Фундук

Фундук – збірна назва культурних форм ліщини трьох видів: звичайної, великої, понтійської, а також їхніх гібридів.

Історію ліщини часто зв'язували з таємничими силами. Первісний – магічний жезл, або чарівна паличка, був створений з ліщини, яким шукали скарби, рудні жили й води. У древніх китайських рукописах стверджується, що горіхи ліщини – це один з п'яти святих видів їжі, яким бог обдарував людство.

Грецький лікар Ріоскорид використовував плоди ліщини для лікування чого завгодно – від звичайної застуди до облісіння.

За Вергілієм ліщина шанується «більше, ніж виноград, мирт або навіть лавр». Горіхи ліщини служили символом плідності в шлюбних церемоніях. І це не випадково.

Фундук належить до найцінніших горіхоплідних рослин. У його плодах добре збалансований вміст жирів (60–71 %), білків (10–24%), вуглеводів (3–8%) і вітамінів (В₁, В₂, З, Е, D й РР), перевершуючи по своїй цінності волоські горіхи. Олія горіхів має приємний смак

і відмінний аромат і є заміником мигдальної олії. Горіхи зберігаються до 2–3 років, не втрачаючи своїх якостей. По кількості калорій горіхи фундука перевершують волоські горіхи й мигдаль, а також м'ясо й хліб. 100 г ядер сухих горіхів фундука містять 683 калорії, горіха волоського – 652, мигдалю – 622, жирної свинини – 386, не жирного м'яса – 144, картоплі – 83, яблука – 46 калорій. Горіхи корисні для дітей і людей похилого віку, працівників розумової праці. Вони здатні швидко поліпшувати склад крові, їх використовують для лікування дітей, що страждають недокрів'ям. У народній медицині олія служить засобом винищування кишкових паразитів, а в турецькій народній медицині – засобом лікування епілепсії, анемії й різних хвороб волосся.

Ліщина не дуже вимоглива до ґрунту. Вона росте майже на всіх ґрунтах, крім сухих, бідних піщаних, заболочених.

У період спокою рослини переносять морози більше -30°C . Але чутливі до перепаду температури в зимові місяці сережки ліщини, особливо після виходу рослини з періоду спокою.

Хоча ліщина не вимоглива до розташування ділянки і якості ґрунту, але високі врожаї дає на родючих і забезпечених вологою ґрунтах. Культура світлолюбна.

Розмножується фундук кореневими порослями. Відомо три способи розмноження: відведення в канавки або дужкою; відведення горизонтальними пагонами; підгортання вертикальних пагонів..

Фундук можна висаджувати на рівних площадках, на схилах різної експозиції, за винятком південних, на яких передчасно розпускаються бруньки й ушкоджуються вони з поворотними холодами. Куцї формують із 8–12 добре розвинених порослевих пагонів. На садовій ділянці досить залишати на куцях 4–6 стовбурів для плодоносіння при посадці 3х3 м, 4х4 м. Можна сформувані рослини зі штамбом.

У Мліївському інституті садівництва відібрані найбільш придатні сорти для вирощування в умовах Лісостепу. Вони характеризуються раннім вступом у плодоносіння, зимостійкістю, доброю якістю горіхів, досить стійкі проти шкідників і хвороб. Для домашнього саду рекомендуються наступні сорти й форми: Ганджа фундук. Лозовський кулястий, Жовтневий, Р. Кульовий.

Підщепи для основних плодових культур

Підщепа відіграє основну роль у житті щепленого дерева. Відомо, що серед багатьох існуючих агротехнічних прийомів немає таких, які по своїй ефективності могли б рівнятися із впливом підщепи.

Підщепа – це коренева система плодового дерева, що забезпечує багато процесів життєдіяльності протягом усього періоду росту й плодоносіння рослини. Плодівникам давно відомо, що коренева система може істотно змінювати силу росту, початок плодоносіння, продуктивність і довговічність сортів. В останні роки вчені прийшли до одностайного висновку, що підщепи різко змінюють форму крони дерева, і структуру в такій мірі, що відпадає необхідність у спеціальному формуванні дерев, а обрізка зводиться до мінімальної. Підщепи міняють строки проходження фенологічних фаз росту й розвитку плодового дерева. Звідси – при правильному підборі підщеп створюються можливість забезпечити низькорослість дерев, раннє й регулярне плодоносіння, знизити вплив періодичності, підвищити зимостійкість дерев.

Прищеплюючи різні сорти й породи на різних підщепах, створюється додаткова можливість розширення географії їх у різних ґрунтово-кліматичних умовах. Окремі підщепи відрізняються стійкістю до різних шкідників і хвороб. Позитивний вплив підщеп на прищепи може проявлятися тільки в тому випадку, якщо підщепа й сорт відрізняються доброю фізіологічною сумісністю.

В інтенсифікації садівництва велике значення має скорочення непродуктивного періоду від посадки до початку плодоношення молодих дерев. Цій вимозі найбільш повно відповідає використання клонових підщеп. Питанням підбору кращих підщеп для різних порід і сортів, а також вирощуванням посадкового матеріалу займаються спеціалізовані господарства.

Садівникам-аматорам необхідно добре знати характеристику районованих і перспективних форм підщеп і тільки на цих підщепах здійснювати посадку нових насаджень. Із цією метою наводимо характеристику цих підщеп.

При вирощуванні яблуні використовують підщепи, вирощені з насіння (сіянці) – це сильнорослі підщепи, а також підщепи, вирощені вегетативним шляхом з маткових кущів (клонові, низькорослі).

Відповідно до існуючих рекомендацій у Лісостепу необхідно вирощувати 40% саджанців на сильнорослих й 60% на клонових низькорослих підщепах. Крім того, рекомендується 10% насаджень закладати із вставкою парадизки Будаговського.

Насіннєві підщепи

У той час як насіннєву підщепу для яблуні використовують сіянці, вирощені з насіння культурних сортів, зокрема Антонівки звичайної, Боровинки, Папіровки й інших. Саджанці на сіянцях культурних сортів, особливо на Боровинці, утворюють досить розгалужену кореневу систему з більшою кількістю мичкуватих коренів навіть без пікіровки.

Неприпустиме вирощування саджанців яблуні на сіянцях, отриманих із суміші насіння, внаслідок чого дерева в саду зростають не вирівняними по силі росту й продуктивності. На сіянцях дикої лісової яблуні в цей час саджанці практично не вирощуються.

Грушу рекомендується вирощувати 95% на насінних підщепах і 5% на низькорослій підщепі айва А. Кращими підщепами для груші є сіянці груші звичайної, а також сіянці культурних сортів Олександрівки й Лимонки. Айва. А як підщепа через низьку зимостійкість і недостатню сумісність широкого поширення не знайшла. Нині рекомендується також айва прованська й айва ВА-29.

Кращими підщепами для сливи є сіянці аличі – 60%, Ренклоду й Стахановки – 40%; сіянці тернослива й Ренклоду зеленого можна рекомендувати в невеликих кількостях.

Черешню варто вирощувати, на сіянцях Гріота українського, Гріота остгеймського, Самсонівки, вишні кислої – 70%, на сіянцях черешні дикої – 30%, а також на сіянцях Дрогани жовтої й Денисени жовтої.

Саджанці абрикоса й персика найкраще вирощувати на сіянцях місцевих найбільш витривалих жерделей і сортів персика.

Клонові підщепи для яблуні

Районовані клонові підщепи для яблуні М4 – 10%. М9 – 20%, ММ 106 – 10%, 54-118 – 10%. Є ще насадження на середньо рослій клоновій підщепі М3.

М4 (дусен 4, млчеський дусен). Це середньо росла підщепа. Широко розповсюджена у нашій країні й за рубежом. Цінується за те, що забезпечує високу врожайність і якість плодів. Деревця щеплених сортів вступають у плодоносіння на 3–4-й рік після посадки в сад. Підщепа М4 добре суміщається з районованими сортами. Деревця в саду в перші роки після посадки ростуть сильно, при збільшенні врожайності сила росту зменшується. Підщепа вимагає опори в саду, тому що значна частина дерев під масою врожаю нахилиється. Зимостійкість підщепи середня. Корені гинуть при зниженні температури ґрунту на глибині 20 см до мінус 10°C.

У Мліївському дослідному саду висота 5-літніх дерев, щеплених на підщепі М4, становить: Слава переможцям – 2,97 м, Ренет Симиренко – 3,02 м, Мліївська красуня – 2,58 м. Урожайність сорту Слава переможцям на 6-й рік – 160 ц/га, Ренет Симиренко – 85,1, Мліївська красуня – 35,1 ц/га, схема посадки 5x4 м, форма крони округла, сад у незрошуваних умовах.

М9 (парадизка 9). Основна карликова підщепа для яблуні. Із всіх відомих нині форм підщеп найпоширеніший в усьому світі. Дерева, щеплені на М9, низькорослі й дуже скоро плідні. Початок плодоносіння у всіх сортів на 2–3-й рік після посадки їх у сад. Плоди на таких деревах великі.

Коренева система підщепи має низьку зимостійкість і при зниженні температури ґрунту на глибині 20 см до -9°C гине. В інтенсивних садах вимагає опори через крихкість кореневої системи.

У дослідних насадженнях Мліївського інституту врожайність із 1 га 6-літніх дерев сорту Мліївська красуня становить 160 ц/га, Слава переможцям – 186, Ренет Симиренко – 272 ц/га. Висота дерев відповідно по сортах була 3,0, 2,37 і 2,54 м. Схема посадки 4x3 м, форма крони округла, сад без зрошення.

Підщепа М9 рекомендується як основна карликова підщепа для шпалерно-карликового інтенсивного саду.

ММ106. Це напівкарликова або середньо росла клонова підщепа, отримана в Англії. Підщепа добре розмножується в маточнику шляхом одержання вертикальних відводків, вони утворюють добре розгалужену кореневу систему. Добре суміщається з багатьма сортами, дає високий вихід високоякісних саджанців у розпліднику.

ММ106 з нових форм підщеп закордонного походження й сьогодні найбільш широко розповсюджений на Україні.

Підщепа ММ 106 недостатньо зимостійка. Однак корені ї добре відростають після підмерзання ґрунту до мінус 13°C .

У Мліївському дослідному саду молоді дерева на підщепі ММ106 були самими високоврожайними серед напівкарликових

підщеп. Так, урожайність 6-літніх дерев сорту Ренет Симиренко була 358 ц/га, Мліївської красуні – 69, Слави переможцям – 270 ц/га, висота дерев досягала відповідно 3,3; 3,4; 3,6 м. Схема посадки 5x3 м, форма крони округла, сад без зрошення. По силі росту п'ятирічні дерева, щеплені на підщепі ММ106, займають одне з перших місць у групі напівкарликових підщеп.

54–118. Напівкарликова червоно листова підщепа, отримана В.І. Будаговським. Підщепа добре розмножується в маточнику, в розпліднику відведення приживаються добре, сумісність із сортами висока. Зимостійкість кореневої системи також висока, витримує зниження температури ґрунтів на глибині 20 см до -16°C без ушкоджень. Цінною властивістю підщепи є підвищена посухостійкість, що дозволяє вирощувати інтенсивні сади на ньому в богарних умовах, У саду корені дерева добре гілкуються, швидко освоюють відведену площу, надійно закріплюють рослину, не вимагають опори,

не дають кореневої порослі. Деревя, щеплені на 54–118, у плодоносіння вступають на 3–4-й рік, урожайність нарощують швидко. Деревя всіх сортів трохи нижчі, ніж щеплені на ММ 106.

Урожайність 5-літніх дерев сорту Млівська красуня – 158 ц/га, Ренету Симиренко – 310, Слава переможцям – 270 ц/га, висота дерев цих же сортів відповідно 3,05; 2,85; 3,4 м.

М3 (дусен 3). Середньо росла підщепа, давно відома плодівникам країни, а в розпліднику Л.П. Симиценка розмножувався й вирощувався наприкінці минулого сторіччя. Найпоширеніший у середній зоні України, відмінно розмножується в маточнику, однак має недоліки у розпліднику й саду. В останні роки замінений підщепою М4.

У цей час у дослідях учених у групі середньо рослих підщеп виділяються форми, які істотно перевершують підщепу М4.

На підщепі М3 деревя вирізняються посиленням ростом в саду, утворюють багато кореневої порослі, недостатньо посухостійкі.

Вирощувати сади на М3 можна тільки в умовах зрошення. Деревя в саду на цій підщепі вирізняються високою однорідністю й на високому агрофоні досить високоврожайні.

У дослідях Млієва 6-літні деревя сорту Слава переможцям на цій підщепі дали врожай 135 ц/га, Ренет Симиренко – 135 ц/га, висота їх була 2,9 і 3,2 м відповідно.

Підщепи для низькорослої яблуні

Одним з основних шляхів інтенсифікації садівництва є створення насаджень на низькорослих (кленових) підщепях. Вони мають ряд переваг порівняно із сильнорослими. Найбільш трудомісткі роботи з формування, обрізки на низькорослих деревях можна проводити швидше і якісніше, ніж на сильнорослих, тому що більшість операцій проводиться на землі. Боротьбу зі шкідниками й хворобами також проводити значно легше й краще обробити крону. Зростає продуктивність праці на збиранні врожаю. За допомогою карликових підщеп можна успішно вирішити проблему прискорення плодоносіння дерев і продуктивніше використовувати земельні угіддя Майже всі районовані сорти яблуні, вступають у плодоносіння на карликових підщепях на 2–3-й рік після посадки їх у сад.

Крім названих вище кленових підщеп Можна рекомендувати форми 62–396, 1–48–41, 57–490.

62–396. Типова карликова підщепа, що добре розмножується, корені мають високу зимостійкість – зберігаються при промерзанні ґрунту на глибині 20 см до -16°C. Коренева система потужна, мичкувата, неукорінених відводків практично не буває. Особливо таких сортів,

як Ренет Симиренко, Слава переможцям, Джонатан. З районуваними сортами середньої смуги України суміщаються добре.

Агротехніка звичайна для карликів, схема посадки 4x3–2м. Всі досліджувані сорти на цій підщепі вступили в плодоносіння на 2-й рік після посадки. Урожайність 6-літніх Дерев сорту Мліївська красуня становить 109 ц/га, висота дерев – 2,7 м; сорту Ренет Симиренко відповідно – 328 ц/га й 2,2 м, сорту Слава переможцям – 233 ц/га й 2,7 м. Всі сорти, щеплені на 62–396, по врожайності перевершують сорти, щеплені на М9 і парадизці Будаговського, не відрізняючись по силі росту. Схема посадки 4x3 м, форма крони округла з мінімальною обрізкою на незрощуваній ділянці.

57–490. Середньоросла підщепа, зимостійкість коріння висока, витримує температуру мінус 16°C. Ця підщепа дуже легко розмножується в маточнику шляхом вертикальних відводків, має міцну деревину й високий ступінь сумісності із щепленими сортами. Коренева система потужна, добре розгалужена, поросль утворює рідко.

Урожайність 6-літніх дерев у саду на підщепі 57–490 становить: для сорту Ренет Симиренко – 143, Слава переможцям – 174 ц/га, висота дерев 3,4; 3,3 м відповідно по сортах. Слід зазначити, що в групі середньо рослих підщеп в 6-літньому віці значно продуктивнішими в саду Мліївських досліджень виявилися підщепи 1–48–46 (205%); ММ112 (192%); ММ111 (179%); ММ104 (164,8%) у порівнянні з контролем – М3.

Особливості створення саду на карликових підщепах

У промисловому плідівництві яскраво проявляється тенденція до вирощування низькорослих дерев висотою 2,5–3 м (карликові) і середньо рослих, що небагато уступають по величині сильнорослим. Між ними є проміжні по силі росту дерева (напівкарликові). Клонові підщепи вирізняються по силі росту і найбільш удача класифікація їх по цьому показнику належить проф. В.І. Будаговському.

Однакову цінність низькорослі дерева представляють як для садівників-професіоналів, так і для садівників-аматорів, у зв'язку з тим, що карликові, напівкарликові й середньо росли дерева можна висаджувати більш загущено й на меншій по розміру площі.

Як же одержати низькорослі плодові дерева?

Плодові дерева (сорти) розмножують тільки вегетативним шляхом, прищеплюючи культурний сорт – прищепу на кореневу систему – підщепу. Одержати саджанці культурного сорту можна шляхом укорінення його однолітнього приросту. Такі саджанці називаються кореневласними й широкого застосування вони не знайшли.

У сучасному плідівництві дерево створюється першим способом і складається із двох частин: надземної частини – прищепи, тобто необхідного сорту, і підземної частини – підщепи, коренева система дерева. Правильний підбір підщеп створює можливість регулювати силу росту дерев, густоту посадки, забезпечити регулярне плодоношення, підвищити зимостійкість дерев.

Прищеплюючи окремі породи й сорти на різні підщепи, можна пристосувати й вирощувати їх на різних різновидах ґрунтів, з різною глибиною залягання підґрунтових вод. Окремі підщепи відрізняються підвищеною стійкістю до шкідників і хвороб.

За походженням підщепи діляться на дві групи: насінні підщепи (вирощені шляхом посіву насіння), як правило, всі вони сильнорослі; клонові підщепи (розмножуються вегетативно, низькорослі, карликові), їх одержують шляхом вкорінення вертикальних або горизонтальних відводків у спеціальних маточниках. Сіянци, як правило, дають сильнорослі дерева, вони на кілька років пізніше вступають у пору плодоношення, не забезпечуючи при цьому генетичної однорідності щеплених на них дерев. Навіть один і той же сорт, прищеплений на сіянцевій підщепі, може істотно змінити розміри дерев і час вступу їх у пору плодоношення.

Класифікація сили росту клонових підщеп яблуні по В.І. Будаговському

Розмір стосовно до сильнорослих дерев	Сила росту	Приблизна висота, см	Підщепи
1/5	Дуже карликова	до 200	М27, 57–195
1/4–1/5	Карликові	200–300	М9, парадизка Будаговського 62–396, 57–257, М26
1/2	Напівкарликові	300–400	ММ102, ММ106, М7, 1–48–41, 54–118
2/3	Середньо рослі	400–500	М2, М3, М4, 57–490, 57–233, 1–48–46
1	Сильно рослі	500–700	М11, М13, А2, ММ109
1–1/4	Дуже сильно рослі	вище 700	Насінневі підщепи М16, М25

Карликові й напівкарликові підщепи, що розмножуються вегетативне, забезпечують дереву скороплідність, невелику за розмірами крону, високу й щорічну врожайність. Уже на другому році після посадки в сад карликові деревця починають плодоносити, а на 3–4-й рік забезпечують товарний урожай.

У чому полягають особливості вирощування садів на слаборослих підщепах?

У загущених посадках, створюваних для одержання високих урожаїв плодів високої якості, дерева яблуні на слаборослих підщепах пред'являють підвищені вимоги до умов зростання.

Коренева система слаборослих дерев сильно розгалужена, але залягає більш поверхово, ніж у сильнорослих, тому більшою мірою піддана впливу недостатнього зволоження ґрунту, впливу бур'янистих рослин. Винос поживних речовин плодовими деревами на карликових і напівкарликових підщепах при більшій густоті посадки й високої врожайності саду набагато вищий, ніж при вирощуванні на сильнорослих підщепах. У зв'язку із цим інтенсивні сади на слаборослих підщепах треба закладати тільки на досить родючих вологоємних ґрунтах, виходячи з можливостей проведення більш частих поливів і внесення підвищених норм органічних і мінеральних добрив.

Посадку дерев на слаборослих підщепах у сад рекомендується проводити так, щоб місце щеплення перебувало на 3–4 см вище рівня ґрунту, аби запобігти утворенню кореня прищепи й переходу й на власний корінь.

Догляд за ґрунтом у саду. Ґрунт у саду до початку плодоносіння утримується під чорним паром. Протягом вегетаційного періоду здійснюється до 6–8 розпушувань. Осіння перекопка в міжряддях садів на кленових підщепах повинна бути неглибокою: біля штабиків – на 10–12 см, по середині міжрядь – до 15–20 см. Глибока перекопка (до 25 см) часто пошкоджує скелетний корінь.

У практиці вільну частину міжрядь молодих садів часто використовують для вирощування овочів та інших сільськогосподарських культур. У насадженнях зі слаборослих дерев відстань між рядами звичайно невелика, а період до початку плодоносіння становить не більше 2–3 років. Якщо в такому саду вирощувати міжрядні культури, вони будуть забирати із ґрунту вологу й поживні речовини, це негативно позначиться на розвитку молодих дерев – знизить урожайність. Особливо небажані міжрядні культури в саду, де вирощуються карликові і напівкарликові дерева. Уже в перші роки після посадки для них повинні бути створені найсприятливіші умови для сильного росту пагонів, прискороного формування крони, закладки плодкових бруньок.

У плодоносних садах на слаборослих підщепах основною такою умовою є удобрений чорний пар, який створює найкращий водно – повітряний і живильний режим ґрунту. Головним у догляді за ґрунтом є осіннє розпушування. При перекопці варто враховувати, що в дерев на слаборослих підщепах коренева систем залягає неглибоко. Щоб її не пошкоджувати, розпушування в інтенсивному саду роблять у міжряддях не глибше 16 см, а в рядах – 10–12. Кращий строк розпушування – жовтень–листопад. Якщо осінньої перекопки не провели, то її проводять навесні.

У весняно-літній період всю систему заходів щодо догляду за ґрунтом спрямовують на збереження вологи в ґрунті, підтримка її в пухкому й чистому від бур'янів стані. Для цього рано навесні закривають вологу, потім проводять розпушування, повторюючи його в міру ущільнення ґрунту й появи бур'янів. Протягом літа проводять не менш 6–7 розпушуваль.

Удобрення. Підщепи, що розмножуються вегетативно, більш чуйні на добрива, ніж сильнорослі насінневі. У молодих садах повне мінеральне добриво вносять із другого року після посадки. У плодоносних садах краще об'єднати внесення мінеральних, органічних добрив. Органічні й фосфорно-калійні добрива найчастіше вносять восени під перекопку. Кращий час для застосування азотних добрив – весна, до цвітіння садів. Ефективно їхнє внесення у вигляді підживлення після цвітіння й у середині під час фізіологічного опадання зав'язі.

У дерев на слаборослих підщепах кількість мичкуватих коренів на одиницю площі більша під кроною, ніж у міжряддях, тому добрива тут засвоюються швидше. У зв'язку із цим на пристовбурні смуги їх вносять частіше, ніж у міжряддях.

Дози добрив встановлюють залежно від родючості ґрунту, віку дерев, кількості к на одиниці площі, величини очікуваного врожаю. Чим старші дерева, менший їхній приріст, вищий врожай, тим вищі дози добрив. У молодих садах добрива вносять раз у три роки, у садах, що вступають у плодоносіння – через рік або щорічно, у плодоносних – щорічно. На ґрунтах, більш забезпечених вологою й регулярно зрошуваних, дози добрив потрібно підвищувати на 30 і більше відсотків.

Дуже корисним прийомом є мульчування пристовбурних кругів або смуг. Мульчування ґрунту проводять у весняний час після випадання опадів або поливу. Для цього використовують гній, торфо-крихту, компост, тирсу й інший матеріал, що накладають на розпушений ґрунт шаром не менш 10–12 см. Під мульчею зменшується випарування вологи із ґрунту, підсилюються біологічні процеси, пригнічується проростання насіння і ріст бур'янів, послабляється

добове коливання температури, підсилюється ріст і підвищується врожай плодових дерев.

Обрізка в низькорослих садах застосовується залежно від віку дерев і величини річного приросту. Сильна обрізка молодих дерев зтягує плодоносіння. У період повного плодоносіння потрібна більш сильна обрізка для усунення надлишкової зав'язі й посилення вегетативного росту.

Інші елементи догляду за садом на кленових підщепах подібні із застосовуваними на сильнорослих.

Зразкові дози добрив для інтенсивних садів (г.д.р./м² (грамів діючої речовини на м²))

Земля	2–5 років після висаджування				6–8 років після висаджування				8–15 років після висаджування			
	Гн	Аз	Ф	К	Гн	Аз	Ф	К	Гн	Аз	Ф	К
Сірі й темно-сірі опідзолені, чорноземи опідзолені, глибокі чорноземи	3–4	9–10	6–7	9–10	3–4	12	6–7	12	3–4	12	6–7	12

Гн – Гній, компост кг/м², **Аз** – Азот, **Ф** – фосфор, **К** – калій.

Використання дерев із проміжною вставкою

Як ми вже відзначали, можна карликові підщепи вирощувати із проміжною (інтеркалярною) вставкою. Такі дерева складаються із 3 частин: прищепи, вставки карликової підщепи й кореневої системи насінної підщепи.

Такий сад вважається також інтенсивним. Дерев з такими вставками мають невеликі розміри й рано вступають у плодоносіння. Сильноросла підщепа сприяє глибокому заляганню кореня і міцному закріпленню дерева із вставкою карликової підщепи в ґрунті.

Дерев з вставками можна вирощувати в менш сприятливих ґрунтово-кліматичних умовах, наприклад, де вологи для клонової підщепи недостатньо або де ґрунт для карликової підщепи виявляється занадто холодним.

Як проміжна вставка застосовуються парадизка Будаговського. Древа із вставкою й без вставки мало відрізняються по скороплідності, силі росту й продуктивності. При цьому ріст дерев значною мірою залежить від довжини інтеркалярної вставки. Для слаброслих сортів яблуні вона повинна бути довжиною не менш 13–15 см, для сильнорослих сортів – 18–20 см. У промислових садах як проміжну вставку можна використовувати карликові підщепи М9, М26, а напівкарликові підщепи 54–118, 1–48–41 – тільки для слаброслих сортів. Інші напівкарликові підщепи, а тим більше середньо рослі, використовувати для цих цілей недоцільно, тому що вони не дають необхідного ефекту карликовості, скороплідності й продуктивності щеплених сортів.

Сад із вставкою клонової підщепи відноситься до інтенсивного типу, тому вимагає високої агротехніки. З такою ми саджанцями варто бути обережним під час перевезення, посадці, тому що вони мають два місця щеплення й при неакуратній роботі з ними багато саджанців ламається в місцях зрощення щеплення із сортами.

У такому саду велике значення має глибина посадки дерев. У різних ґрунтово-кліматичних умовах посадку дерев проводять так, що вставка буває не заглибленою, наполовину або повністю заглибленою.

Щоб у саду утворилося менше кореневої порослі сіянцевої підщепи, а сорт – прищепи не утворив власних коренів, в умовах нестійких зим вставку найкраще заглибити при посадці наполовину або так, щоб з'єднання вставки із сортом прищепи було вище поверхні ґрунту на 5–6 см. Посадку й механічний догляд за таким садом варто проводити обережно, щоб уникнути поломки вставки.

Догляд за деревами на вставках клонової підщепи подібний з агротехнікою, що застосовується в садах на клонових підщепах.

Створення інтенсивних ягідників

Ягідні культури дуже легко розмножуються, тому посадити їх на ділянці не становить особливих труднощів, які самому виростити посадковий матеріал швидко й у потрібній кількості.

Суниця

Вона є першопрохідником освоєння садової ділянки: в першу весну може дати врожай, а на другий рік освоєння повністю забезпечити сім'ю високо вітамінними ягодами, а також запастися на цілий рік продуктами їхньої переробки. Рослини використовують 2–3 роки, а застосування «мігруючої» культури подовжує строк «служби» насаджень на 2–3 роки. Першу посадку суниці роблять придбаною в розсаднику (у сусіда) розсадою. Надалі її одержують

шляхом укорінення розеток на місці – простий і доступний спосіб розмноження суниці. Причому молоді кущі суниці дають велику кількість вусів і розсаду кращої якості, ніж стара. Розсада з 1-літніх кущів дає й більш високі врожаї.

Посадка й догляд. Суниця вимагає ретельної передпосадкової підготовки ґрунту, особливо – добрива. Вносять на квадратний метр по 6 кг органічних добрив, 30 г фосфорних і 10–15 г калійних.

Існує багато способів і строків закладки нових насаджень суниці: весняні, ранньолітні, інші, роздільно-розсадні, що вимагають для одержання повноцінного врожаю не менш 20–22 місяців від посадки.

Існує технологія прискороного вирощування ягід суниці, що забезпечує одержання товарного врожаю (80–120 ц/га) уже через 11–12 місяців після посадки з масою ягід 15–25 г і більше.

Сутність цієї технології полягає в тому, що закладку нових насаджень суниці проводять нерозділеними на окремі рослини вусами в червні–липні. Тому що до цього часу вкорінюється не більше 1–2 рослин, то вуси не розрізаються, як звичайно, на окрему розсаду, і вкорінена молода рослина в перші 15–20 днів від посадки виконує роль маткового – від нього харчуються не укорінені.

При посадці з'єднаної між собою розсади рослини розміщуються по прийнятих схемах – 60–70 см x 15–20 см. Укорінені рослини садять, як звичайно, у лунку, поливаючи водою, а не укорінені витягають уздовж ряду, приколюючи до землі грудкою ґрунту й добре поливають водою. Щоб не допустити підсихання рослин при транспортуванні, розсаду пакують при заготівлі в поліетиленові мішки.

Протягом іншого періоду вегетації посаджених рослин (липень–жовтень) плантації поливають і прополюють. До кінця вегетації всі рослини добре вкорінюються, досягають доброго розвитку, закладають багатий урожай, дають від 5 до 10 кущів нормальної розсади. Одержання великих ягід забезпечує в 2–2,5 рази вищу проти звичайних насаджень продуктивність праці на зборі врожаю.

Молода суниця вимагає багато уваги. Нерідко рослини випадають навесні при частому коливанні температур повітря Вони ніби виштовхуються на поверхню – корені к підсихають і рослини гинуть.

Щоб уникнути цього, необхідно якомога раніше ті рослини, що навесні виштовхуються із ґрунту, поглибити, а затягнуті ґрунтом сердечка рослин підняти. На місці рослин, що випали, треба посадити нові або підвести до них вуси. З початком розвитку листового апарата на ділянці молодій суниці вносять азотні добрива по 10–15 г на 1 м². Протягом літа її необхідно поливати – від 3 до 6–7 разів залежно від механічного складу ґрунту й опадів. При цьому необхідно стежити за тим, щоб шар ґрунту, в якому знаходяться корені, добре зволожився.

Догляд за суницею надалі полягає в прополці, розпушуванні, поливі й внесенні добрив. Восени її необхідно замульчувати, найкраще перегноем. Протягом зими – стежити за тим, щоб вона була вкрита снігом, це охороняє рослини від вимерзання.

На дачах і в присадибних садах суницю для ягід найкраще використовувати 1–2 роки, викопуючи старі рослини після другого врожаю й залишаючи на місці нові вкорінені.

Для забезпечення повноцінної густоти нового ряду молоді вуси варто направляти тільки-но вони з'являться в міжряддях. При необхідності розетку проріджують, видаляючи слаборозвинені й не укорінені до кінця серпня.

Пересаджують суниці на нове місце через 3–4 урожаї, одночасно замінюючи помологічність сорту.

Смородина

Розмножується шляхом розподілу куща, укладання відводків і пагонів. Перед укладанням відводків ґрунт біля кущів розпушується, у ґрунті по довжині прикореневого пагона робиться борозенка. У цю борозенку укладається прикореневий пагін, пришпилюється дротовою або дерев'яною ключкою і підгортається землею. Протягом літа в міру росту пагонів і осідання ґрунту відводки підгортають.

Перш ніж посадити пагони в ґрунт, їх треба попередньо вкоренити. Для цього пагони довжиною 18–20 см необхідно нарізати 10–15 вересня й відразу ж поставити на вкорінення. Для цього можна пристосувати невеликий ящик, вистелений поліетиленовою плівкою й политий водою ґрунт шаром 3–5 см, протягом 10–15 днів утворяться зачатки коренів, після цього пагони можна саджати в ґрунт.

Смородина добре росте й плодоносить у насадженнях з іншими культурами на присадибних ділянках. У тіні вона сильніше вражається хворобами й шкідниками, тому знижується врожай. Крім того, у тіні оголюються скелетні гілки й плодоносіння переміщується на верхівки гілок, що веде до зниження врожаю. Посадку проводять у добре підготовлений ґрунт із відстанню між кущами 0,5 м.

Саджанці висаджують на 5–10 см глибше, ніж вони росли в розсаднику. Після посадки зрізують їх, залишивши 3–4 бруньки. Через рік ще раз необхідно зрізати й у такий спосіб відразу мати повноцінний кущ. Надалі кущ формують таким чином, щоб у ньому було 10–12 різновікових гілок, причому 3-літніх по 3–4, а 4–5-літніх – по 2–3 (можливо й по одній гілці цього віку).

Малина

На кореневій системі можуть утворюватися відростки. Найбільш життєздатні ті пагони, які утворюються на більш товстих коренях.

Навіть самий маленький корінець, будучи обрізаним і посадженим у землю або залишеним на місці, може дати пагін. Ця властивість має позитивну сторону, тому що дає можливість швидко розмножувати сорт, але з іншого боку, вона дуже утрудняє роботу із прочищенням насаджень від примісей.

Малина слабо зимостійка, світлолюбна культура. Коренева система найкраще росте в орному шарі, тому ґрунт попередньо необхідно добре готувати (глибока перекопка, знищення бур'янів, заправлення добривами). Органічні добрива вносять із розрахунку 8–10 кг, а фосфорні й калійні – 60 і 20 г на 1 м². Посадку проводять із відстанями між кущами 0,25–0,5 м. Надалі догляд полягає в прополці, розпушуванні ґрунту, видаленні пагонів, що вже відплодоносили. Для плодоносіння на 1 погонному метрі залишають 10–15 пагонів, попередньо вкоротивши їх до першої добре розвинутої бруньки.

Калина звичайна

Здавна ця культура завдяки своїм цілющим властивостям використовується в медицині, популярна в народі. Калина звичайна – цінна сировинна культура для харчової промисловості.

Розмножується насінням, порослю, відводками, живцями. Найбільш ефективно розмноження зеленими пагонами в тумано утворюючій теплиці й у плівкових укриттях з ручним поливом. Добрі результати для вкорінення дають ростові речовини (гететроауксин, гибберелин тощо). Укорінюється 80–90% черешків.

Калина звичайна виносить тінь, але краще росте на відкритих місцях. Вологолюбна, але добре росте й плодоносить у звичайних умовах. Зимостійка. Коренева система розміщується в орному шарі. Перед посадкою необхідна оранка (перекопка) на 25–30 см. Вносять на квадратний метр 4–6 кг органічних добрив, по 80–90 г фосфорних і калійних. Посадку проводять навесні з відстанню 4x2 м. Надалі догляд полягає в прополці, розпушуванні ґрунту, санітарній обрізці. З віком поступово варто видаляти старі гілки, замінюючи їх молодими.

На Мліївських дослідних ділянках на четвертий рік після посадки отримали урожай калини 82,3 ц/га при схемі розміщення кущів 3x1 м. Максимальний урожай отриманий при посадці рослин 4x2 м – найбільш урожайні форми дали до 10 кг із куща.

Обліпіха

Обліпіха – перспективна культура для промислового, споживчого, колективного й присадибного садівництва. Вона входить до числа кращих вітчизняних полівітамінних рослин. Це дводомна рослина, є жіночі й чоловічі екземпляри. На присадибних ділянках на 5 жіночих

рослин досить мати одне чоловіче. Можна прищепити пагони від чоловічих рослин у крону жіночих.

Обліпиха добре розмножується насінням, відводками, кореневи-ми відростками, щепленням і живцями. Найбільш ефективним є вегетативний спосіб розмноження.

Основний догляд за насадженнями складається в систематичній вирізці засохлих пагонів і кореневої порослі, поверхневому (5–7 см) розпушуванні ґрунту й підтримці в умовах достатньої вологості. Схема розміщення рослин 4х2 м.

На Мліївських дослідних ділянках з 11 випробуваних сортів обліпихи кращими виявилися Чуйска, Велетень, Рясна, Бурштинова, Чудова. Це великоплідні високоврожайні сорти.

Захист садів від шкідників і хвороб

Захист зерняткових культур від шкідників і хвороб

Серед заходів, спрямованих на одержання високих і сталих врожаїв плодів зерняткових порід, важливе місце займає своєчасний захист рослин від шкідників і хвороб.

У садах лісостепової зони України зареєстровано понад 300 видів шкідників і хвороб, які щорічно можуть заподіювати значний збиток, а окремі види можуть повністю знищити врожай і навіть дерева.

Запорука успіху в боротьбі проти шкідників і хвороб – своєчасне проведення захисних заходів. Для цього необхідно знати видовий склад, строки розвитку шкідників, найбільш ефективні препарати в боротьбі з ними.

Під час весняних і літніх робіт в саду

1. Зібрати й знищити зимуючі гнізда білану, злато гузки, вирізати й знищити однолітні гілки з яйцекладками кільчастого шовкопряда, зняти муміфіковані плоди, пошкоджені плодовою гниллю. Все спалити.

Вирізати сухі гілки, очистити штамби й скелетні гілки від відмерлої кори. Всі очищення зібрати й спалити – при цьому знищуються зимуючі довгоносики, листокрутки, кліщі, плодожерки. Провести лікування ран від морозобоїн, механічних ушкоджень, ушкоджень мишами. Рани зачистити до живої тканини, потім продезінфікувати розчином мідного купоросу (10 г на 1 л води) і замазати садовим варом.

2. Перед посадкою дерев необхідно уважно оглянути посадковий матеріал, він не повинен бути заражений хворобами й шкідниками. При виявленні на кореневій системі кореневого раку (на головному корені або кореневій шийці) такі рослини необхідно спалити.

Якщо ракові нарости на бічних корінцях, їх вирізують, а кореневу систему опускають на 5 хвилин в 1%-ий розчин мідного купоросу (100 г на 10л води), після чого промивають їх у чистій воді.

3. Рано навесні на штамби дерев накладають липкі пояси. Для цього клей накладають на пояси із щільного пажу, прив'язують шпагатом. Це зменшує заселення дерев довгоносиками. Пізніше щоранку струшують їх з дерев на поліетиленову плівку або мішковину, жуків збирають у відро з невеликою кількістю гасу.

4. Під час набрякання бруньок (поява зеленого конусу) від парші, плодової гнилі й інших хвороб проводять «блакитне» обприскування 3%-ною бордоською рідиною (300 г мідного купоросу й 300 г погашеного вапна на 10 л води).

5. У період розпускання бруньок обприскують розчином актара, тіаметоксану (1,4 г на 10 л води) у боротьбі з яблуневим пильщиком, золотогузкою, яблуневим квіткоїдом, букаркою, казаркою, кільчастим і непарними шовкопрядами, листокрутками, довгоносиками і т.п. при їхньому виявленні.

6. Шкідники, які живляться листками плодкових дерев, мідяниць, попелиць тощо знищують також настоєм тютюну (400 г подрібненого тютюну на 10 л води настоюють 2 доби, потім проціджують; до отриманої настою додають 10 л води й 40 г господарського мила).

7. Кліщів у період розпускання бруньок (грушевий галловий) і в період бутонізації (бурий плодовий і червоний яблуневий) знищують 1%-ною колоїдною сіркою (100 г сірки на 10 л води).

Кліщів можна знищувати також часником (150–200 г часнику пропустити через м'ясорубку й залити 2 л води, процідити й додати води до 10л). Часником можна знищувати мідяниць і попелиць.

8. У період цвітіння плодкових культур пестициди не застосовують. У цей час знищують у кронах дерев гнізда яблуневої молі, золотогузки; збирають жуків оленок, бронзівок, які завдають шкоди квітучим деревам.

9. У боротьбі з листогризунами, пильщиками, яблуневою міллю, шовкопрядами, щитівками, попелицями, мідяницями, паршею, плодовою гниллю, борошнистою рососою застосовують 0,3%-ну хлорокис міді й 1%-ну (100 г на 10л води) колоїдну сірку. Гілки й пагони, дуже заражені борошнистою рососою, вирізують і спалюють.

10. У боротьбі з яблуневою плодохеркою першого покоління обприскують плодоносні дерева 0,6%-ним розчином біотліму (2,5 мл на 10 л води), а також розчином хлорокису міді 0,3%-ної (30 г на 10л води), що є засобом боротьби проти парші й плодової гнилі.

Перше обприскування проводять через 18–20 днів після цвітіння ранніх сортів яблуні. Це приблизно збігається з масовим відродженням гусениць яблуневої плодохерки першого покоління.

В період вегетації обприскування повторюють. При цьому можна застосовувати й інші препарати, їх тепер у продажу з'явилося чимало. Але необхідно використовувати й традиційні способи боротьби з шкідниками. Зокрема необхідно накладати ловчі пояси на штамби плодкових дерев з мішковини або щільного паперу шириною 15–20 см на висоті – 30 см від поверхні ґрунту й один раз на тиждень їх розв'язувати й знищувати гусениць, збирати щодня падалицю.

Для проведення обприскувань необхідно мати ранцеві або ручні обприскувачі. На одне плодове дерево віком до 6 років витрачається 2 л робочого розчину, старше 10 років – 5–6 л. Обприскування проводять рано вранці або ввечері, суворо дотримуючи правил техніки безпеки.

Осінні й зимові роботи в саду

Для успішної перезимівлі плодкових дерев необхідно проводити наступні роботи.

1. Після обпадання листя знищують бур'яни, ґрунт біля дерев перекопують, обпале листя прикопують. Цей захід знищить велику кількість збудників хвороб і шкідників. Листя також можна заком-постувати й пізніше використати як добриво.

2. У листопаді слід побілити штамби й основи скелетних гілок вапняним молоком (2 кг свіжо гашеного вапна й 300 г мідного купоросу на 10 л води). У січні–лютому побілку повторити в теплий сонячний день. Це збереже дерева від сонячних опіків.

3. Для захисту плодкових дерев від гризунів (звичайна полівка, лісова й домашня миша) після обпадання листів штамби обмотати пакувальним папером і обв'язати шпагатом. Після випадання снігу втоптати його навколо штабів, це запобігає доступу мишей до штабів дерев і подовжує термін танення снігу, а значить відбувається накопичення вологи.

4. Установити годівниці й розвісити «пташині будиночки» у садах для залучення птахів, регулярно підгодовувати їх відходами зерна, хлібом, насінням соняшника й гарбуза.

Шкідники кісточкових культур

Вишневий довгоносик. Жук до 9 мм довжини, золотаво-зеленого кольору з малиновим відтінком. Ушкоджує переважно вишню й черешню. Зимують жуки в ґрунті на глибині 10–12 см. Навесні вони об'їдають бруньки, що набухають, бутони й видають дірки в зав'язях. Самка вигризає у м'якоті плода глибокий отвір і поміщає біля кісточки яйце. Личинки безногі, проникають усередину кісточки й виїдають ядро. Вишневий довгоносик при масовому розвитку може повністю знищити врожай.

Вишнева попелиця. Поширюється повсюдно, ушкоджує вишню й черешню. Навесні з перезимованих яєць виходять личинки попелиці. Вони харчуються, висмоктуючи соки із бруньок, що розпускаються, і незабаром перетворюються в самок. До періоду цвітіння вишні самки, народжуючи личинок, утворюють на нижній стороні листів суцільні колонії. На початку літа частина личинок розвивається в крилатих самок. Вони перелітають на молоді кореневі відростки вишні, восени вертаються на вишню й продовжують розмноження. За літо розвивається 10–12 поколінь.

Вишнева муха. Поширена повсюдно, ушкоджує вишню й черешню. Зимує в стадії лялечки в несправжніх коконах у ґрунті. Мухи вилітають навесні, через 10–15 днів після закінчення цвітіння черешні. Самки відкладають яйця під шкірочку плодів. Плідність самок до 150 яєць. Личинки жовто-білі, безногі, харчуються 15–20 днів м'якоттю плодів. На ушкоджених плодах з'являються западини, тканина загнивається, вони передчасно опадають.

Сливова плодожерка. Ушкоджує сливу, абрикос, персик, аличу. Зимують дорослі гусениці в павутинних коконах під відсталою корою або в тріщинах кори. Навесні гусениці окукляються й через 10–12 днів з лялечок вилітають метелики. Самки відкладають яйця по одному на зелені плодики кісточкових культур. Відроджені гусениці вигризають біля плодоніжки або збоку плоду м'якоть і видають її навколо кісточки.

З ушкоджених місць на плодах виступають крапельки рідини, що застигає. Ушкоджені плоди опадають. В окремі роки сливова плодожерка може викликати масове обпадання плодів.

Хвороби кісточкових

Коккомікоз. В останні роки ця небезпечна хвороба широко поширилась. Проявляється у вигляді утворення на листах дрібних червонясто-коричневих плям, що постійно зливаються між собою. Уражені листи опадають, що спричиняється до зниження врожаю поточного й особливо наступного року. Найбільше небезпечно захворювання для молодих дерев, які скидають рано листя, а потім у зимовий період вимерзають.

На уражених плодах з'являються темно-сірі ранки. Зимує гриб на опалих листах і пагонах приросту. Вражає вишню, черешню, сливу, абрикос.

Дірчаста плямистість. Захворювання викликається паразитним грибом. Сильно вражає абрикос і черешню. На листах утворюються коричневі дрібні плями. Тканина плями засихає й при подальшому рості листа випадає, і лист стає ніби продірявленим.

Плямистістю вражаються також плоди й кора молодих пагонів, на якій утворюються виразки, а потім тріщини з камеддю, що виділяється з них. Зимує гриб у корі уражених пагонів і на опалих заражених листах і плодах, а також у камеді.

Сіра гниль або моніліоз. Гриб, що викликає захворювання, належить до роду монілія, а ушкодження подібне до опіку. Проявляється захворювання рано навесні. Спори гриба, потрапляючи на квітки, проростають. Грибниця проникає у квітконіжки й потім у пагін. Уражені квітки швидко буріють, никнуть, слідом за ними в'януть і засихають листи, однолітні пагони, і дерево стає начебто обпаленим.

Пагони й квітки покриваються пухнатим нальотом сірого кольору. Зберігається гриб у корі уражених пагонів у вигляді міцелію. Зустрічається захворювання на півдні й особливо поширюється в роки з вологою прохолодною весною.

Заходи боротьби

1. Навесні до розпускання бруньок. Обрізають і спалюють засохлі й уражені гілки й пагони.

Під час набрякання бруньок при наявності довгоносіків застосовують конфідор (2,5 мл г на 10 л води).

2. Висування суцвіть і відокремлення бутонів. Обприскують дерева в боротьбі із хворобами 1%-ною бордоською рідиною.

3. Після цвітіння до збору врожаю. При наявності шкідників обприскують дерева проти щитівок, пильщиків, гусениць, попелиць, плодових кліщів та ін. шкідників застосовують люфокс (10 мл на 10 л води на сотку). Обприскують також сіркою проти гнилі, дірчастої плямистості й інших хвороб. Для знищення гусениць сливової плодожерки, що йдуть на окуклявання, на штабми наклеюють ловчі пояси.

Обрізають і спалюють гілки, вражені сірою гниллю й іншими хворобами.

Регулярно розпушують пристовбурні кола для знищення лялечок вишневої молі, сливового й вишневого палильника, вишневої мухи.

Один раз у тиждень збирають і знищують плоди, що обпали в результаті ушкоджень личинками казарки, сливових пильщиків, гусеницями сливової плодожерки.

4. Після збору врожаю. Проти пильщиків, щитівок, плодових кліщів, мідяниць плодів дерева, кущі чорної смородини обприскують Українським препаратом ЗОВ.

5. Після обпадання листів. Для знищення місць зимівлі шкідників і збудників хвороб збирають і знищують опале листя, перекопують Фунту пристовбурних кругах і міжряддях.

Боротьба з шкідниками і хворобами ягідних культур

Найнебезпечнішими в наших садах є суничний листоїд, сунично-малиновий довгоносик, суничний кліщ, малиновий жук, попелиці, кліщі, антракноз, борошниста роса.

Для одержання добрих і стабільних урожаїв необхідно тримати насадження ягідних культур чистими від бур'янів протягом усього вегетаційного періоду. У боротьбі зі шкідниками й хворобами рекомендуються наступні заходи.

1. Ранньовесняний період-до розпускання бруньок. Вирізають і спалюють пагони малини, які відплодоносили й ослаблені шкідниками й хворобами гілки смородини й агрусу, проріджують і обрізають кущі смородини й агрусу. Збирають і знищують хворе й відмерле листя суниці після того, як розтанув сніг.

Корисне ранньовесняне обприскування суниці 1%-ним розчином бордоської рідини.

Кущі агрусу, смородини, малини по сплячих бруньках обприскують також бордоською рідиною.

2. У період виходу суцвіть і відокремлення бутонів смородини, зараженої бруньковим кліщем, обприскують 1%-ною суспензією колоїдної сірки.

3. Після цвітіння під час утворення зав'язі. Відразу після цвітіння обприскують смородину й агрус 1%-ною бордоською рідиною для запобігання рослин від зараження антракнозом смородини, септоріозом та іржею.

Насадження чорної смородини, заражені бруньковим кліщем, обприскують повторно 1%-ною суспензією колоїдної сірки.

Проти борошністої роси на агрусі після цвітіння додатково обприскують 0,1%-ним топсином.

4. Під час збору врожаю. Ретельно збирають і знищують плоди суниці й малини, уражені сірою гниллю, і плоди малини, заражені личинками малинового жука. Оглядають ділянки малини й знищують кущі, вражені вірусними хворобами.

5. Після збирання врожаю. Обприскати смородину й агрус 1%-ною бордоською рідиною проти антракноза, плямистості листя, іржі.

При виявленні бурої й білої плямистості суниці рослини обробляють 1%-ною бордоською рідиною.

На суниці при сильному розвитку борошністої роси після збору врожаю скошуюють і знищують надземні частини рослин.

Восени обробляють ґрунт на міжряддях ягідних культур (малини, смородини, агрусу, суниці) і перекопують ґрунт навколо кущів з попереднім згрібанням і знищенням опалих листів і садового сміття. Ці заходи спрямовані проти комплексу шкідників і хвороб.

Всі обробки пестицидами закінчують за 30 днів до збору врожаю, бордоською рідиною – за 10 днів.

При роботі з пестицидами суворо дотримуються санітарних правил й техніки безпеки.

Хімічні обробки проводять тільки вранці або ввечері. Під час обробок необхідно користуватися засобами індивідуального захисту (респіратори, окуляри, гумові рукавиці), забороняється пити, курити, приймати їжу.

Після обробок обов'язково слід ретельно вимити руки з милом. Садівникам варто пам'ятати, що спершу, ніж застосовувати інсектициди необхідно переконатися в доцільності їх застосування, чи є в цьому гостра необхідність. Пам'ятайте: це ж все-таки отрута!

Зберігання й переробка плодів і ягід у домашніх умовах

На присадибних ділянках і в колективних садах садівники-аматори вирощують різні культури, більша частина продукції яких швидко псується. Нерідко садівники передають надлишки своєї продукції в дитячі заклади і лікарні. Завжди необхідно всю цю продукцію перед вживанням ретельно перевірити на безпеку вживання. Продовженню строків споживання садівничої продукції, збереженню в ній корисних речовин допоможуть садівникам-аматорам рекомендації зі зберігання плодів свіжими, їх технічної переробки (виготовлення соків, варення, сушіння і т.п.).

Консервування, переробка

Способи консервування підрозділяються на фізичні, хімічні й мікробіологічні.

До фізичних, що застосовуються в домашніх умовах, відноситься консервування нагріванням, висушування, заморожування й консервування за допомогою цукру.

Серед хімічних способів найпоширенішим є маринування плодів за допомогою оцтової кислоти

До мікробіологічних методів відноситься замочування плодів.

Консервування цукром використовують при виробництві варення, джемів, повидла, інших продуктів. Воно засновано на тому, що мікроорганізми не можуть розвиватися при високій концентрації цукру.

Консервування висушування м засновано на видаленні води із продукту, що також усуває умови розвитку в плодах мікроорганізмів.

Консервування заморожуванням у домашніх умовах застосовується до невеликої кількості продуктів. Плоди і ягоди піддаються заморожуванню в морозильних камерах холодильників у невеликих формочках. Отримані брикети зберігають щільно покладеними в тих же морозильних камерах від 3–4 тижнів до декількох місяців.

Консервування нагріванням – найпоширеніший спосіб переробки плодів і ягід у домашніх умовах.

При цьому розрізняють консервування методом пастеризації й методом стерилізації. При першому методі консервування проводять при температурі 85–90°C. Цей спосіб застосовується для продуктів, в яких після нагрівання до занадто високої температури погіршується поживність і якість, а також для того, щоб максимально зберегти в них вітаміни.

Добре при такій температурі консервувати чорносмородинові, вишневі, аґрусові й інші соки. Вони містять достатню кількість органічних кислот, які також підвищують стійкість продукту.

Під час консервування методом пастеризації продуктів з низьким вмістом в них кислоти додають харчову лимонну кислоту.

Стерилізують продукти при температурі 100°C й вище. Однак у домашніх умовах температуру вище 100°C створити практично неможливо. Тому консервування продуктів з герметичною укупоркою навіть методом стерилізації в домашніх умовах припустимо лише за умови, що консерви містять достатню кількість кислоти. Цій вимозі відповідають практично всі види консервів із плодів і ягід. (У кислому середовищі мікроби, що викликають захворювання ботулізмом, не розвиваються).

Строк зберігання від знімання до переробки не повинен перевищувати: суниці й малини – 3 години, аґрусу, чорної смородини й вишні – 12, сливи – 24, яблук і груш літніх сортів – 48 годин.

Для найпростіших видів переробки в домашніх умовах потрібно мати невеликий набір посуду, устаткування, інструментів і найпростіші пристосування й прилади: каструлі, емальовані відра, кришки для банок, ручну закаточну машинку, шумівку, набір ножів з нержавіючої сталі, ложки, для видалення серцевини можна використовувати чайну ложку із заточеними краями, зручні для видалення кісточок і насіння із ягід аґрусу звичайні шпильки, для роздавлювання ягід при віджиманні соків необхідно мати дерев'яний товкачик, банки різних розмірів.

Для компотів краще – літрові банки, для соків, консервування способом пастеризації, – півлітрові і літрові, а при консервуванні способом гарячого розливу – 2–3-літрові, варення й желе краще розфасовувати в дрібну тару, варення можна тримати й у нестандартній тарі.

Виробництво соків (загальна схема)

Плоди мийуть у холодній воді (суницю, малину, якщо ягоди не забруднені, мити не слід), потім витримують, щоб стекла вода й подрібнюють. При дробленні вишні кісточки не повинні роздавлюватися. Отриманий жмих віджати (краще користуватися пресами), пропускаючи одночасно віджятий сік через тканину для відділення грубих часток від соку. Отриманий сік підігріти в каструлі до 90°C і розливати в гарячому стані в стерильні банки, укупувати прошпареними кришками. Після охолодження банки із соком поміщають у підвальне приміщення для зберігання. Після 1–3 місяців зберігання соки знімають із осаду, і, якщо необхідно, підсолоджують 50%-ним цукровим сиропом (на 1 л води – 1 кг цукру).

Виробництво желе. Желе готується із соку ягід – напівфабрикату. На 1 л соку додають 1 кг цукру і в емальованому посуді кип'ятять, помішуючи 5 хв. Потім гарячим розфасовують в літрові банки й закачують стерильними кришками. Після охолодження ставлять у підвальне приміщення на зберігання. Така спрощена схема готування желе, удосконалена лабораторією технології у Мліївському інституті садівництва виключає зайві перегріву й пастеризацію продукту й тим самим сприяє збереженню цінних поживних речовин у продукті.

Варення – це продукт, виготовлений за допомогою уварювання плодів і ягід із цукровим сиропом.

Підготовка сировини полягає в сортуванні, мийці, видаленні плодоніжок, чашолистків, кісточок у вишні й сливи. Зерняткові плоди очищають від шкірочки, видаляють насінне гніздо, ріжуть на часточки, бланшують агрус наколюють і тримають у холодній воді, смородину бланшують.

Залежно від виду сировини витрата цукру 1–1,5 кг на 1 кг плодів або ягід. Для варіння – посуд з нержавіючої сталі, алюмінію, латуні.

Варити варення в цукровому сиропі, і тільки суницю й малину замість сиропу засипають цукром. Концентрація сиропу для яблук, груш, вишні, слив повинна бути 50%, для чорної смородини – 70%-на (на 1 л води – 2,3 кг цукру). Варення з більшості ягід і плодів варять багаторазовим варінням, даючи йому постояти між варіннями від 3 до 8 годин.

Готове варення при зберіганні часто зацукровується. Щоб цього уникнути, можна готувати пастеризоване варення. Для цього злегка недоварене варення гарячим розливають у банки, закупувають і стерилізують при 95–100°C протягом 15–20 хвилин.

Джем. Для джему плоди готують так само, як і для варення. Можна використовувати здорові, але пом'яті плоди і ягоди. Варять в один прийом. Витрата цукру для суниці, малини, сливи, вишні –

1 кг (кісточки видаляють), для яблук – 1,2 кг, для чорної смородини, агрусу – 1,5 кг на 1 кг.

Підготовлені плоди або ягоди спочатку проварюють у невеликій кількості води ($\frac{1}{2}$ – $\frac{2}{3}$ склянки на 1 кг плодів або ягід) до їх розм'якшення, потім заливають 70%-ним цукровим сиропом, і, помішуючи, варять до готовності. Розфасовують гарячим.

Повидло готують із яблук, груш, слив, вишні або із суміші декількох видів плодів і ягід. Якщо повидло готують з декількох видів плодів, то до них обов'язково додають не менш половини яблук.

Підготовлені плоди або ягоди укладають в каструлю, доливають водою (біля склянки на 1 кг) і, закривши, варять до розм'якшення. Потім гарячими їх протирають через друшляк або сито. До підготовленого в такий спосіб пюре додають цукор 0,8 кг на 1 кг.

Для одержання густого повидла, що має консистенцію мармеладу, цукру додають менше – близько 0,6 кг на 1 кг пюре. Варять повидло на слабкому вогні, безперервно помішуючи. Розфасовують гарячим й закупорюють.

«Сирий джем» – це продукт, отриманий змішуванням дрібних ягід з більшою кількістю цукру-піску.

«Сирий джем» готують із чорної смородини, агрусу, порічок, малини, суниці й деяких інших ягід – чорниці, брусниці, журавлини.

Ягоди, призначені для «сирого джему», ретельно перебирають і сортують, обов'язково видаляють всі дрібні плоди (ягоди) залишають тільки великі, цілком здорові ягоди.

Відсортовані, ретельно вимиті й обсушені, ягоди, подрібнюють в емальованому посуді дерев'яним товкачиком. Можна подрібнювати за допомогою м'ясорубки з металу, що не окислюється.

Подрібнені ягоди ретельно змішують із цукром у співвідношенні 1:1,5 або 1:2. Для ягід, в яких більше води (суниця, малина, порічки), співвідношення ягід і цукру повинне бути не менш, ніж 1:2.

Готуючи «сирий джем», треба звернути особливу увагу на підготовку посуду. Мити, ошпарювати або кип'ятити банки слід дуже ретельно. Розфасований у чисті банки джем можна зверху засипати цукром й щільно закупорити кришкою або обв'язати пергаментним папером. Зберігають джем у прохолодному приміщенні або в підвалі. До настання холодів зберігають в холодильнику.

Компот. Це спеціально підготовлені плоди і ягоди, законсервовані в цукровому сиропі нагріванням.

Кількість цукру в компоті залежить від кислотності плодів і ягід.

Для зручності наводимо таблицю для приготування цукрових сиропів різної концентрації. Перший стовпчик цифр – концентрація сиропу (в%), другий – кількість цукру (у грамах), який необхідно додати до 1 л води; третій – кількість сиропу (в літрах), що одержимо.

Співвідношення ємності й ваги цукру. Літрова банка – 800 г, півлітрова – 400 г, склянка з тонкого скла – 200 г, гранована склянка – 160 г, у столовій ложці – 25 г, у чайній ложці – 8–10г.

Підготовлені плоди і ягоди укладають у банки й заливають гарячим сиропом потрібної концентрації. Сироп заливають до плічок банки (приблизно не доливають банку до верху на 1,5 см). Банки накривають кришками й ставлять у каструлю з водою. Вода повинна бути теплою, близько 50°C. На дно каструлі поміщають підставку або чисту тканину. Воду доводять до кипіння й із цього моменту вважають, що це час стерилізації.

Концентрація сиропу %	Кількість цукру, <i>гр.</i>	Кількість сиропів, <i>літрів</i>
30	429	1,27
35	538	1,38
40	667	1,41
45	818	1,51
50	1000	1,62
55	1222	1,76
60	1500	1,93
65	1857	2,15
70	2333	2,45

Компот із суниці. Ягоди заливають гарячим сиропом 65–70% і пастеризують при 85°C протягом 25 хвилин.

Стерилізувати в киплячій воді не можна, тому що ягоди суниці ніжні й можуть розварюватися. Процес підготовки компотів способом гарячого розливу трохи спрощується.

Ягоди пересипають цукром з розрахунку 300–400 г на 1 кг ягід. Це можна зробити ввечері й дати постояти до ранку. Вранці на повільному вогні підігривають до кипіння й ще залишають на кілька годин. Потім підігривають до кипіння й відразу ж розливають у чисті, сухі й підігріті банки й закатують. Так підготовлені компоти дуже ароматні: ягоди при цьому можуть бути трохи розвареними.

Компот із черешні. Підготовлені плоди вкладають в чисті ошпарені банки й заливають теплим (60°C, цукровим сиропом 35%-ної концентрації).

Технологія приготування компотів з вишень аналогічна, тільки сироп повинен бути 60–65%-ної концентрації, стерилізувати банки необхідно в киплячій воді: півлітрові – 10–15 хвилин, літрові – 20, трілітрові – 30 хвилин.

Компот з малини. Підготовлені ягоди укладають у банки, заливають гарячим сиропом (55–60%-ної концентрації, ставлять у каструлю з водою, що має температуру близько 50°C, доводять до кипіння й стерилізують: 0,5 л банки – 8 хвилин, 1 л – 12–15 хвилин.

Можна приготувати компот з малини й іншим способом. Ягоди заливають соком із протертих ягід. Компоти готують для хворих діабетом.

Компот з агрусу. Підготовлені ягоди укладають у банки й заливають гарячим сиропом 60–65%-ної концентрації. Стерилізують у киплячій воді: 0,5 л банки – 15 хвилин, 1 л – 20 хвилин.

Компот із чорної смородини. Чисті ягоди насипають у чисті банки, злегка струшують. Заливають гарячим сиропом 60%-ної концентрації. Стерилізують у киплячій воді: 0,5 л банки – 15 хв., 1 л – 20 хв., або пастеризують при 90°C; 0,5 л – 20 хв., 1 л – 25 хв.

Компот зі слив. Плоди бланшують при температурі 80–85°C протягом 3–5 хв., ренклоди бланшують при 85–90°C протягом 15–20 хв.

У великих плодів видаляють кісточки, половинки плодів укладають у банки без бланшування. Концентрація сиропу для слив залежить від сорту. Для солодких використовують сироп 30–40%-ний, а для більш дрібних слив – 45–50%-ної концентрації. Для аличі використовують сироп 65%-ної концентрації. Плоди заливають гарячим сиропом і стерилізують у киплячій воді: 0,5 л банки – 10–12 хвилин, 1 л – 15–18, 3 л – 30 хвилин.

Компот з яблука. Плоди миють, розрізають і бланшують при температурі 85–90° (спілі й кислі бланшують 2–4хвилини, солодкі до 10 хвилин). Стерилізують у киплячій воді протягом 15 хвилин 0,5 л банки, 20 хвилин – 1 л банки, 30 хвилин – 3 л. Сироп використовують 35%-ної концентрації.

Компот із груш. Підготовка, як і яблука, бланшують при 85°C протягом 8–15 хвилин або кип'ятять 3–5 хвилин. У бланшовану воду бажано додавати 1–1,5 г лимонної кислоти на 1 л води. Сироп 35%-ної концентрації. Стерилізують 0,5 л банки 20–25 хвилин, 1 л – 30–35 хвилин, 3 л – 45–50 хвилин.

Компот асорті. Відмінні компоти агрус+вишня+малина (1:1:1), агрус і малина (1:1), агрус і вишня(1:1), а також компот зі складної суміші агрус+чорна смородина+ вишня+суниця. Компот заливають 50–60%-ним сиропом і стерилізують 0,5 л банки – 15–20 хвилин, 1 л – 20–25, 3 л – 30 хвилин.

Зберігання

Зберігання свіжих плодів у домашніх умовах засновано за тими ж принципами і закономірностями, що й промислове. Однак воно має ряд особливостей, що обумовлено різними умовами.

Маючи можливість закласти певну кількість плодів на більш-менш тривале зберігання, необхідно, виходячи з конкретних умов, підібрати найкраще місце й залежно від цього метод зберігання. Вибираючи місце зберігання, необхідно уникати різких коливань температури, тому що однаково шкідливо як різке охолодження, так і різке нагрівання.

У наших умовах найкращим місцем зберігання плодів є підвали. Однак підвали будинків із центральним опаленням для цього мало придатні, вони, як правило, дуже сухі й мають порівняно високу температуру (15–20°C). При простому зберіганні плоди в таких підвалах швидко перестигають і псуються. Проте позитивною стороною цих підвалів є стабільність температури і ї треба використовувати.

Щоб продовжити строк зберігання в таких підвалах плодів, рекомендується застосовувати поліетиленову плівку товщиною 30–50 мк. Це дозволить зберегти плоди свіжими й непоганою я кістю до січня–лютого.

Значно кращими плодосховищами є підвали будинків без центрального опалення, особливо в сільській місцевості. У них вища вологість і нижча температура. Практика показує, що при надійній їхній теплоізоляції й вентиляції можна досягти порівняно доброї стабільної температури зберігання. У цих підвалах при нормальному зберіганні в стандартному впакуванні плоди більшості зимових сортів можна зберегти до березня–квітня при незначних втратах. Щоб продовжити строк зберігання в таких сховищах на 1–2 місяці, застосовують поліетиленові вкладиші для ящиків, які не закриваються герметичне.

У випадку, якщо немає можливості зберігати плоди в підвалах, з цією метою можна використовувати комори, неопалювані кімнати, літні кухні з порівняно низькою стабільною температурою й добре вентилявані. При нормальному зберіганні в стандартній тарі й упакуванні також зберігають плоди до лютого–березня.

Цікавий метод, що дає можливість значно продовжити строк зберігання плодів, які перебували з осені в неохолоджених сховищах снігування. Його застосовують у дні потепління (березень), коли температура повітря піднімається вище нуля.

Плоди в ящиках ставлять пірамідальне на ущільнену снігом площадку, накривають плівкою й укривають шаром снігу товщиною до 1 м. Сніжний бурт у той же день зверху вкривають шаром тирси товщиною 40 см або шаром землі (торфу) товщиною 50 см.

При зберіганні в сніжних буртах температура утримується на рівні 0°C при високій вологості. Плоди зберігаються до травня–червня. Замість снігу можна використовувати лід.

Безумовно, всіх способів зберігання плодів у домашніх умовах не перераховуючи, однак всі вони вимагають стабільної температури й вологості, по можливості зниженої температури, чистоти, відсутності плісені і сторонніх запахів, доброї вентиляції.

Як вже відзначалося розширюється практика упакування плодів у полімерні плівки. У домашніх умовах часто здійснюється упакування в поліетиленові пакети на 1–4 кг. Пакети наповнюють і зав'язують не дуже герметичне й складують у яблучні ящики, такого пакета досить родині для одного разу споживання.

І ще одне варто враховувати: чим товща застосовувана плівка, чим більше плодів у ній упаковується, тим менш герметичне її варто закривати.

При необхідності в пакетах можна проколоти 15–30 дірочок голкою.

Для зимових сортів можна рекомендувати температуру зберігання 0–5°C і відносну вологість повітря (ВВП) 90% як найоптимальніші. Непогано зберігаються плоди при температурі 8–12°C і ВВП більше 85%. При температурі зберігання 18–20°C можна успішно зберігати плоди при умілому застосуванні полімерних плівок. Плоди призначені для зберігання в полімерних упакуваннях необхідно забирати на 10 днів раніше перед споживанням.

Вважається, що більш зрілі плоди в упакуванні дозрівають швидше, ніж у звичайних умовах, що скорочує строки їхнього зберігання.

Зміст

Вступ	2
Будова плодових і ягідних рослин	2
Як саджати плодові дерева	8
Крона: плоска або сферична	12
Струнке веретено (Грузбег, грузбек)	12
Створення швидко плідного саду із плоскокронними малогабаритними деревами на насінних підщепах.	15
Таганрозький човник	18
Формування й обрізка дерев з округлою кроною.	19
Для чого і як знижувати крону плодового дерева.	21
«Не купуй садового ножа...»	24
Ви придбали ділянку	26
Сорти плодових і ягідних культур для аматорського садівництва.	35
Кращі сорти яблуні	35
Літні сорти яблуні	36
Осінні сорти яблуні	37
Зимові сорти яблуні	39
Кращі сорти груші	41
Перспективні сорти груші	44
Кращі сорти кісточкових порід	45
Слива	45
Районовані сорти сливи	46
Перспективні сорти сливи	48
Вишня	49
Районовані сорти вишні	49
Перспективні сорти вишні	51

Черешня	52
Районовані сорти черешні	52
Перспективні сорти черешні	52
Кращі сорти ягідних культур	53
Суниця	54
Чорна смородина	57
Агрус	58
Малина	60
Смородина біла й червона (порічки)	60
Горіхоплідні	61
Волоський горіх	61
Фундук	62
Підщепи для основних плодових культур	63
Насінневі підщепи	64
Клонові підщепи для яблуні	65
Підщепи для низькорослої яблуні	67
Особливості створення саду на карликових підщепах	68
Використання дерев із проміжною вставкою	72
Створення інтенсивних ягідників	73
Суниця	73
Смородина	75
Малина	75
Калина звичайна	76
Обліпіха	76
Захист садів від шкідників і хвороб	77
Захист зерняткових культур від шкідників і хвороб	77
Під час весняних і літніх робіт в саду	77
Осінні й зимові роботи в саду	79
Шкідники кісточкових культур	79
Хвороби кісточкових	80
Заходи боротьби	81
Боротьба з шкідниками і хворобами ягідних культур	82
Зберігання й переробка плодів і ягід у домашніх умовах . . .	83
Консервування, переробка	83
Виробництво соків (загальна схема)	85
Зберігання	88